

Karlo Veliki i Crkva

Kalmar, Luka

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:368398>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-14**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

LUKA KALMAR

KARLO VELIKI I CRKVA

Diplomski rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

LUKA KALMAR

KARLO VELIKI I CRKVA

Diplomski rad

JMBAG: 0303053678, redoviti student

Studijski smjer: Diplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u srednji vijek

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: 6.04.02 hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Robert Kurelić

Pula, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra
_____ ovime izjavljujem da je ovaj

Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojm istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja
Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Sadržaj

UVOD	1-2
USUSRET PAPI: KARLOV PRVI SUSRET S POGLAVAREM KATOLIČKE CRKVE	3-11
AFIRMACIJA KAROLINGA I KARLOV USPON NA VLAST	12-23
CRKVA U PRVIM STOLJEĆIMA SREDNJEGA VIJEKA	24-30
SAVEZ KAROLINŠKE DINASTIJE I PAPINSTVA	31-35
RAST PAPINSKOGA UGLEDA – OD GRGURA I. DO GRGURA VII	36-42
FRANAČKA CRKVA	43-48
KAROLINŠKI IDEALI U NJIHOVOJ SVAKODNEVICI	49-51
LEGITIMACIJA MOĆI POMOĆU LITURGIJE, IKONOGRAFIJE I INTITULACIJE	52-58
KRISTIJANIZACIJA SASA	59-65
UTJECAJ AUGUSTINA NA FORMIRANJE KAROLINŠKE POLITIČKE MISLI	66-70
ZENIT CRKVENO - SVJETOVNE ALIJANSE – KRUNIDBA KARLA VELIKOG 800. GODINE U RIMU	71-77
ZAKLJUČAK	78-79
POPIS LITERATURE	80-83
SAŽETAK	84-85
SUMMARY	86-87
KLJUČNE RIJEČI	88
KEYWORDS	89

Uvod

Karlo Veliki i crkva su sasvim sigurno među najreprezentativnijim simbolima srednjega vijeka. Nisu obilježili samo to, već i nadolazeća razdoblja. U ovome ću radu obraditi niz tema, koje smatram bitnima i relevantnima za Karolinge i Franke, odnosno papinstvo i Crkvu te kršćansku ekspanziju.

Cilj rada je pokazati simbiozu papinstva i Karolinga, te njihovu suradnju na obostranu korist. Čvrsti savez između franačke vladajuće dinastije i Crkve svakoj je strani učvrstio položaj, utjecao je na tijek razvoja zapadnoevropske povijesti, ali i šire. Možemo konstatirati kako je potreba za tom suradnjom bila obostrana – Karolinzi su trebali legitimaciju koju im je samo papa mogao podariti, a papi je bila neophodna zaštita koju su samo franačke vojske mogle osigurati. Najvažnija uloga u povijesti Karolinga pripada Karlu Velikom, prvom okrunjenom caru na Zapadu nakon propasti Rimskog Carstva, no on je naslijedio baštinu koju su stvorili njegovi preci koji su se istaknuli među franačkim plemstvom, prisvojili si službu majordoma, a zatim i smijenili višestoljetnu vladajuću kuću, Merovinge. U tom usponu podrška Crkve, odnosno pape odigrala je neizostavnu ulogu.

Rimsko Carstvo u konačnici i formalno doživljava krah i prestaje postojati, iako je već dugo bilo tek sjena nekadašnjeg Carstva. Međutim, uslijed te novonastale situacije, Crkva se uspijeva održati i zadržava svoju samostalnost i dotad razvijene strukture. Raspad Carstva se na nju odrazio nešto manje nego na sekularno društvo. Papinski je ugled daleko veći za vrijeme pontifikata pape Grgura VII. u 11. stoljeću, nego što je bio za pape Grgura I. krajem 6. stoljeća. Dakako, baš kao i samo kršćanstvo, i papinstvo doživljava brojne uspone i padove. Tu se vraćamo na početnu točku, Karla Velikog i papu. Ta je alijansa, odnosno suradnja, jedna od najbitnijih sastavnica toga razdoblja i nastojat ću je prikazati na sažet i razumljiv način. Karlova su uvjerenja i odnos s papinstvom utjecali i na razvoj Franačke crkve, a Karlo je ustrajao na tome da bude uključen u taj proces. Iako nije jedna od najvažnijih tema, načini na koje se mogla učvrstiti svjetovna vlast bili su brojni, a uključivali su i liturgiju, ikonografiju, kao i intulaciju. Radi se o vrlo zanimljivoj temi koja je često zapostavljena, zbog čega sam joj odlučio posvetiti jedno

poglavlje. Kao što sam istaknuo, širenje kršćanstva i propovijedanje bili su izrazito bitni u jačanju i ekspanziji vjerskoga zanosa. Budući da je Karlo prigrlio kršćanstvo, a pritom je i znatno proširio svoju domenu, nastojao je kristijanizirati pokorene narode i integritati ih u svoju državu. Najbolji primjer bili su Sasi. Navedeno razdoblje iznjedrilo je brojne kršćanske intelektualce, mislioce i pisce, a jedan od njih je svakako bio i sv. Augustin. Upravo su njegova djela bila neka od najutjecajnijih i po svoj su prilici utjecala na formiranje karolinške političke misli.

Vrhunac suradnje Karla i papinstva došao je na Božić 800. godine, kada je papa Lav III. u bazilici sv. Petra okrunio Karla za cara. Bio je to svojevrsni zenit suradnje i uzajamne potpore koju su njegovali desetljećima, pa čak i ukoliko je ona katkada bila isključivo politički motivirana. U to vrijeme Bizantom vlada carica Irena (797-802). Događanja u Rimu sasvim sigurno joj se nisu sviđjela, no suočena s brojnim internim problemima, u datome trenutku nije mogla drugo, nego promatrati razvoj situacije na Zapadu.

Ususret papi: Karlov prvi susret s poglavarem Katoličke Crkve

Karlov savez s Crkvom bio je jedna od temeljnih odrednica njegove vladavine. Bio je to savez koji je nadilazio lik i djelo Karla Velikog, pa i same Katoličke Crkve. Dobri odnosi te suradnja katoličkoga poglavara i, bez sumnje, najmoćnijega čovjeka na zapadu, čiji se neosporivi primat može iščitati i iz brojnih titula koje je nosio – „*rex Francorum et Langobardorum atque patricius Romanorum*“, odigrali su bitnu ulogu u srednjovjekovnoj povijesti te su, na mnogo načina, usmjerili tijek povijesti i u nadolazećim stoljećima. Od takve je slojevite simbioze korist bila uzajamna. Crkva pod Karlovim patronatom doživljava svojevrsni procvat – rastu joj ugled, utjecaj i autoritet. S druge pak strane, Karlo, kao neupitni zaštitnik Svete Stolice, uživa potpunu podršku pape, a sve njegove odluke zaštićene su velom vjerskog legitimiteta. Temelji te neraskidive suradnje postavljeni su prije Karlova vremena, no sa sigurnošću možemo konstatirati da su događaji iz Karlova djetinjstva, kojima je i sam svjedočio, na njega po svoj prilici ostavili snažan dojam. Jesu li ti događaji potencijalno mogli usmjeriti tijek njegova djelovanja u budućnosti i formirati određene stavove koji će se nekoliko desetljeća kasnije pokazati ključnima? Teško je reći, no nema sumnje kako je upravo susret s *pontifexom maximusom* jedan od događaja koji je obilježio djetinjstvo dječaka koji će svega nekoliko desetljeća kasnije preuzeti vodeću ulogu u europskoj povijesti i ostati zapamćen kao jedan od najvećih vladara u povijesti čovječanstva.

Katolička Crkva na čelu s papom u prvoj polovici osmoga stoljeća nalazila se u prilično nezavidnom položaju. Situacija je bila teška, postajala je neodrživa i zahtijevala je promptnu reakciju. Papinstvo nije uspijevalo pronaći zajednički jezik s bizantskim carem. Tenzije su neprestano rasle, a neslaganje se očitovalo na mnogim poljima.¹ Papinstvo se polako, ali sigurno, sve više udaljavalo od Bizanta. Do tog udaljavanja nije došlo preko noći, bio je to plod višestoljetnih nesuglasica i kompliciranih odnosa. Carigrad se morao nositi s borbama za prijestolje i kratkim vladavinama, kao i napadima Arapa. Stanje se dodatno pogoršalo kada je na tron zasjeo Lav III. Značajno je povišio poreze provincija u Italiji kako bi mogao financirati svoje ratove. Vrhunac napetosti izbijanje je

¹ Pirenne, Henri, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, Marjan tisak, Split, 2005., 45.

ikonoklazma. Naime, Lav III. 731. godine zabranjuje štovanje svetih slika. Međutim, papinstvo nije pokleknulo pod bizantskim pritiskom i razdor se dodatno produbio. Lav III. povlači Dalmaciju, Ilirik i južnu Italiju, zajedno sa Sicilijom, te navedena područja više nisu bila pod papinskom kontrolom što je rezultiralo gubitkom važnih prihoda za Rim. Činilo se da je do sredine tridesetih godina osmoga stoljeća razdor između Rima i Carigrada kompletiran.² Bizant, iz nemoći ili nezainteresiranosti, a najvjerojatnije oboje, nije zaštitio Rim od Langobarda. Predvođeni kraljem Aistulfom, Langobardi zauzimaju Ravenski egzarchat i postaju sve veća prijetnja papi i Rimu. Bilo je jasno kako je papi potrebna pomoć, te kako ta pomoć neće stići od Bizanta.³ „*Svetoj Stolici je bilo jasno da je Bizant daleko i da mora računati na druge snage te da se mora okrenuti novoj politici.*“⁴ U takvim je okolnostima papino okretanje drugome savezniku koji će zaštititi njegove interese sasvim shvatljiv i zapravo jedini logičan potez.

Još se za vrijeme svoga pontifikata papa Grgur III. (731-741) za pomoć obratio jednome Karolingu. Riječ je o Karlovom istoimenom djedu, majordomu kraljevstva koji je, nakon bitke kod Toursa (ili Poitiersa) 732., stekao nadimak Martel (čekić, malj).⁵ Papa zapravo i nije imao previše izbora jer na Zapadu nije bilo mnogo dovoljno moćnih ljudi koji bi mu u datome trenutku mogli pomoći. Možda je to učinio upravo na nagovor Bonifacija (675-754), istaknutog misionara, a kasnije i biskupa, odnosno nadbiskupa. On je, naime, preuzeo zadatak širenja vjere među germanskim narodima, a pored toga, ostavio je stanovit trag u organizaciji Franačke crkve, te je i sam blisko surađivao s majordomom. „*Godine 738., ovaj (Bonifacije) je ponovno došao u Rim, gdje je boravio oko godinu dana. Zasiurno nije razgovarao s Grgurom III. samo o organizaciji germanske crkve, te valja pretpostaviti kako mu je također savjetovao da se obrati Karlu Martelu, jer već od 739. papa stupa u vezu sa svemoćnim gospodarom Zapada.*“⁶ Papa je Karlu Martelu za vojnu intervenciju ponudio mjesto konzula Rimskoga vojvodstva. U to je vrijeme Karlo Martel već pokazao svoju sposobnost, odlučnost i snagu. Zaustavljanje

² Skupina autora, *The New Cambridge Medieval History*, gl. ur. Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, Cambridge, 2008., 565-567.

³ Pirenne, 45.

⁴ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, gl. ur. Enrico Cravetto, Europapress holding, Zagreb, 2007., 368.

⁵ Ullmann, Walter, *A Short History of the Papacy in the Middle Ages*, Routledge, London, 2003., 47.

⁶ Pirenne, Henri, *Karlo Veliki i Muhamed*, Izvori, Zagreb, 2006., 185.

arapskoga prodora kod Toursa bila je njegova najslavnija pobjeda.⁷ No, ratovao je i protiv Bavaraca, Frigijaca i Alemana. Svojom se sposobnošću lako prometnuo kao majordom svih triju dijelova države.⁸ Pa ipak, Karlo Martel je odbio papinu ponudu. Naime, u to je vrijeme bio u dobrim odnosima s Langobardima i prilično je jasno kako ga papa nije uspio uvjeriti u intervenciju i rat s Langobardima. Možda bi to bio i učinio da je papina nagrada bila osjetno veća i primamljivija. Unatoč tome, na prvu uspješnu suradnju jednoga pape s Karolinzima nije trebalo dugo čekati.⁹ Papa nije očajavao, a papinstvo je ustrajalo na molbama za franačkom intervencijom u obliku vojne pomoći.¹⁰

Gotovo istodobno, 741. godine umiru Grgur III., Karlo Martel i bizantski car Lav III. Papu Grgura III. je zamijenio Zaharija (741-752), Karla sinovi Pipin Mlađi (majordom od 741., kralj od 751-768) i Karloman (741-747), a na Istoku je zavladao Konstantin V. (741-775).¹¹ Karlo Martel je starijemu sinu, Karlomanu, prepustio upravljanje Austrazijom, dok je Pipinu Mlađem prepustio Neustriju, Burgundiju i Provansu.¹² Prvi doticaj papinstva i Karolinga, koji je napokon urodio plodom i postavio temelje uzajamnoga pomaganja i saveza, dogodio se u vrijeme kada je Pipin samostalno preuzeo funkciju majordoma na merovinškome dvoru.¹³ Pipin je, za razliku od svoga oca, bio puno manje zaokupljen ratovanjem i ubrzo nakon samostalnog preuzimanja vlasti počeo je raditi na poboljšanju odnosa s Rimom. Pomaže i podržava rad sv. Bonifacija, no treba imati na umu kako su toj podršci sasvim sigurno pogodovali i Pipinovi politički interesi. Naime, za pretpostaviti je kako je prepoznao mogućnost lakšeg pripajanja susjednih naroda – Frigijaca, Turinžana, Sasa i Bavaraca – ukoliko se obrate na katoličanstvo i prihvate kršćanski nauk. „*Otuda interes, s kojim je prihvatio Bonifacijeve planove, pomoć, koju mu je pružio, kao i blagonaklonost prema stolici u Mainzu, koja je, postavši metropolom nove germanske crkve, tu crkvu od samog njezinog rođenja povezala uz Franačku.*“¹⁴

⁷ Ullmann, 47.

⁸ Brandt, Miroslav, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, SNL, Zagreb, 1980., 148.

⁹ Ullmann, 47.

¹⁰ Goldstein, Ivo - Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi Liber, Zagreb, 2008., 110.

¹¹ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 185.

¹² Brandt, 148-149.

¹³ Ullmann, 47.

¹⁴ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 45.

Merovinška se dinastija do četrdesetih godina osmoga stoljeća pokazala nedovoljno sposobnom, već su desetljećima stvarnu vlast imali majordomi.¹⁵ Posljednji Meroving koji je zbilja težio stvarnoj vlasti bio je Hilderik II. „*On je bio posljednji kralj iz kuće Merovinga koji je pokušao da zaista vlada. Poslije njega, sve do dolaska nove dinastije Karolinga, Franačka je u rukama moćne aristokracije i njenih prvaka, majordoma, a Merovinzi su blijede figure bez ikakva utjecaja na političke događaje.*“¹⁶ O istinskoj nemoći posljednjeg Merovinga piše i Einhard. „*Kralju nije preostalo drugo nego da, zadovoljavajući se samim kraljevskim imenom, raspuštene kose i duge brade, sjedi na prijestolju i glumi ulogu vladara, da sasluša poslanike koji su odasvud dolazili i na odlasku im, tobože po vlastitom sudu, dade odgovore, kako mu je zapravo bilo rečeno ili čak naređeno. Osim beskorisne titule kralja i nestalnih sredstava za život (koja bi mu, kad mu se činilo zgodnim, davao upravitelj dvora), nije posjedovao ništa svoga, nego samo jedno jedino imanje, i to vrlo skromnih prihoda; na njemu je imao kuću i s njega je dobivao malobrojnu posluhu da mu služi i oprskrbljuje ga u najnužnijim potrebama. Kamo god je trebalo ići, išao je kolima na dva kotača koja su vukli upregnuti volovi, a njih je tjerao volar na seljački način. Tako je išao u dvor, tako je išao na opći sabor svog naroda koji se održavao jednom godišnje radi dobrobiti kraljevstva, i tako se vraćao kući. A za upravljanje kraljevstvom i za sve što je, bilo u miru bilo u ratu, trebalo napraviti i odrediti, brinuo se upravitelj dvora.*“¹⁷

Situaciju je vrlo dobro opisao i istaknuti belgijski povjesničar, Henri Pirenne: „*Po tradiciji posljednje Merovinge nazivamo kraljevi – lijenčine; ali bi bolje bilo zvati ih nemoćnim kraljevima, jer se njihova neaktivnost ne objašnjava ni lijenošću ni njihovom apatijom, nego njihovom slabošću i njihovom nemoći.*“¹⁸ Pipinova je ideja bila preuzeti nominalnu i stvarnu vlast od Hilderika III. Kako bi njegova zamisao dobila legitimitet i naišla na odobrenje, okrenuo se najvišem moralnom autoritetu – papi.¹⁹ Pipin je 751. odlučio poslati izaslanstvo koje je trebalo od Zaharije zatražiti papino mišljenje o trenutnoj situaciji. U izaslanstvu su bili opat iz Saint-Denisa, Fuldrad i biskup Burhard, vjerni

¹⁵ Ullmann, 47.

¹⁶ Brandt, 147.

¹⁷ Einhard, *Život Karla Velikog*, Latina et Graeca, Zagreb, 1992., 55.

¹⁸ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 42-43.

¹⁹ Ullmann, 47.

Bonifacijev sljedbenik. Oni su papu pitali što misli o vladarskoj situaciji u Franačkoj, i o vladajućima, „*koji nose ime kralj bez kraljevskog autoriteta*“.²⁰ Zaharija je dao blagoslov Pipinovoј ideji. Istaknuo je kako bi vlast trebala biti u rukama onoga koji u svojim rukama i drži stvarnu vlast, a ne u rukama onoga koji ima samo nominalnu vlast bez stvarne moći. Bilo je to zeleno svjetlo koje je Pipin trebao za provedbu svoga nauma. Hilderik III. je svrgnut, a Pipin je, uz papin blagoslov i prisutnost svoje mnogobrojne vojske, formalno izabran za novoga kralja Franaka. Godinu dana kasnije nadbiskup Bonifacije osobno ga je pomazao, čime je preuzimanje vlasti i formalno bilo završeno. Bilo je to prvo kraljevsko pomazanje jednog franačkog vladara.²¹ Taj čin je imao veliku simboliku. Započela je era bliske suradnje i uzajamne potpore. Ono što je ubrzo uslijedilo dodatno je učvrstilo temelje saveza između Karolinga i papinstva.

Novi, ključni korak, susret u Ponthionu, dogodio se u vrlo teškim trenutcima za papinstvo. Naime, u manje od jedne godine Langobardi su osvojili Ravenski egzarchat i zaprijetili Rimu. Pored toga, treba imati na umu i sve samo ne idealne odnose Rima s Bizantom i Carigradom. U takvim okolnostima, Zaharijin nasljednik, papa Stjepan II. (752-757) napušta Rim i uz franačku pratnju odlazi u Franačku sredinom listopada 753. godine, ne bi li pridobio Pipina za vojnu intervenciju protiv Langobarda.²² Situacija je bila takva da je papinstvo „*moglo zaštićivati svoje interese samo tražeći oslonac u Franačkoj*“.²³ Najistaknutiji član papine pratnje bio je biskup Metz, Hrodegang. Međutim, ne smijemo zaboraviti kako je papa, prije nego što je produžio prema Pipinovom teritoriju, prvo posjetio Paviju gdje je neuspješno nastojao sklopiti savez s bizantskim carem.²⁴

Papa stiže u Ponthion koji se nalazi u današnjoj sjeveroistočnoj Francuskoj u siječnju 754. godine. Bilo je to prvo putovanje jednog pape na zapad, a treba se prisjetiti i činjenice da je u tom trenutku prošlo četrdesetak godina od posljednjeg papinog putovanja u Carigrad. Radi se o svojevrsnom presedanu od velikog značaja. Putovanje pape Stjepana II. bilo je pomno planirano, a u prilog toj tezi svakako ide i činjenica da je Pipin odobrio papin zahtjev za slanjem franačke pratnje čija je zadaća bila pobrinuti se

²⁰ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 369-370.

²¹ Ullmann, 47-48.

²² Ibid, 48.

²³ Brandt, 151.

²⁴ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 371.

da papa bude siguran za vrijeme putovanja, te da naposljetku stigne na odredište bez većih problema, živ i zdrav. Koliko je Stjepan II. žurno želio stići na susret s Pipinom, možda nam najbolje pokazuju vremenske prilike u kojima se papa odlučio za polazak na dug put. Naime, na put su krenuli u listopadu, a prelazak preko Alpa u to vrijeme može biti prilično izazovan zbog jakog vjetrova i snijega. Put se papi Stjepanu II. itekako isplatio.²⁵

*„Susret je održan prema preciznom protokolu na dan Sveta tri kralja 754. godine. Stjepan II. je izrazio svoju zabrinutost zbog langobardske agresije. Pipin je obećao da će učiniti sve što je u njegovoj moći: i doista, nekoliko mjeseci kasnije franački je sabor odlučio intervenirati u Italiji u korist prvosvećenika.“*²⁶ Dogovor je postignut. Pipin se papi obvezao ponovno vratiti područja koja su prethodno zauzeli Langobardi. Odlučio je učiniti ono što je njegov otac, Karlo Martel, ne tako davno odbio učiniti – pomoći papi. Zauzvrat je papa pod prijetnjom ekskomunikacije zabranio odabir kralja koji ne pripada Pipinovo lozi.²⁷ Na taj su način Pipin i njegovi potomci dobili podršku, ali i formalnu legitimaciju vlasti koju nije dobio nijedan Meroving, ili bilo koji drugi vladar u Europi.²⁸ Uz to, Pipin je proglašen rimskim patricijem. Zabranom odabira vladara koji nije Pipinov potomak, papa je dodatno učvrstio njegov položaj, a ujedno je i osnažio legitimitet koji će imati njegovi nasljednici. Svojevrсна kruna tog sastanka i dogovora suradnje između Stjepana II. i Pipina bilo je ono što se zbilo u proljeće 754. godine u Saint-Denisu.²⁹ *„Kralj, kraljica, i njihova djeca bili su pomazani, poput kraljeva Izraela.“*³⁰ S druge pak strane, Pipin se, baš kao što je i obećao, umiješao u politiku na Apeninskom poluotoku.³¹ Prvotno je pokušao riješiti „langobardsko pitanje“ diplomatskim pregovorima, no kako to nije urodilo plodom, odlučio se na slanje postrojbi koje su se uspješno probile do Pavije, nakon čega su je uništili i opljačkali. U takvoj situaciji Aistulfu nije preostalo ništa drugo nego da pristane na Pipinove zahtjeve. Ustupio mu je dio teritorija, no Langobardi su već 756. godine prekršili sporazum. Krenuli su na Rim. Međutim, Aistulf ponovno doživljava poraz, nakon čega više nije bio u poziciji kršiti dana obećanja. Pipin je papinskoj vlasti vratio

²⁵ Ullmann, 48.

²⁶ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 371.

²⁷ Ullmann, 48.

²⁸ Goldstein, Grgin, 112.

²⁹ Ullmann, 48.

³⁰ Goldstein, Grgin, 112.

³¹ Ullmann, 48.

teritorije koje su joj prethodno oduzeli Langobardi, ali i neke nove koje su zadobili na račun Bizantskog Carstva.³² Ne smijemo zaboraviti kako je Bizant od Pipina tražio povratak oslobođenih područja Carstvu, no on je to odbio učiniti.³³

O djetinjstvu vladara iz ranog srednjega vijeka obično se zna vrlo malo, ili gotovo ništa. Iznimka može biti ukoliko je osoba prijestolje preuzela već u vrlo ranoj dobi. Onovremeni su zapisi bili skloniji bilježenju umiranja i napuštanja svijeta, nego ulasku u njega.³⁴ Ne zna se točna godina Karlova rođenja, no prilično je izvjesno kako je to bilo 747. ili 748. godine. Prema toj računici, imao je svega tri ili četiri godine kada je njegov otac uzurpirao merovinško prijestolje. Za razliku od oca koji je naobrazbu stekao u samostanu Saint-Denis, on je vjerojatno obrazovan na dvoru.³⁵ Unatoč tome što tvrdi kako se o Karlovom rođenju i djetinjstvu ništa sa sigurnošću ne može reći „*jer nigdje u spisima nije ništa zabilježeno, a nema više nikog živog tko bi tvrdio da o tome nešto zna*“,³⁶ Einhard ipak potvrđuje kako je Karlo odgojen po kršćanskim načelima, koja je prihvatio i kojih se pridržavao.³⁷ Bio je to razumljiv slijed događaja s obzirom na to da se njegov otac približio papinstvu i Crkvi kao nijedan franački vladar prije njega.

Za vrijeme posjeta pape Stjepana II. Karlo je bio dječak od tek šest ili sedam godina. Mogli bismo konstatirati kako je predstavljanje oca u toj dobi zasigurno bio određeni teret, ali i čast za Karla, novopečenog princa. Pipin je Karla i neke od svojih najboljih ljudi poslao ususret papi - „*ad centum milia*“. Treba napomenuti kako zbog relativno nedavnog uzdizanja Pipina, a samim time i njegovih sinova, u položaj kraljevske obitelji, Karlo i Karloman nisu nužno odgajani kako i doliči prinčevima, unatoč tome što su Pipinidi već navikli imati istaknute položaje i vladati.³⁸ Karlov je zadatak bio presresti papu, te ga potom otpratiti do kraljevske palače. Imao je prilike vidjeti svu raskoš papinstva i sve popratne elemente svečane procesije najvišeg ranga (križevi, zastave, svečane pjesme). Vrlo je izvjesno da je i sam Pipin bio pod dojmom onoga što je vidio.

³² Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 371.

³³ Brandt, 162.

³⁴ Fried, Johannes, *Charlemagne*, Harvard University Press, Cambridge, London, 2016., 16.

³⁵ McKitterick, Rosamond, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008., 72-73.

³⁶ Einhard, 59.

³⁷ Ibid, 91.

³⁸ McKitterick, 72-73.

Dok je bio u papinoj pratnji i jahao prema palači, Karlo je vidio kako njegov otac izlazi u susret papi, svega tri milje od palače. Za to su se vrijeme pjevale pjesme, a procesija se polako približavala palači. Sve što se tih dana događalo zasigurno je ostavilo snažan dojam na Karla. Bio je to ključan trenutak njegova djetinjstva.³⁹

Obveze na koje su se obje strane obvezale dogovorom u Ponthionu su izvršene. „*Kocka je pala: Rim je prekinuo vezu s Carigradom i povezao svoju sudbinu sa sudbinom dinastije, koju je nedavno posvetio.*“⁴⁰ Treba imati na umu kako je papa u mnogim pitanjima imao primat na Zapadu i odriješene ruke da postupa po svojim željama na osnovu krivotvorenog dokumenta - Konstantinove darovnice. Tim je dokumentom car Konstantin, premještanjem prijestolnice u Konstantinopol navodno prepustio svojevršni primat na Zapadu papi, uključujući mnoge teritorijalne ustupke, mogućnost samostalnog imenovanja konzula, patricija i dr. “Darovnica“ je bila kamen temeljac za odnos Pipina i pape.⁴¹ Smatrana je vjerodostojnom sve do sredine 15. stoljeća kada je Francesco Valla, na osnovu jezičnih i paleografskih obilježja, dokazao kako se radi o krivotvorini koja je nastala tek u 8. stoljeću.⁴²

Savez Karolinga i papinstva koji je počeo suradnjom Pipina i pape Stjepana II. na temelju dogovora u Ponthionu, doveo je do niza promjena. Od tada Karolinzi vladaju s naglašenim vjerskim pečatom. Obred posvete vladara za vrijeme krunidbe, koji započinje s Pipinom, vladaru daje poseban značaj. Naime, tim činom vladar dobrovoljno potvrđuje svoju podložnost Božjim zakonima i prihvaća odgovornost koju ima prema vjeri i Bogu, što se može iščitati i iz poniznoga naslova koji kralj preuzima – „*kralj po milosti Božjoj*“. Križ kao simbol muke Kristove postaje jedan od kraljevskih znakova. Kralj na sebe preuzima ulogu ispunjenja Božjih odredbi. Obvezuje se na vladanje koje se temelji na kršćanskome moralu. Vjera postaje državna stvar. Pripadanje kršćanskoj zajednici poistovjećuje se s pripadanjem ljudskome društvu, a crkveno izopćenje bilo je jednako

³⁹ Fried, 42-44.

⁴⁰ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 46.

⁴¹ Ullmann, 49.

⁴² Brandt, 150.

stavljanju izvan zakona. Karolinzi su započeli tradiciju koja će opstati stoljećima. Upravo je taj novoizgrađeni ideal vladanja i ophođenja Pipin u nasljeđe ostavio sinu Karlu.⁴³

⁴³ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 46-47.

Afirmacija Karolinga i Karlov uspon na vlast

U svakom vremenskom razdoblju postoje ljudi koji su na to razdoblje ostavili velik trag. Taj trag, ovisno o „veličini“ osobe o kojoj govorimo, nije bio vidljiv samo za njihova života, među njihovim suvremenicima, već i u nadolazećem razdoblju. Kada govorimo o srednjemu vijeku, jedna od takvih osoba sasvim sigurno je bio i Karlo Veliki. Karlo je nedvojbeno bio središte čitavoga kraljevstva, a to je i odgovaralo njegovoj naravi. Alkuin mu je laskao nazvavši ga prvim filozofom njegova Carstva, referirajući se na Platona, koji je napisao kako su kraljevstva kojima upravljaju filozofi odista sretna kraljevstva.⁴⁴ O njegovoj veličini i tragu koji je ostavio govori nam činjenica da se upravo iz njegova imena na pojedinim jezicima izvela riječ koja označuje onoga koji vlada – *carol*, *kiraly*, *kralj*. Pirenne ističe kako su rijetki vladari, primjerice Cezar ili Napoleon, čiji se renome može usporediti s njegovim.⁴⁵ No, što je sve prethodilo njegovu preuzimanju prijestolja? Što se dogodilo Merovinzima i kraljevskome autoritetu te što je prethodilo jačanju aristokracije, obitelji Pipinida i uspostavi karolinške dinastije, samo su neka od pitanja na koja ću pokušati dati odgovor u ovome poglavlju.

Autoritet i primat onoga koji vlada zemljom neke su od značajki koje su Franci preuzeli od Rimskoga Carstva. Kako bi uspješno upravljao državom, kralj mora biti u mogućnosti nametnuti i provesti svoju volju, a to podrazumijeva njegov suverenitet i neupitan autoritet. Dagobert I., franački kralj iz loze Merovinga, bio je posljednji koji suvereno vlada Franačkom. Uspješno ratuje protiv Germana i posljedično ima status kao nijedan njegov prethodnik od vremena Teodeberta. Pod Merovinzima je Franačko kraljevstvo ozbiljna i moćna država koja ima stanovitu međunarodnu ulogu. Nakon što je franački kralj Dagobert I. umro 639. godine, merovinška dinastija započinje razdoblje koje obilježava evidentno nazadovanje njihove moći i ugleda, razdoblje njihove dekadencije. Ta se dekadencija najviše očitovala u srozavanju njihovoga ugleda i kraljevskog dostojanstva. Dagobert je bio posljednji vladar iz svoje dinastije pod kojim se provodila tradicionalna merovinška politika. Nakon njegove smrti, Franci više ne interveniraju u Italiji

⁴⁴ Fichtenau, Heinrich, *The Carolingian Empire*, Harper & Row, New York, 1964., 25-29.

⁴⁵ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 48.

i Španjolskoj. Istovremeno, dolazi do slabljenja kraljevstva na sjeveru, Tiringija i (djelomično) Bavarska postaju neovisne, a jačaju i Sasi. Treba napomenuti kako unutarnje borbe za prijestolje, koje su više bile pravilo nego iznimka, sasvim sigurno nisu doprinijele stabilizaciji vlasti. Sve dok je kralj bio dovoljno bogat i moćan, mogao je kontrolirati aristokraciju. Kraljevska riznica bila je esencijalan faktor kraljevske moći. No, resursi kojima merovinški kraljevi raspolažu u 7. stoljeću nisu bili dovoljni, zbog čega jača utjecaj i snaga zemljoposjedničke aristokracije. Treba napomenuti i kako je Dagobertov otac, Klotar II. (584-629) majordome učinio doživotnima. Kako više nema vojnih intervencija, nema ni ratnoga plijena koji bi punio kraljevsku riznicu. Temelj prihoda bili su porezi, no oni su s vremenom bivali sve manji. Najveći izvor poreza bio je trgovina, ali njezina stagnacija, a posljedično i pad prihoda od samog poreza, započinje sredinom 7. stoljeća, uslijed porasta nezadovoljstva i anarhije u kraljevstvu. Propadanje trgovačkih aktivnosti dovodi do prebacivanja fokusa na zemljoposjede, što daje dodatan vjetar u leđa jačanju zemljoposjedničke aristokracije. Zemljišni porez i dalje je funkcionirao i donosio određene prihode, no s vremenom je bivao sve manji. Maloljetni kraljevi i njihovo zasjedanje na prijestolje bili su dodatan teret merovinškoj dinastiji, a možda i posljednja kapljica koja je pretila čašu. Naime, trenutak u kojemu Hilperik II. 715. godine preuzima vlast obilježava dva i pol desetljeća od vladavine nekog punoljetnog vladara. Jasno je kako takvi vladari nisu imali, niti su mogli imati, moć i inicijativu koja je potrebna kako bi bili uspješni kraljevi. Njima upravljaju majordomi. Ti mladići na prijestolju bili su pod majčinim tutorstvom. S druge pak strane, majordomima se nisu mogli, a nisu ni pokušavali oduprijeti.⁴⁶

O slabosti posljednjih Merovinga, povjesničar Pirenne kaže sljedeće: *„Po tradiciji posljednje Merovinge nazivamo kraljevi-lijenčine; ali bi bolje bilo zvati ih nemoćnim kraljevima, jer se njihova neaktivnost ne objašnjava ni lijenošću ni njihovom apatijom, nego njihovom slabošću i njihovom nemoći. Počevši od sredine sedmoga stoljeća, oni još uvijek kraljuju, ali sad zemljom, na ruševinama kraljevske vlasti, koju su uništili, podijelivši*

⁴⁶ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 156-162.

*među sobom njezine podanike i pretevši njezine funkcije, vladaju zapravo velikaši. [...] Ustvari otada on (majordom), uz potporu aristokracije, vlada državom.*⁴⁷

O očiglednoj merovinškoj dekadenciji i njihovoj nemoći može nam posvjedočiti i prvo poglavlje Einhardovog životopisa Karla Velikog. „*Smatra se da je rod Merovinga, iz kojeg su Franci birali svoje kraljeve, trajao do kralja Hilderika koji je po zapovijedi pape Stjepana svrgnut, ostrižen i zatvoren u samostan. No, premda se može činiti da je završio s Hilderikom, taj rod već odavno nije imao nikakve životne snage i po sebi se nije isticao ničim značajnim, osim praznim kraljevskim naslovom. Naime, i bogatstvo i moć u kraljevstvu imali su u rukama upravitelji dvora koji su se zvali majordomi, a na njih je prešla i vrhovna vlast.*“⁴⁸ Iz Einhardovog opisa može se zaključiti kako je već i puno prije Hilderikova vremena merovinška vlast bila tek puka formalnost, a prava moć leži u rukama majordoma. No, o istinskoj nemoći, nedostatku ugleda i nadasve siromaštvu posljednjih merovinških kraljeva svjedoči nam sljedeći Einhardov zapis: „*Kralju nije preostajalo drugo nego da, zadovoljavajući se samim kraljevskim imenom, raspuštene kose i duge brade, sjedi na prijestolju i glumi ulogu vladara, da sasluša poslanike koji su odasvud dolazili i na odlasku im, tobože po vlastitom sudu, dade odgovore, kako mu je zapravo bilo rečeno ili čak naređeno. Osim beskorisne titule kralja i nestalnih sredstava za život (koja bi mu, kad mu se činilo zgodnim, davao upravitelj dvora), nije posjedovao ništa svoga, nego samo jedno jedino imanje, i to vrlo skromnih prihoda; na njemu je imao kuću i s njega je dobivao malobrojnu poslugu da mu služi i opskrbljuje ga u najnužnijim potrebama. Kamo god je trebao ići, išao je kolima na dva kotača koja su vukli upregnuti volovi, a njih je tjerao volar na seljački način. Tako je išao u dvor, tako je išao na opći sabor svog naroda koji se održavao jednom godišnje radi dobrobiti kraljevstva, i tako se vraćao kući. A za upravljanje kraljevstvom i za sve što je, bilo u miru bilo u ratu, trebalo napraviti i odrediti, brinuo se upravitelj dvora.*“⁴⁹

Dok je moć merovinške dinastije bila u strmovitome padu, a trgovinska aktivnost zamirala, situacija u Austraziji je bila sve bolja. Naime, ta regija nije bila pogođena padom trgovine i dekadencijom gradova. U Austraziji kraljevska vlast nije bila razvijena kao u

⁴⁷ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 42-43.

⁴⁸ Einhard, 55.

⁴⁹ Ibid, 55.

nekim drugim regijama, a pored toga, austrazijsko je društvo okrenuto veleposjedu i zemljoradnji. Upravo su to bili ključni čimbenici koji su prometnuli Austraziju i njenu aristokraciju na vrlo moćan položaj. Kao predstavnici austrazijske aristokracije pojavljuje se obitelj Pipinida. Kolijevka tog roda bila je područje oko Liègea u današnjoj Belgiji. „*Prvi će put jedna obitelj sa sjevera, barem napola germanska, po pravu franačko-ripuarska, bez senatorskih veza i svakako bez ikakva rimskog srodstva, imati glavnu ulogu.*“⁵⁰ Žene iz te obitelji već u 7. stoljeću osnivaju brojne samostane, pa je tako žena Pipina I., Ita, osnovala samostan u Nivellesu oko 640. godine. Krajem 7. stoljeća majka Pipina II., Bega, osniva samostan u Andenneu. Osim toga, brojni su i darovi upućeni Crkvi i samostanskim zajednicama (obiteljski posjedi, *villae* itd.).⁵¹ Ono što je iz takvoga obrasca ponašanja jasno vidljivo jest to da su Karlovi preci već puno prije njegova vremena uspostavili dobar odnos s Crkvom, pa čak i ako njihovi razlozi nisu nužno bili motivirani vjerskim zanosom.

Usljed slabljenja kraljevske moći i jačanja utjecaja pokrajinske aristokracije, Pipinidi postepeno preuzimaju vlast u Austraziji i nastoje se osloboditi dvorske kontrole. Pipin II. Srednji/Heristalstski (635-714) u Austraziji drži stvarnu vlast u svojim rukama. Nakon Vulfoaldove smrti preuzima položaj majordoma po načelu nasljednosti, budući da je bio unuk i nećak prethodnih majordoma, Pipina I. Starijeg i njegovog sina Grimoalda. Preuzimanje majordomskog položaja pružilo mu je mogućnost suprotstavljanja kraljevoj vladavini. Pipin je posjedovao ključne osobine vođe što je prepoznala i aristokracija koja se okuplja oko njega. Nakon pobjede 687. godine kod Tertryja postaje jedini franački majordom, upravlja cijelim Kraljevstvom. Koliko kao majordom „cijeni“ kralja, koji barem nominalno drži vlast u svojim rukama, najbolje nam može posvjedočiti činjenica da čak ni ne boravi na njegovome dvoru, već se vratio na svoju zemlju i upravlja iz Austrazije, a uz kralja postavlja suradnike kojima vjeruje. Međutim, poslovi Kraljevstva ga zanimaju u onoj mjeri koliko mogu doprinijeti jačanju njegova položaja na sjeveru. Svoga sina Grimoalda 695. godine uzdiže na majordomski položaj na dvoru Hildeberta III. Karolinzi tako već krajem 7. stoljeća drže cijelo Kraljevstvo u svojim rukama te praktički suvereno vladaju. U prilog toj tezi svakako ide i činjenica da je, nakon Grimoaldova ubojstva 713. godine,

⁵⁰ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 164-165.

⁵¹ *Ibid*, 165.

Pipin njegovim nasljednikom imenovao Grimoaldova nezakonitog sina, šestogodišnjeg Teodebalda. Pipin majordomski položaj smatra baštinom svoje dinastije. Nakon njegove smrti u prosincu 714. godine dolazi do pobune neustrijskih velikaša, usmjerene protiv njegove udovice Plektrude. Motiv takvog čina je jednostavan – preotimanje majordomskog položaja od pipinskih majordoma i lomljenje hegemonije obitelji.⁵²

Nezakoniti Pipinov sin, Karlo Martel, uspjeva pobjeći iz zatočeništva i vrlo brzo stječe naklonost austrazijskih velikaša. U tom trenutku ima dvadeset i pet godina i u naponu je snage. Istovremeno, neustrijski velikaši na prijestolje postavljaju Hilperika II., sina ubijenoga kralja Hilderika I. Do tog je trenutka Hilperik II. bio zatvoren u samostanu. Dakako, i puno prije tog vremena, a posebice onda, monarhija kojoj formalno na čelu stoji Hilperik II. tek je puka igračka, alat kojim aristokracija upravlja kako joj se sviđa. Karlo u nekoliko navrata poražava svoje glavne protivnike, Neustrijce, u bitkama kod Amblèvea 716. godine i Vincyja kod Cambraia 717. godine, te suvereno vlada s majordomske pozicije u Austraziji. Iduće, 718. godine pustoši saski teritorij zbog njihovih upada, odnosno prelazaka granice, a s njima ratuje i u godinama koje su uslijedile. Po povratku u Austraziju Karlo Martel na prijestolje postavlja Klotara IV., no na toj se poziciji zadržao vrlo kratko. Smrću Klotara IV. 720. godine i sklapanjem primirja s akvitanskim vojvodom Odom, Karlo priznaje Hilperika II. kraljem čitave monarhije. Međutim, on umire već 720. godine, a nasljeđuje ga Teodorik IV. (721-737). Karlo nastavlja sa svojim vojnim djelovanjem. I dalje ratuje sa Sasima, 725. te 728. godine kreće na Bavarsku, koja je ipak uspjela zadržati svoju neovisnost. 730. pobjeđuje Alemane, četiri godine kasnije pokorava i Frizijce, a 738. obnavlja rat sa Sasima. Uspio je pripojiti Friziju i Alemaniju. Ne smijemo zaboraviti njegovu borbu protiv islama i njihovoga prodora u Europu. Naime, Arapi 720. godine prelaze Pireneje i osvajaju Narbonnu te opsjedaju Toulouse. Na poziv prethodno spomenutog akvitanskog vojvode Odoa, koji je stekao naziv „Veliki“ nakon što je prethodno porazio Umajade 721. godine, ali je 732. poražen kod rijeke Garonne, Karlo se 732. godine pojavljuje na čelu (pretežno) austrazijske vojske i zaustavlja arapski prodor. Bila je to njegova daleko najslavnija pobjeda, po kojoj je i dobio nadimak Martel (lat. *martellus*: čekić). Iduće godine Karlo se nameće Burgundiji kako bi prisvojio jug, a

⁵² Ibid, 166-170.

dvije godine kasnije Odovom smrću isto pokušava i u Akvitaniji, gdje njegova sina Hunolda drži na vojvodskome položaju, nakon što je ovaj pristao biti njegovim vazalom.⁵³

Teodorik IV., sin Dagoberta III., umire 737. godine te od tada Karlo Martel vlada zemljom bez kralja, on je taj koji sada i formalno drži vlast u svojim rukama. Međutim, svega nekoliko godina kasnije, točnije u listopadu 741. godine, umire i Karlo Martel. Karlo je razdjelio državu između svoja dva sina. Starijem sinu, Karlomanu, povjerio je upravljanje Austrazijom, a Pipinu Neustrijom i Burgundijom. Akvitanija i Bavarska pak zadržavaju status neovisnih vojvodstava. Grifon, koji je bio nezakoniti sin Karla Martela se pobunjuje te posljedično, kako to obično i biva, prisilno završava u samostanu. Karloman i Pipin djeluju složno i zajedničkim snagama napadaju Akvitanice, Alemane te bavarskoga vojvodu, koji naposljetku 743. godine postaje njihov vazal. Iste godine na kraljevsko prijestolje uzdižu Hilderika III. (743-757), posljednjega vladara iz merovinške loze, iako su njegove veze s prethodnim kraljevima upitne. Nekoliko godina kasnije, točnije 747. godine Karloman odlazi u samostan u Montecassinu, čime se odriče prava na sudjelovanje u bilo kojemu obliku vlasti. S obzirom na novonastale okolnosti, Pipin Mlađi preuzima svu vlast, a na putu mu stoji samo formalni vladar, koji teško može biti slabiji nego što jest – Hilderik III. Drugi Pipinov brat i nezakoniti sin Karla Martela, Grifon, u nekom je trenutku pušten na slobodu i buni Sase, kao i Bavarce, no njegovi pokušaji revolta nisu naišli na uspjeh kakvome se sasvim sigurno bio nadao. U Bavarskoj je na vlasti vojvoda Tasilon (741-796), koji je možda bio Pipinov vazal, no po svoj prilici nije izvršavao svoje vazalne dužnosti, zbog čega je proglašen vjerolomcem, a kako se na vlasti zadržao prilično dugo, tek će Karlo Veliki tome stati na kraj. Kako bilo, Pipin između 749. i 750. godine, koje su bile relativno mirne, uspeva konsolidirati svoju vlast. Posvuda se nalaze njegovi vazali i sa svima je, osim Akvitanaca, povezan zakletvama vjernosti. Za razliku od svoga oca, Karla Martela, Pipin nastoji pridobiti i radi na poboljšanju odnosa s Crkvom. Tako se već 754. godine održava prvi sabor franačke crkve.⁵⁴

Pipinovu odluku da svrgne Hilderika III. podržao je dovoljan broj franačkih velikaša. Autori koji kasnije pišu o tom događaju, poput Einharda, takav razvoj stvari vide kao jedini

⁵³ Ibid, 170-173.

⁵⁴ Ibid, 173-175.

razumljiv potez, koji je svakako trebalo poduzeti, budući da je merovinški vladar bio slab i neučinkovit. Iako je opće prihvaćeno da je Pipin na kraljevski položaj uzdignut 751. godine (neki taj događaj datiraju godinu dana kasnije), neki su detalji, poput primjerice toga je li došlo do pomazanja ili jednostavnog posvećivanja te je li se papina podrška tom uzvišenju zahtijevala ili je ista dobrovoljno ponuđena, ostali bez konačnoga odgovora. Kao dobar primjer različitih tvrdnji i oprečnih informacija mogu nam poslužiti Fredegar, odnosno njegove kronike i *Annales regni Francorum*. Fredegarove kronike spominju posvećivanje, dok Franački anali govore o pomazanju Pipina 751. godine, kao i papinskom pomazanju njegovih sinova 754. godine. Prema *Clausula de unctione Pippini*, djelu koje je najvjerojatnije sastavljeno desetak godina nakon njegova pomazanja, papa je pomazao Pipina, njegovu ženu Bertradu, kao i njegove sinove, Karla te Karlomana. Radi se o činu od velikoga značaja. Naime, pomazanjem papa daje potvrdu legitimiteta Pipinu i njegovoj obitelji, čime oni postaju jedini zakoniti vladari. Taj novostvoreni autoritet i legitimitet kojime raspolažu, omogućio im je stvaranje dinastije koja će suvereno vladati državom.⁵⁵

Osim toga da je dočeka papu Stjepana II. i da je bio prisutan prilikom njegova posjeta, o Karlovom djetinjstvu malo što znamo. Datum njegova rođenja ne možemo precizno odrediti, no po svoj prilici radi se o 747. ili 748. godini. Možemo pretpostaviti kako se od trenutka kada su Karlo i Karloman pomazani 754. godine, Pipin nada njihovoj svijetloj budućnosti. Između 754. godine i njihovog zajedničkog preuzimanja prijestolja 768. godine, Karlo se tek mjestimice spominje u *Annales regni francorum*, što nije slučaj s Karlomanom, koji se uopće ne spominje. Iako su bili maloljetni, možemo pretpostaviti kako su bili dijelom kraljevskoga kućanstva. Štoviše, Pipin je o tome vodio posebnu brigu. Tako su, primjerice, braća bila prisutna prilikom dolaska bavarskoga vojvode Tasilona, kako bi ovaj prisegnuo na vjernost Pipinu, a sve se to odvijalo 757. godine na skupu u Compiègneu. Karlo je tada imao otprilike deset godina, a njegovo i Karlomanovo prisustvo bilo je nešto na čemu je Pipin možebitno inzistirao ne bi li svoje sinove izučio i približio vladavini. Karlo se prvi puta spominje u povelji kojom se samostanu u *Saint-*

⁵⁵ McKitterick, 71-72.

Calaisu dodjeljuju zaštita i imunitet. Zanimljivo je da se ta povelja, koja je sastavljena 760. godine, podudara s godinom Karlove punoljetnosti po franačkome zakonu.⁵⁶

Njemački povjesničar Johannes Fried smatra kako je Karlo nedvojebno odrastao u ruralnom, seoskom okruženju, a to mu je okruženje omogućilo svakodnevno testiranje vlastite snage i brzo sazrijevanje. „*Karlo Veliki je odrastao u ruralnom okruženju. [...]svakodnevni mu je život bio ispunjen mirisima staje, povicima seljaka i zvicima teško natovarenih kola. U takvom okruženju mogao je izbaciti višak energije, iskušati svoju snagu i vrlo brzo sazrijeti.*“⁵⁷ Usporedbe radi, karolinški prethodnici na vlasti, Merovinzi, odrasli su u sasvim drugačijemu okruženju, onom gradskom. Mjesto njegova rođenja nije nam poznato, no postoji velika mogućnost kako je to bilo negdje između Pariza i Compiègnea, uzmemo li u obzir kretanje njegovih roditelja u razdoblju njegova rođenja (748./749.). Karolinška obitelj preferira prostrane rezidencije, odnosno vile, koje su smještene na selu. Seoski život podrazumijevao je stalne promjene. Tako su Karlova obitelj, kompletna posluha i vojska, dakle poprilično velika grupa ljudi, konstantno bili u pokretu, putujući od jedne palače do druge, ili od logora do logora. Bio je to nemiran putnički život u kojemu nije bilo žurbe, budući da se na vrijeme nije gledalo kao na neku dragocjenost. Odrastao je u aristokratskom društvu koje je obilježavala nejednakost, unatoč tome što je to isto društvo propagiralo pravdu kao vrlo važno načelo, a u stvarnosti je bilo prožeto stalnim sukobima i suparništvom.⁵⁸

Karlo sudjeluje u vojnome pohodu koji je počeo u proljeće 761. godine. Naime, Karlo je prvi puta u Pipinovoj pratnji, a prilično je izgledno kako je nakon toga bio uključen u vojne pohode kojima se trebala podvlastiti Akvitanija. Njegov prvi službeni vojni pohod bio je tek 772. godine, kada je krenuo u Sasku. No, sve ukazuje na to da je upravo u razdoblju do 768. godine, odnosno okvirno do svoje dvadesete godine, stjecao dragocjeno iskustvo, naobrazbu, boričako umijeće, kao i sklonost kršćanskome nauku. Karloman, koji je bio godinu do dvije mlađi od Karla, imao je isti tretman. Pipin se iznenada razbolio i umire 24. rujna u svojoj 44. godini života. Pipinova smrt zbilja se upravo na kraju

⁵⁶ Ibid, 72-74.

⁵⁷ Fried, 14.

⁵⁸ Fried, 14-16.

sezona ratovanja, netom nakon uspješnog podjarmljivanja Akvitanije.⁵⁹ Prema nekim izvorima, Pipin je predosjetio da se neće oporaviti od bolesti koja ga je zadesila svega nekoliko tjedana ranije.⁶⁰

Na vlastiti je zahtjev pokopan u *Saint-Denisu*, u blizini samog sveca i pod paskom zajednice kojoj je na čelu bio opat Fulrad, njegov kapelan i jedan od najistaknutijih političkih saveznika. Pipin je samostanu u *Saint-Denisu* podario čitav niz povelja kojima mu daje potpunu slobodu izbora unutar opatije, imunitet i nove posjede, kao i razne darove samom opatu Fulradu u obliku novih posjeda. Sve je to učinio ne bi li mu upravo samostan u *Saint-Denisu* bio posljednje počivalište. Simbolično, baš na blagdan sv. Denisa, 9. listopada 768. godine, Karlo i Karloman bivaju okrunjeni kraljevima i zajednički nasljeđuju Pipina.⁶¹

U trenutku kada preuzima vlast, Karlo je imao dvadeset ili dvadeset i jednu godinu, a njegov brat, Karloman, bio je vjerojatno godinu ili dvije mlađi, iako je razliku među njima vrlo teško precizno utvrditi. Pipin im je, pored ostalog, u naslijeđe ostavio znanja i vještine koje su imali prilike steći učeći od njega. Braća su naslijedila i čitav niz vrlo korisnih obiteljskih veza, istaknute veze sa značajnim samostanima poput *Saint-Denisa* i *Saint-Wendrillea*, kao i čvrsto uporište i podršku među aristokracijom. Pipin im na upravljanje ostavlja golem teritorij, koji se proteže prema jugu sve do Pireneja, istoku do Alemanije, a sjeveru do juga Frizije. Prema Franačkim analima do formalne podjele Franačke dolazi na zasjedanju nakon Pipinove smrti, budući da Pipin nije uredio pitanje diobe vlasti u Franačkoj. To možda i nije toliko iznenađujuće, imajući u vidu njegovu naprasnu smrt. Karlo je zavladao Austrazijom, a Karloman dobiva Burgundiju, Provansu, Akvitaniju i Alemaniju. Neustrija nije spomenuta.⁶² Engleski povjesničar Roger Collins napominje kako je Akvitanija trebala biti podijeljena između njih, no ističe i kako je takav narativ opovrgnut povijesnim zapisima koji su nastali za Karlova vremena. Spor oko teritorijalne podjele i naslijeđa mogao je biti razlog prvim nesuglasticama među braćom.⁶³

⁵⁹ McKitterick, 74-75.

⁶⁰ Bachrach, Bernard, *Charlemagne's Early Campaigns (768-777)*, Brill, Leiden, Boston, 2013., 108.

⁶¹ McKitterick, 75.

⁶² Ibid, 75-77.

⁶³ Collins, Roger, *Charlemagne*, Macmillan, London, 1998., 38.

Na Pipinovu se smrt Einhard osvrće vrlo kratko: „...*Pipin je umro od vodene bolesti blizu Pariza, ostavivši dva sina, Karla i Karlomana, na koje je po Božjoj volji prešlo nasljedstvo kraljevstva.*“⁶⁴ O načinu na koji je došlo do podjele piše istovjetno Franačkim analima. „*Franci su, dakako, svečano sazvali opći sabor i obojicu postavili za svoje kraljeve, pod uvjetom da čitav teritorij kraljevstva podijele na pravedne dijelove i da Karlo preuzme na upravljanje onaj dio koji je držao njihov otac Pipin, a Karloman onaj dio kojim je upravljao njihov stric Karloman.*“⁶⁵ Takva je podjela bila u skladu s podjelama franačkog teritorija od vremena Karla Martela, a uključivala je podjelu po načelu jednakosti, odnosno podjelu u kojoj svaki nasljednik dobiva podjednak dio onoga što je stekao njegov otac, bilo da se radilo o ljudskim, ili materijalnim resursima.⁶⁶

Karlo je svoj prvi Božić na kraljevskome prijestolju dočeka u svojoj palači u Aachenu, a upravo će taj dvor s vremenom postati njegovo glavno boravište.⁶⁷ Njihova majka, Bertrada, ostala je politički aktivna usprkos činjenici da je po Pipinovoj smrti položila zavjete časne sestre. Tako je, primjerice, prije posjeta Rimu zastala na langobardskom dvoru 771. godine, što je, slučajno ili ne, rezultiralo Karlovim brakom s jednom od kćeri langobardskog kralja Deziderija, čime je stvoren savez među njima. Karlo je vrlo vjerojatno u tom trenutku već imao ženu, ali čini se kako je Himiltrudu, tadašnju ženu, odbacio ne bi li oženio Deziderijevu kćer i učvrstio savez s Langobardima. Kako nije mogao imati više žena istovremeno, barem što se same formalne institucije braka tiče, njegova dotadašnja žena, Himiltruda, u franačkim zapisima spominje se kao konkubina, odnosno ljubavnica. Savez koji je tom žendibom sklopljen po svoj prilici je bio usmjeren protiv Karlova brata. Karlo, langobardski kralj Deziderije i papa Stjepan III. povezali su se na način koji je svima donosio korist.⁶⁸ Karlo i Karloman dijele tron vrlo kratko. Naime, Karloman umire već u prosincu 771. godine, tek nešto više od tri godine nakon krunidbe. Umro je u palači u Samoussy, a pokopan je u Reimsu.⁶⁹

⁶⁴ Einhard, 57.

⁶⁵ Ibid, 57-59.

⁶⁶ Bachrach, 108.

⁶⁷ Collins, 38.

⁶⁸ Ibid, 39-40.

⁶⁹ McKitterick, 77.

Karlomanovom smrću dolazi do raspada saveza sklopljenog između Karla, Deziderija i Pape. Naime, tek mjesec dana nakon Karlomanove smrti, 24. siječnja 772. godine, umire i papa Stjepan III. Karlo se odriče langobardske princeze i protjeruje ju nazad ocu u Italiju. Sve je trajalo toliko kratko, da se ona čak ni ne spominje u franačkim izvorima. U prilog raspadu langobardsko-franačkog saveza najbolje ide činjenica da je nakon Karlomanove smrti njegova žena s djecom i pojedinim dvorjanima utočište potražila upravo na Deziderijevu dvoru, a znamo da tome gotovo sigurno ne bi bilo tako da je neki oblik saveza i prijateljstva još uvijek bio na snazi. Istaknuti Karlomanovi suradnici i velikaši su se nakon njegove smrti očigledno odlučili prikloniti Karlu, umjesto pokušaja organizacije vlasti u ime Karlomanova sina Pipina. Teško se začuditi takvome raspletu, ukoliko uzmemo u obzir da je i sam Karloman u trenutku smrti imao svega dvadeset(ak) godina, što bi značilo da njegova djeca nisu mogla biti starija od dojenački dobi. U takvim okolnostima podrška njegovu bratu, čiji su ugled i moć rasli svakim danom, bila je lako shvatljiv i zapravo jedini razumljiv postupak.⁷⁰ Karlova majka Bertrada protivila se prekidu saveza s Langobardima i protjerivanju langobardske princeze iz Franačke. Lako je moguće da je to bilo zbog toga što je ta zamisao i bila njezina ideja. Poživjela je još desetak godina, a umrla je 783. godine, kada je sahranjena pored svoga supruga Pipina u samostanu *Saint-Denis*.⁷¹

Način na koji Karlo vlada svojevrsni je nastavak načina na koji je vladao njegov otac. Baš poput oca, nastavlja surađivati s Katoličkom Crkvom, boriti se protiv pogana, muslimana, Langobarda. Kao i svi istaknuti nositelji određenih povijesnih razdoblja, dodatno je ubrzao razvoj koji su društvene, ali i političke potrebe nametale epohi u kojoj se našao. „Njegova je uloga tako potpuno prilagođena novim tendencijama njegova doba, da se on očituje naprosto kao instrument tih tendencija, te je veoma teško razabrati u njegovu djelu ono, što je osobno njegovo, od onoga, što ono duguje samoj igri okolnosti.“⁷²

Karloman umire pod dosta upitnim i nerazjašnjenim okolnostima. Njegova je smrt obavijena svojevrsnim velom tajne i o njoj je teško reći ili napisati nešto konkretno i

⁷⁰ Collins, 41-42.

⁷¹ Ibid, 42.

⁷² Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 48.

definitivno. Bilo kako bilo, ostaju nam samo zapisi onovremenih autora, čija vjerodostojnost može, ali i ne mora biti, utemeljena. O simbiozi (ili nedostatku iste) po zajedničkom preuzimanju vlasti, Einhard piše sljedeće: *„Ta sloga je potrajala, premda uz ogromne poteškoće jer su se mnogi sa Karlomanove strane trudili da pomute savez, tako da su neki čak nastojali da ih uvuku u međusobni rat. Ali da je u tome bilo više sumnjičavosti nego stvarne opasnosti potvrdio je sam razvoj događaja; nakon Karlomanove smrti, njegova žena sa sinovima i nekim njegovim vodećim velikašima pobjegla je u Italiju i, bez ikakvog razloga prezrevši muževnog brata, stavila se sa svojom djecom pod zaštitu langobardskog kralja Deziderija. Karloman je od bolesti umro nakon dvije godine zajedničke vladavine, a Karlo je nakon bratove smrti, privolom svih Franaka, postavljen za jedinog kralja.“*⁷³ Čitajući Einhardove zapise, teško se oteti dojmu potencijalne naklonosti i subjektivnost koja izvire iz gotovo svake autorove riječi. Čak i iz ovako kratkoga ulomka njegova djela, proizlazi čitav niz pitanja, na koja je teško dati konačan odgovor. Karloman umire od nepoznate „bolesti“, a igrom slučaja najveći dobitnik takvoga raspleta je upravo – Karlo. Sam Einhard potvrđuje kako je Karlomanova udovica uzela djecu i pobjegla na Deziderijev dvor potražiti zaštitu. Načelno govoreći, obično se radi o potezu iz očaja, čiji je jedini cilj sačuvati živu glavu i spasiti se moguće odmazde onoga koji vlada. Indikativno je da je osjetila tu potrebu, po svoj prilici se u pozadini cijele priče krije puno više od oskudnoga opisa koji nam je Einhard ostavio.

⁷³ Einhard, 59.

Crkva u prvim stoljećima srednjega vijeka

Ne postoji precizan i nadasve jasan povijesni trenutak za koji bismo sa sigurnošću mogli reći kako označava kraj antičke i početak srednjovjekovne crkve. Taj prijelaz je možda najbolje promotriti kroz prizmu dugotrajnog procesa koji se postepeno odvijao, a da ga njegovi suvremenici nisu ni bili svjesni. Pa ipak, do većih i značajnijih promjena počinje dolaziti u onome trenutku u kojemu je moć Rimskoga Carstva, odnosno njegovoga Zapadnoga dijela, u strmovitome opadanju. Ekonomska i politička kriza koja je vladala dodatno je produbljena mnogobrojnim upadima i pustošenjem njihovoga teritorija. Navedeno je u konačnici i dovelo do pada Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine nove ere. Do sredine 8. stoljeća uspostavljen je novi društveno-politički poredak koji je nastao na temeljima nekadašnjeg Rimskoga Carstva. Bizantsko Carstvo bilo je nositelj grčkoga jezika i Grčke pravoslavne crkve. Širenjem islama stoljeće ranije i zauzimanjem nekadašnjih područja pod rimskom vlašću poput Španjolske, sjeverne Afrike i Bliskog istoka dolazi do jačanja islamske religije i kulture te širenja arapskoga jezika. Pa ipak, katoličanstvo i latinski jezik uspjeli su se očuvati na zapadnoevropskom području.⁷⁴

Kako je na Zapadu carsko mjesto upražnjeno od trenutka kada je palo Rimsko Carstvo, papa je bio u mogućnosti proširiti i učvrstiti svoj položaj u Italiji. Upravo je papinstvo dopala zadaća pregovora s novopridošlim barbarima. Trebalo je donijeti miroljubivo rješenje o podjeli Italije između Langobarda i Carstva. Sve je to uredio Grgur Veliki, a papinstvo je steklo političku prednost i bilo je u mogućnosti okrenuti Langobarde protiv cara u Carigradu. Grgur Veliki vladao je Rimom 14 godina, a izdvaja se kao najveći papa i državnik ranosrednjovjekovne crkve.⁷⁵

U prvim stoljećima srednjega vijeka Crkva ima tek toliko snage da osigura svoj opstanak. „*Ona se zadovoljava time da živi, ili točnije rečeno, da životari. Njezin utjecaj*

⁷⁴ Lynch, Joseph - Phillip, Adamo, *The Medieval Church: A Brief History*, Routledge, New York, 2014., 33-34.

⁷⁵ Deanesly, Margaret, *A History of the Medieval Church 590-1500*, Routledge, London, New York, 2005., 14-15.

na tok događaja bio je nikakav ili gotovo nikakav, a njezin moralni utjecaj na društvo nezamjetan.⁷⁶ Možda je Pirenneov osvrt i suviše oštar, no činjenica jest da je Crkva zapala u vrlo dekadentno razdoblje. Međutim, ona je usprkos padu careva na Zapadu uspjela zadržati identičan smjer razvoja i kretanja. Predstavljala je nastavak posrnulog romanizma. Njezin utjecaj u društvu bio je golem. Crkva je bila vrlo privlačna propozicija svima onima koji su tražili sigurnost ili boljitak, od velikaša do ljudi koji su se našli u škripcu. Dakako, neki ipak u nju ulaze isključivo radi vlastitih uvjerenja, potaknuti jakim vjerskim žarom. Pod njenim okriljem našli su se brojni najistaknutiji pisci i učenjaci onoga vremena.⁷⁷ Rastu njezine moći u srednjemu vijeku svakako doprinosi i rast crkvene imovine, kojemu su najviše doprinosile donacije, razna darivanja i ostavština vjernika. Naime, izdašno darivanje Crkve nastoji se prikazati dobrim i časnim djelom koje pojedinca može približiti Bogu i Crkvi.⁷⁸

Unatoč poteškoćama i slomu Rimskoga Carstva, Crkva uspijeva očuvati svoju neovisnost. Način na koji se do tada bila organizirala uspješno prenosi u nadolazeće razdoblje, a njezin hijerarhijski ustroj, kao i imovina, ostaju netaknuti. Ono što joj je nedvojbeno olakšalo takav razvoj stvari, bio je stav koji su Germani imali prema Crkvi. Germani su joj bili podjednako skloni kao i Rimljani. Raspad Carstva ipak ju je promijenio, iako u nešto manjoj mjeri nego cjelokupno društvo. Dolazi do barbarizacije Crkve i pada razine kvalitete latinskoga jezika, odnosno njegove gramatike i sintakse, koja se od 4. do 5. stoljeća značajno srozala. Tek će za pape Grgura Velikog doći do novog vala proučavanja teologije i vjerskoga morala. Crkva je u odnosu s novopridošlim barbarima bila vrlo pasivna i inertna. Oni koji bi se pokrstili, motiv bi pronašli u pukom političkom interesu i oponašanju rimskih prelazaka na kršćanstvo. Crkva u takvome procesu nije imala nikakvu ulogu. S padom učenosti i poznavanja latinskoga jezika, neminovno dolazi i do pada kvalitete svećenstva. Tako nam Grgur Tourski piše o tome kako je dobar dio biskupa jedva bio pismen, a ni pijančevanje te raspojasanost im nisu bili strani. „*Pošteni*

⁷⁶ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 31.

⁷⁷ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 102.

⁷⁸ Wood, Susan, *The Proprietary Church in the Medieval West*, Oxford University Press, New York, 2006., 10-11.

se Grgur nad tim ogorčava, ali se po njegovu govoru i predobro osjeća, da njegovo ogorčenje gotovo nigdje nije nailazilo na odjek.“⁷⁹

Kada govorimo o ranosrednjovjekovnoj crkvi, neke su teme neizostavne, primjerice ikonoklazam i Konstantinova darovnica. Bizantski car Lav III. (717-741) je zapovijedio da sve vjerske slike i ikone imaju biti uništene.⁸⁰ Slikovni su prikazi bili usko povezani s pojavom samostana, a bili su bitni jer su bili simbol neposredne veze između vjernika, odnosno pojedinca i sveca kojega slika prikazuje.⁸¹ Takva je politika rezultirala mučenjem, ali i smrću brojnih istočnih redovnika, koji su ostali vjerni štovanju slika i vjerskih ikona, što je bilo u suprotnosti s onime što je car naredio. Uz to, car je konfiscirao brojne samostanske posjede, što je možebitno i bio dio njegova plana. Kako bilo, Lav III. započeo je represivnu eru koja je trajala pedesetak godina. Zapad je njegovu politiku doživio kao kršenje tradicije i herezu. Politika Lava III. dodatno je potaknula otuđivanje Rima od njihovog tradicionalnog zaštitnika.⁸² Razlog zbog kojega je papinstvo ikonoklazam proglasilo krivovjerjem, odnosno herezom, bio je prilično jednostavan. Naime, ikonoklastički pokret je poricao ljudsku narav Isusa Krista.⁸³ Još je nekoliko desetljeća prije stupanja Lava III. na vlast (681.) službeno potvrđena dvojaka narav Isusa Krista, božanska, ali i ona ljudska. Papa Grgur III. 731. godine povlači radikalni potez i izopćava ikonoklaste. Konstantin V. (741-775) nastavlja provoditi represivnu politiku prema štovanju svetih slika, a sukob privremeno završava dolaskom carice Irene na vlast i Nikejskim koncilom 787. godine, samo da bi se za Lava V. (813-820) opet nastavio. Iako se prijepori oko štovanja svetih slika nastavlja i u budućnosti (mnogi pokreti, poput husita i albigenza su protiv štovanja slika još u 16. stoljeću), za vladavine carice Teodore 843. godine ponovno dolazi do uvođenja štovanja svetih slika.⁸⁴

Konstantinova darovnica nije obilježila samo razdoblje srednjega vijeka, već i zapadnoevropsku povijest uopće. Radi se o najpoznatijoj krivotvorini toga razdoblja.

⁷⁹ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 31-32.

⁸⁰ Madigan, Kevin, *Medieval Christianity: A New History*, Yale University Press, Yale, 2015., 74.

⁸¹ Skupina autora, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, gl. ur. Enrico Cravetto, Europapress holding, Zagreb, 2007., 100-102.

⁸² Madigan, 74.

⁸³ Lynch, Adamo, 81.

⁸⁴ Skupina autora, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, 100-102.

Teško ju je precizno datirati, ali vjerojatno je sastavljena negdje između 754. i 767. godine, a tvorac tog falsifikata je možda bio baš neki pripadnik klera, svećenik koji ju je sastavio u Lateranu. Prema tom dokumentu, Konstantin Petrovu Stolicu proglašava najuzvišenijom, čime ističe njezin primat. Petrovim nasljednicima dodjeljuje Lateransku Crkvu i dopušta im vlast nad Rimom, ali i svim ostalim provincijama i gradovima.⁸⁵ Nije teško razumjeti zašto se papinstvo pozivalo na taj dokument, unatoč tome što nije bio autentičan. Konstantinova darovnica je možda bila usmjerena više prema Istoku, nego prema Zapadu. Naime, taj dokument potkopava pretenzije Bizanta prema Italiji. Pa ipak, već se početkom 11. stoljeća počinju javljati određena pitanja o pravovaljanosti te darovnice. Unatoč tome, i dalje će se koristiti kako bi opravdala primat papinstva na Zapadu. To ustrajanje na pravovaljanosti dokumenta za koji je već bilo jasno da nije autentičan, možda je samo bio nagovještaj propadanja morala u redovima papinstva i okretanje materijalnom, koje je počelo nadjačavati one iskonske, duhovne vrijednosti.⁸⁶

Unatoč svemu, snaga i moć Crkve ležala je u nekoliko ključnih značajki koje je posjedovala. Prije svega, u tom teškom razdoblju, bila je „jedina civilizatorna snaga ovoga vremena“, kao i nositeljica kontinuirane rimske tradicije, koja je „spriječila Europu da nanovo zapadne u barbarstvo.“⁸⁷ Kao što sam prethodno istaknuo, Crkva i njezina hijerarhija ostali su onakvi, kakvi su bili za vrijeme Carstva. Crkvena hijerarhija bila je strukturirana po uzoru na rimsku administraciju. Pirenne naglašava kako upravo iz tog razloga crkvena administracija i razina naobrazbe njezinih službenika opstaje, dok ona svjetovna, civilna, slabi.⁸⁸

No, je li tome uistinu bilo tako, možemo li reći kako se pismenost isključivo vezivala uz pripadnike klera? Naime, pismenost je bila prilično rasprostranjena i nadasve cijenjena vještina u karolinškom društvu. Kako bi se opismenili, laici su morali steći određeni stupanj naobrazbe. Tradicija obrazovanja u redovima velikaša ostala je prisutna i poželjna, pa čak i nužna u karolinškom razdoblju. Edukacija je bila jedan od onih starih aristokratskih ideala, odnosno elemenata koje su Karolinzi preuzeli od Merovinga. Jedna

⁸⁵ Madigan, 75.

⁸⁶ Ibid, 75-76.

⁸⁷ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 32.

⁸⁸ Ibid, 32-33.

od okosnica karolinške pismenosti bila je upravo merovinška pismenost. Karolinzi nastavljaju s merovinškom praksom obrazovanja, tako da ipak ne možemo reći kako je došlo do pada svjetovne kulture i naobrazbe u 8. stoljeću. Javne škole iščezavaju, ali njihovo mjesto postepeno zauzimaju crkvene škole koje su bile otvorene i za plemstvo. Dakako, treba spomenuti i to da je neki oblik obrazovanja po svoj prilici postojao i na onoj privatnoj razini, unutar obitelji. Neki izvori (poput *Vita Arnulfi* ili *Vita Wandregisil*) ukazuju na to da su neke istaknute merovinške obitelji svoju djecu školovale osobno ili su taj posao prepustili unajmljenom tutoru. U održavanju naobrazbe laika sudjelovao je i dvor, pa su tako najmoćniji pripadnici plemstva svoje sinove slali na dvor, tamo su o njima brinuli istaknuti učitelji, a to su obično bili majordomi.⁸⁹

Pokrštavanje je bilo ključna karika u lancu širenja kršćanskoga nauka u ranosrednjovjekovnom razodblju. Ono se u većoj ili manjoj mjeri odvijalo bez prestanka, no već u 6. stoljeću istaknuo se papa Grgur Veliki svojim angažmanom oko pokrštavanja Anglosasa. Tako je, primjerice, krajem 6. stoljeća naredio administraciji u Galiji da kupi engleske sedamnaestogodišnjake i osamnaestogodišnjake na tržištu robljem, a sve s ciljem da ih se zatim dovede u Rim i školuje unutar samostanskih zajednica. Možda je papina zamisao bila te mladiće kasnije poslati u kristijanizacijske misije njihova vlastita naroda. Papa je čini se bio zadovoljan tijekom i rezultatima pokrštavanja, pa se tako u korespondenciji s patrijarhom Aleksandrije pohvalio brojkom od 10 000 krštenih Engleza. Dakako, ta je brojka bila tek puka stilska figura, koja je imala pokazati da je broj pokrštenih stanovnika bio velik te da je njihovo pokrštavanje bilo više nego uspješno.⁹⁰ Dok je Grgur Veliki vladao Zapadnom crkvom, na istoku je situacija bila drugačija. Patrijarsi Antiohije i Aleksandrije uživali su daleko veći povijesni ugled od patrijarha u Carigradu. No, bogatstva kojima je carigradski patrijarh nedvojbeno raspolagao, nadilazila su prestiž Antiohije i Aleksandrije. Carigradski patrijarh upravljao je prijestolnom crkvom istočnoga svijeta. Utjecaj koji je Istok imao na Zapad između 600. i 800. godine bio je golem. Istok

⁸⁹ McKittrick, Rosamond, *The Carolingians and the written word*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989., 212-215.

⁹⁰ Logan, Donald, *A History of the Church in the Middle Ages*, Routledge, London, New York, 2002., 51-52.

je bio izvor civilizacijske tekovine, klasične naobrazbe i kršćanske umjetnosti. Bizant i pripadajuća mu Crkva doprinijeli su civiliziranju novodoseljenih barbara u Europi.⁹¹

Mogućnost čitanja i pisanja, bez kojih kulturni razvoj naprosto nije bio moguć, od završetka merovinškoga razdoblja pripadali su isključivo Crkvi. O tome koliko je navedena činjenica ostala duboko urezana u ljudsku svijest, može nam posvjedočiti i to da termin, koji se odnosi na crkvenu osobu, istovremeno označava i pisara, onoga koji je pismen – fra. *clerc*, eng. *clerk*, staro-njem. *klerk* itd. Tijekom 8. stoljeća intelektualno djelovanje postaje svećenička privilegija, čime katolički kler doseže ugled i moć kao nijedan kler prije njega. Upravo ga je ta činjenica prometnula u neophodnog suradnika svjetovnog društva. „Crkvu je zapalo učiteljvanje nad društvom i ona ga je sačuvala stoljećima, ne zato što je bila kršćanska, nego zato što je bila rimska; ili, ako nam je tako draže, ona je na modernu civilizaciju tako dugo vršila premoćan utjecaj zato, što je bila čuvar jedne starije i naprednije civilizacije.“⁹² Povoljna ekonomska situacija omogućuje joj život i razvitak koji nije izravno ovisio o vanjskim, svjetovnim sredstvima. Crkva raspolaže golemim prostranstvima u obliku zemljišnih posjeda. Jedan je od najvećih zemljoposjednika, a osim toga, njezini su posjedi oslobođeni zemljišnog, a njezini službenici osobnog poreza. To su bili neki od razloga njezinoga preživljavanja krize koja je vladala, te ona uslijed takve političke i društvene dekadencije uspijeva očuvati svoju organizaciju, kao i crkveno osoblje.⁹³

Jedan od onih kršćanskih elemenata koji je neizostavan dio srednjovjekovne crkve, a posebice onih stoljeća, koja su uslijedila neposredno nakon antike, svakako je asketizam. Prvi monasi bili su tek obični svjetovnjaci, koji su se odrekli svih ovozemaljskih dobara i materijalnih vrijednosti, ne bi li se u izolaciji mogli fokusirati na spasenje vlastite duše. Prvi zapadnjački samostan osnovao je sv. Benedikt 529. godine na brdu Monte Cassino. On monaha izdvaja iz svjetovnoga života i pretvara ga u redovnika, koji se potom ima zavjetovati trima zavjetima, a to su – poslušnost, siromaštvo i čistoća.⁹⁴ Prelazak iz poganstva u kršćanstvo, koji se odvija u kasnoantičkome razdoblju, doveo je

⁹¹ Deanesly, 62-63.

⁹² Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 33-34.

⁹³ Ibid, 34.

⁹⁴ Ibid, 34-35.

do svojevrsne preobrazbe svijesti. Kršćanstvo postepeno doživljava velike promjene. Propovijedanje milosti, oprosta i nade, ne bi li se utjecalo na svijest čovjeka, zamjenjuje odlučan ulazak Crkve u svjetovnu politiku.⁹⁵

Kada govorimo o povijesti i razvoju zapadne crkve, 8. i 9. stoljeće bili su od velike važnosti. Naime, upravo tada dolazi do značajnog razvoja crkvene organizacije, kanonskoga prava te liturgije. To je razdoblje u kojemu je uspostavljen svjetonazor koji podrazumijeva biskupski primat, kao i jasno određenu hijerarhiju među klerom. Neki od najčistijih ranokršćanskih rukopisa koji se bave crkvenim pravom, prikupljeni su i rasprostranjeni u to vrijeme. Dakako, treba naglasiti kako su kružile i vrlo vješto izrađene krivotvorine navedenih zakona. Na crkveni zakon u srednjemu vijeku utjecale su i te krivotvorine. U liturgijskim obredima zapadne crkve, rimski su se tekstovi miješali s ranijim materijalima, što u konačnici dovodi do stvaranja neke vrste hibridnog rimskog obreda. Takva forma crkvenog obreda koristila se (i koristi se) u bogoslužju zapadne crkve sve do danas.⁹⁶

Kršćanstvo i pripadajuće mu strukture obilježava sve samo ne linearan, odnosno pravocrtan razvoj. Od svojih začetaka u zlatno doba Rimskoga Carstva, njegove dekadencije i konačnog pada pa sve do nesigurnosti srednjovjekovlja, ono proživljava brojne uspone i padove. Pa ipak, uspijeva se „održati na životu“ te premostiti sve prepreke i u konačnici doživljava potpunu afirmaciju i rast svoga ugleda, moći i moralnoga autoriteta.

⁹⁵ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 44-48.

⁹⁶ Skupina autora, *The New Cambridge Medieval History*, 587.

Savez Karolinške dinastije i papinstva

Položaj i ugled papinstva mijenjao se tijekom srednjovjekovlja. Iako načelno možemo govoriti o postepenom rastu njihove moći i ugleda taj razvoj nije bio linearan, već su ga obilježili brojni usponi i padovi. Walter Ullmann je na vrlo jednostavan način objasnio čitav meritum papinske moći. „*Snaga papinstva je počivala na vjerskim i intelektualnim načelima; a ta snaga, koju pogoni um je uvijek bila daleko izdržljivija, trajnija i determinativnija nego ona koju se utjeruje fizičkom silom.*“⁹⁷

Papinsko-franački savez bio je ishod triju različitih procesa koji su otpočeli još sredinom druge polovice 7. stoljeća. Radi se dakako o početku anglosaksonskog misionarenja i propovijedanja, političkom usponu i dominaciji dinastije Karolinga u Franačkoj, te sve većem udaljavanju i otuđivanju papinstva od bizantskih careva u Carigradu.⁹⁸ Franački su vladari smatrali da je zaštita papinstva i papinskih posjeda bila njihova vjerska dužnost i obveza. Izdaju brojne zakone kojima uređuju vjerska pitanja, kao i ophođenje klera – biskupa, svećenika, redovnika, ali i civila. Velik broj istaknutih mislioca, intelektualaca i pripadnika klera, dolazi upravo s karolinškoga dvora. Kanonsko pravo postaje najviši ideal kršćanske zajednice. Karolinzi su kroz suradnju s papinstvom i uplitanjem u vjerska pitanja, sasvim sigurno sudjelovali u procesu definiranja i reformiranja kršćanstva, štoviše, ostavili su neizbrisiv trag u odnosima između vjerske i svjetovne vlasti u srednjem vijeku u cjelini.⁹⁹

Začetak suradnje između Franaka i papinstva treba tražiti nešto prije Karlova vremena. Možda već u 5. stoljeću, nakon smrti kralja Hilderika I. (vladao 458-481). Naime, Hilderika je naslijedio njegov sin, Klodvig. On je bio osnivač Franačkog Kraljevstva.¹⁰⁰ Kada je zasjeo na prijestolje, imao je svega petnaest godina. Vladao je sve do svoje smrti 511. godine. Utjecaj koji su Franci imali na oblikovanje zapadne Europe počinje upravo s njegovim preuzimanjem vlasti. Pobjedom nad rimskom vojskom kod Soissonsa 486.

⁹⁷ Ullmann, 164.

⁹⁸ Lynch, Adamo, 72.

⁹⁹ Madigan, 73.

¹⁰⁰ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 358.

godine, okončao je njihovu vlast na sjeveru Galije.¹⁰¹ Klodvigu polazi za rukom ujedinjavanje franačkih plemena i ekspanzija vlasti. Oženio je burgundsku princezu Klotildu, kako bi učvrstio savez s kraljevstvom koje se nalazilo na jugu Galije – Burgundijom. Klotilda je, za razliku od Klodviga, koji je bio poganin, bila pristalica pravovjerne dogme, odnosno kršćanstva. Za vrijeme sukoba s Alemanima, krajem 5. i početkom 6. stoljeća, Klotilda i biskup Remigije uspijevaju Klodviga nagovoriti na preobraćenje na katoličanstvo. Jedini Klodvigov uvjet, bio je da mu Bog pomogne izvojevati pobjedu nad Alemanima. Pobjeda je u konačnici ostvarena, Klodvig je održao svoju riječ, a njegov je primjer vjerno slijedio i njegov narod. To mu je preobraćenje donijelo potporu svećenstva, galorimske aristokracije, ali i bizantskog cara. Bio je to zaokret od velikog značaja. Postepeno su se i druga germanska plemena okrenula kršćanstvu, no neka su plemena, poput Gota, kršćanstvo prihvatila i puno ranije, iako ne u pravovjernom, već arijanskom obliku.¹⁰² Nije zgoroga spomenuti kako Klodvigov prelazak na kršćanstvo sasvim sigurno nije bio (isključivo, ako uopće) vjerski motiviran. Naime, prelaskom na kršćanstvo osigurao je svoj politički uspjeh.¹⁰³

Klodviga je na Božić krstio biskup Remigije u katedrali u Reimsu. Točna nam godina nije sa sigurnošću poznata, ali po svoj prilici to se zbilo negdje između 496. i 498. godine.¹⁰⁴ Nakon što je 507. godine porazio arijanske Vizigote kod Vouilléa, čime zapravo oslobađa katolike u južnoj Galiji i postaje najmoćniji čovjek u toj regiji,¹⁰⁵ Klodvig uspostavlja prijateljske odnose s bizantskim carem Anastazijem, a provodi i vrlo povoljnu politiku prema Crkvi. Usko surađuje s galorimljanima i oslanja se na njih u upravi. O podršci klera koju je uživao, govori nam i čestitka upućena Klodvigu povodom njegova preobraćenja na katoličanstvo, upućena od strane biskupa iz Viennea – *„Postoji samo jedna stvar za koju bismo željeli da se ojača, budući da će Bog preko vas sve vaše ljude učiniti svojim, ponudite i drugim narodima, koji u svojem prirodnom neznanju nisu još iskvareni klicama opakih nauka, sjeme vjere iz dobrog blaga vašeg srca.“*¹⁰⁶ Sve do

¹⁰¹ Gelfand, Dale Evva, *Charlemagne*, Chelsea House Publishers, Philadelphia, 2003., 29.

¹⁰² Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 358-360.

¹⁰³ Gelfand, 32.

¹⁰⁴ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 362.

¹⁰⁵ Mathisen, Ralf, *The Battle of Vouillé, 507 CE*, De Gruyter, Göttingen, 2012., 87.

¹⁰⁶ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 362-363.

trenutka kada su se Klodvigovim krštenjem Franci okrenuli kršćanstvu, smatralo se da je franački kralj potomak božanstva. Od tog epohalnog trenutka, franački kralj preuzima prijestolje Božjom voljom. Takav je pogled odašiljao neku vrstu svetosti, sakralnosti i moralnog legitimiteta kraljeve vladavine.¹⁰⁷ Možemo dakle konstatirati kako se začeci uzajamne suradnje i potpore između Franaka i papinstva počinju razvijati još za vremena merovinške dinastije i Klodviga I., kada su bili jedini katolici među barbarima, a ta se suradnja nastavlja i u budućnosti, posebice za vrijeme karolinške dinastije, kada doživljava svoj vrhunac.

740-ih godina papinstvo je u sve težem položaju. Pored pritiska kojega na njih vrše Langobardi, burno je i na relaciji Rim-Carigrad. Bizantski su carevi prilično slabi, a pored toga, kako ističu autori Joseph Lynch te Phillip Adamo, i skloni herezi. Sredinom 8. stoljeća papinstvo je prisiljeno potražiti nova rješenja, koja su im puno bliža i dostupnija od onih na Istoku. Međutim, do tog je trenutka papinstvo bilo odano Bizantu. Između 687. i 751. godine, čak 11 od ukupno 13 izabranih papa bili su grčki govornici. Bili su odani caru u Carigradu i Bizantu sve dok se nisu bili primorani okrenuti Zapadu. Razlozi raskida s Bizantom bili su dvojaki – teološki, ali i vojni.¹⁰⁸ U prvoj četvrtini 8. stoljeća Karlo Martel drži stvarnu vlast u svojim rukama i vlada Franačkom, iako i dalje, barem formalno, postoji kralj. Najviše se istaknuo zaustavljanjem muslimanskog prodora pobjedom kod Poitiersa.¹⁰⁹ Tom je pobjedom omogućio prevlast kršćanstva u Europi, jer da tome nije bilo tako, tijek povijesti bi po svoj prilici bio drugačiji.¹¹⁰

Čini se kako se Karlo Martel smatrao dobrim kršćaninom. Obasipao je darovima brojne crkve i samostane, a podupirao je i misionarski rad na sjeveru. Vidio se u ulozi poglavara Franačke crkve. Takav je njegov stav nedvojbeno izazvao tenzije na relaciji s papom, no on nije bio u mogućnosti bilo što poduzeti, budući da je Karlo Martel bio najmoćniji vladar na Zapadu. Papi je zasigurno bilo jasno kako bi potpuni raskid veza s tako snažnim kraljem bio loš potez, bez obzira na uskratu pomoći protiv Langobarda.¹¹¹

¹⁰⁷ Ibid, 363-364.

¹⁰⁸ Lynch, Adamo, 81.

¹⁰⁹ Madigan, 73.

¹¹⁰ Gelfand, 18.

¹¹¹ Madigan, 73-74.

Njegov sin Pipin Mlađi 756. godine intervenira u Italiji i vraća papi oduzete posjede. Treba napomenuti kako se nije radilo o darivanju ili donaciji tih teritorija, budući da su oni i prije bili pod papinskom kontrolom te je ono na ta područja polagalo sva prava. Papa to vraćanje izgubljenih, odnosno prethodno oduzetih posjeda vidi tek kao njihov povratak onome kome i pripadaju – Svetome Petru. Zauzvrat odaje priznanje Pipinu i njegovim nasljednicima kao jedinim legitimnim franačkim vladarima.¹¹²

Nakon Pipina, Karlo Veliki nastavlja provoditi politiku suradnje s Crkvom. Ona za njegova vremena doživljava svoj vhunac. O ovim vezama svjedoči Einhard, a posebno, možda i pretjerano, nastoji istaknuti bliskost Karla i pojedinih papa. Započinje s Hadrijanovom (772-795) molbom Karlu za pomoć protiv Langobarda, svojevrsnu reprizu događaja iz Ponthiona: „*Kad je sredio prilike u Akvitaniji i dovršio taj rat, a suvladar mu je već otišao s ovoga svijeta (Karloman), Karlo je, sklonjen molbama i preklinjanjem Hadrijana, biskupa grada Rima, poduzeo rat protiv Langobarda. [...] A Karlo, kad je jednom započeo rat, nije odustao prije nego što je primio predaju kralja Deziderija koga je bio izmorio dugom opsadom, a njegovog sina Adalgisa, u koga su bile polagane sve nade, prisilio da napusti ne samo kraljevstvo nego i Italiju. Vratio je Rimljanima sve što je bilo oteto...*“¹¹³ Biograf zatim spominje Lava III. i Karlovu intervenciju u Rimu, te ističe kako je Karlo u Rimu proveo cijelu zimu.¹¹⁴ Karlo je isprva bio uznemiren okolnostima u Rimu jer je smatrao da ga se, kao rimskog patricija trebalo konzultirati oko izbora Hadrijanovog nasljednika. Teško se tome začuditi, ta upravo je on spasio papinstvo od Langobarda i zagospodario Rimom i njegovom okolicom.¹¹⁵

Papinstvo se uskoro u potpunosti okreće Francima, a odustaje od bizantskoga cara i pomoći s Istoka. Europa svoj fokus s Mediterana tom tranzicijom prebacuje sjevernije, na područje današnje Francuske, Njemačke, Alpa, sjeverne i središnje Italije. Razmotrimo li ekonomski aspekt, uvidjet ćemo da je došlo do svojevrsne transformacije, od trgovačke ekonomije koja ponajprije ovisi o morskim putevima, do ruralnog i poljoprivrednog načina života, koji ovisi o obradivim površinama.¹¹⁶ Umjesto da bude

¹¹² Madigan, 74-75.

¹¹³ Einhard, 61.

¹¹⁴ Ibid, 93-95.

¹¹⁵ Heer, Friedrich, *Charlemagne and His World*, Macmillan Publishing, New York, 1975., 139-140.

¹¹⁶ Madigan, 76.

neka vrsta bizantske predstraže, papinstvo se u 8. stoljeću trajno okreće zapadnome svijetu predvođenom Francima. Franačka crkva implementira rimsku liturgiju, kanonsko pravo, naobrazbu i monaštvo. Karolinzi su vrlo ozbiljno shvatili svoju ulogu zaštitnika Petrove crkve, kao i cjelokupne kršćanske zajednice Zapada. Pa ipak, kao ni njihovi prethodnici, ni Karolinzi se nipošto nisu bili spremni odreći kontrole koju su imali nad Crkvom.¹¹⁷ Bizant nije s odobravanjem gledao na događaje na Zapadu, upravo suprotno. Pokušali su učvrstiti odnose i pridobiti Franke na svoju stranu dogovaranjem braka između Pipinove kćeri i bizantskoga princa. Međutim, to im nije pošlo za rukom. Unutarnji problemi i teološki prijepori nisu Bizantu dali mogućnost prave reakcije na događanja u Italiji i Europi. Njihovi kroničari pak ne spominju Franke. „*Budući da Bizant nije bio u mogućnosti gospodariti Zapadom, zanemarili su njegove vladare.*“¹¹⁸

¹¹⁷ Lynch, Adamo, 83.

¹¹⁸ Fichtenau, 19.

Rast papinskoga ugleda – od Grgura I. do Grgura VII.

U razdoblju od Grgura I. (590-604) do Grgura VII. (1073-1086), papinstvo je prolazilo kroz razdoblje puno izazova koje je u konačnici rezultiralo jačanjem i stabilizacijom položaja i moći papinstva što se odražava u kontrastu dvojice papa. Tako je, primjerice, još krajem 6. stoljeća Grgur I., kao nasljednik Svetoga Petra, jasno isticao svoj duhovni primat. Međutim, u korespondenciji s carem u Carigradu, bio je vrlo ponizan, čime je jasno dao do znanja kako priznaje njegov svjetovni primat i moć koju ima, odnosno svoju podređenost. Svega nekoliko stoljeća kasnije papinska moć je toliko ojačala da je Grgur VII., osim duhovnoga, težio i svjetovnome primatu. Upravo je s njim srednjovjekovni koncept papinstva poprimio svoj konačni oblik. Pape koji su vladali nakon njega dodatno su ojačali svoj položaj, no nisu imali potrebu za daljnjim širenjem papinskih zahtjeva. Nekoliko je čimbenika koji su doprinijeli uzdizanju i jačanju papinstva, te njegovu postavljanju na mjesto koje je ono zauzelo početkom 7. stoljeća, kao i u nadolazećim stoljećima. Svi patrijarhati su bili okupljeni oko istaknutih i važnih gradova. U ranijim nastojanjima etabliranja različitih religija u Carstvu, sve su nastojale stvoriti jake i homogene zajednice u Rimu, koje su ih potom trebale predstavljati i širiti njihov utjecaj. Kada govorimo o kršćanstvu, treba istaknuti kako su tome težili i razni heretici. U vrijeme Grgura I. rimski je biskup preuzeo na sebe ovlasti i uloge koje su ranije bile pridržane Carstvu, odnosno svjetovnoj upravi.¹¹⁹

„Otkad car više ne stoluje u „Gradu“, ondje je papa zapravo postao glavna osoba. Budući da nema laičkih ovlasti, to na njega pada dužnost da pregovara s osvajačima, da bdi nad administracijom, nad opskrbom živežnim namirnicama i utvrđivanjem grada...“¹²⁰

Ti su poslovi, uz veliku odgovornost, donosili i prestiž. Treba istaknuti kako je odsutnost nekog jakog i uglednog čimbenika svjetovne moći u blizini dodatno pripomogla jačanju papinske snage.¹²¹

¹¹⁹ Deanesly, 76-77.

¹²⁰ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 35.

¹²¹ Deanesly, 77.

Jačanju papinskoga položaja doprinio je i Aurelije Augustin pomoću svojega djela *De civitate Dei*. Naime, 410. godine Goti pod vodstvom Alarika provaljuju u Rim, pustoše ga i pljačkaju. Sudbina koja je zadesila carski grad njegovim se suvremenicima činila kao kraj jedne ere i sumrak civilizacije. Augustinovo je djelo nastalo kao odgovor na novonastalu situaciju. Pomoću njega je pokušao stvoriti poredak za novo doba, iznosi temelje kršćanske filozofije i, značajnošću navedenoga djela, zapravo usmjerava i utječe na daljni razvoj zapadne civilizacije. Augustin donosi ideju novoga kršćanstva, kršćanske crkve koja neće biti podređena vladavini neke središnje svjetovne vlasti.¹²²

Rim se postupno izdvaja od ostalih patrijarhata te rimski biskup, kao nasljednik apostola Petra, za sebe traži primat, odnosno vodeću moralnu, a možda i upravnu ulogu.¹²³ Jasno je dakle kako su temelji papinske moći počivali na baštini Svetoga Petra, točnije nasljeđivanju njegova primata, dok je Petrova baština počivala na činjenici da je Krist svoj primat prenio upravo na njega.¹²⁴ Ugledu Rimske crkve i učvršćivanju primata doprinijeli su i financijski razlozi. Naime, akumulirano bogatstvo mogla je usmjeriti u karitativne svrhe u daleko većoj mjeri nego što su to mogle druge crkve, s obzirom na to da se njihova financijska moć nije mogla mjeriti s onom rimskom.¹²⁵ Svi srednjovjekovni učenjaci su vjerovali da su sv. Petar i sv. Pavao propovijedali u Rimu, a tu tezu do danas nije opovrgnula ni moderna znanost. Ondašnja kršćanska zajednica imala je koristi od njihovoga apostolskog djelovanja, a ta je činjenica sasvim sigurno doprinijela legitimitetu primata Rimske crkve. Niti jedan drugi patrijarhat nije imao ovako jaku i dragocjenu dvostruku poveznicu s apostolima. Naime, upravo se ta apostolska okosnica smatrala garancijom vjerodostojnosti početaka propovijedanja vjere. Međutim, primat i potraživanja crkve u Rimu nisu se bazirali samo na apostolima koji su na tom području djelovali. Čvrst temelj su bile i Kristove riječi koje je uputio Petru: „*Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati. Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima; a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno na nebesima.*”¹²⁶

¹²² Ibid, 77-78.

¹²³ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 178.

¹²⁴ Skupina autora, *The New Cambridge Medieval History*, 583.

¹²⁵ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 182-184.

¹²⁶ Deanesly, 77-78.

Rimski biskup je kao nasljednik i glasnik sv. Petra bio promatran kao osoba koja nasljeđuje božanski nalog i obećanje, što su prihvatili i nositelji drugih apostolskih stolica. Treba napomenuti kako je rimska crkva bila vičnija vladavini i upravljanju, odnosno administraciji, nego, primjerice, zalaženju u sferu detaljnijeg istraživanja otajstava kršćanske vjere. Aleksandrija, Antiohija i Kartaga su u prva četiri stoljeća imale puno razvijenije teološke škole i nauk nego Rim. Grčka filozofija bila je osjetno razvijenija na istoku nego zapadu. No, upravo je ta činjenica doprinijela tomu da je rimska crkva bila slobodna od heretičkih ideja i zamisli.¹²⁷

Do vremena Grgura Velikog prvenstvo koje papa ima nije jasno određeno. Ono je proizlazilo iz činjenice da je papa nasljednik Svetoga Petra i rimski biskup. Njegovo je prvenstvo više teorijsko, nego praktično. Manifestira se isključivo kroz iskazivanje poštovanja. Tako primjerice biskupe često biraju sami kraljevi, a prema formalnom poglavaru, papi, nemaju nikakve obveze, osim da ga poštuju. O papinom položaju dovoljno govori činjenica da ga patrijarsi Aleksandrije, Antiohije, Jeruzalema i Carigrada smatraju sebi jednakim.¹²⁸

Grgur I. dolazi iz reda patricija. Započeo je kao običan propovjednik, no već se vrlo rano istaknuo svojim djelima.¹²⁹ Bio je zadivljen monaštvom, a do početka njegova mandata 590. godine, brojni su redovnici preuzeli biskupske stolice.¹³⁰ Naime, držeći se načela asketizma, Grgur prodaje svoje raskošno imanje te sa stečenim novcem osniva čitav niz samostanskih zajednica. Unatoč tome što je bio redovnik, papa Pelagije II. (578-590) ga u funkciji nuncija šalje u Konstantinopol 580. godine, a deset godina kasnije i sam postaje papa. U svojim djelima izbjegava stilske ukrase i teži jednostavnosti. Prezire retoriku i udaljava se od antičke književnosti.¹³¹ Grgur I. Veliki bio je prvi papa iz monaških redova, a njegove diplomatske i administrativne vještine, te njegovo preuzimanje papinskoga položaja na početku srednjega vijeka, nagovijestilo je istaknutu ulogu koju će redovnici imati u začetima ranosrednjovjekovne crkvene povijesti.¹³²

¹²⁷ Ibid, 78.

¹²⁸ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 35.

¹²⁹ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 105.

¹³⁰ Madigan, 61-62.

¹³¹ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 105.

¹³² Madigan, 62.

Plodonosni rad pape Grgura I. ostavio je stanovit trag. Upravo je on obrazložio načela moralne razboritosti i definirao ih kao temelj svjetovnoga kršćanstva. Pitanje Božje ljubavi na zemlji bilo je njegova opsesija, nešto o čemu je aktivno promišljao i pisao. U njegovoj knjizi pod nazivom *Moralia in Job*, koja se smatra njegovim remek-djelom, piše o ljudskoj nedoraslosti da istinski spozna i shvati Božju mudrost. Podrobno objašnjava i pokušava dati odgovore na pitanja kako i zbog čega ljudi imaju poteškoće s razumijevanjem toga da su nevolja, odnosno nesreća, baš kao i nagrada, jednaki iskazi Božje ljubavi. Pored tog djela, njegov doprinos kršćanskoj misli manifestira se i u knjizi pastoralnih pravila, odnosno *Regulae pastoralis liber*. Radi se o raspravi koju je napisao na temu dobroga kršćanskog vodstva. Grgur iznosi svoj pogled na to kakav bi čovjek morao i trebao biti na čelu kršćanskoga društva. Oslanjajući se na asketsku ideologiju kršćanstva, u potpunosti uviđa negativan učinak koji svjetovni način života može imati na čovjekovu dušu. Naglašava kako bi najrevniji kršćani i najmoralniji ljudi trebali živjeti među pukom kako bi ga mogli usmjeravati, a ne nužno hrliti u samostane. Kroz svoj rad iznosi niz uputa, prijedloga i sugestija kako bi odnos svećenika i njegovoga “stada” trebao izgledati.¹³³ Zemljopisna i crkvena načela koja je uspostavio, njegovim će nasljednicima u budućnosti omogućiti daljnji rast njihova autoriteta, snage i ugleda. Zbog brojnih djela koja je napisao, njegov se lik i djelo često svrstava uz bok s Augustinom, Ambrozijem i Jeronimom.¹³⁴ Iz današnje je perspektive teško reći koliko su doista Grgurevo stvaralaštvo i djelovanje konkretno doprinijeli rastu papinskoga položaja, no držim kako je nedvojbeno da su upravo tako revni i jaki poglavari Crkve dali ozbiljan doprinos i jak impuls održavanju te rastu iste u turbulentnom vremenu kakav srednji vijek doista jest.

*“Papinstvo je sebi dakle stvorilo položaj, koji će odsad biti nepomirljiv s podložnošću, u kojoj je ono živjelo dotad nasuprot caru. Prije ili poslije, ono će slomiti tradicionalnu vezu, koja postoji između Carstva i njega i koja ga, otkako više ne postoji Carstvo na zapadu, samo pritišće, ponižava i smeta.”*¹³⁵ Postoji još čitav niz čimbenika koje bismo mogli izdvojiti kao ključne u jačanju papinskoga položaja i njihove moći između 604. i 1073. godine. Jedan od tih čimbenika je svakako i to što je papinstvo steklo redovan

¹³³ Romig J., Andrew, *Be a Perfect Man, Christian Masculinity and the Carolingian Aristocracy*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pennsylvania, 2017., 28-31.

¹³⁴ Madigan, 62.

¹³⁵ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 37.

i obilan izvor prihoda, a Pirenne ide toliko daleko da papinstvo naziva “*prvom novčanom silom svoga vremena*”.¹³⁶

Svakako treba izdvojiti politiku kontrole, odnosno ravnoteže u odnosu na svjetovne vladare u Italiji. Još za Grgura I. papinstvo se sjajno snalazilo i pokazalo sposobnim poigravati se sa svojim suparnicima te ih okretati jedne protiv drugih. Tako je papinstvo gotovo dva stoljeća uspješno kontroliralo Langobarde, a kada su postali premoćni i kada to više nisu mogli činiti, obratili su se franačkim kraljevima za pomoć. Kada su u 11. stoljeću Normani zauzeli veće dijelove južne Italije i Sicilije, papa Nikola II. (1058-1061) uviđa kako bi bilo mudro sklopiti savezništvo s njima. Unatoč kratkoj vladavini, njegovi nasljednici znali su iskoristiti taj savez, te su uspješno izbjegli potencijalnu normansku opasnost, koju su u konačnici okrenuli u svoju korist. Razvoj feudalizma također je odigrao stanovitu ulogu u uzdizanju papinske moći kroz ustroj koji feudalizam podrazumijeva. Uređenje i ustroj sekularnog društva u srednjem vijeku doprinijeli su i crkvenoj organizaciji. Podređenost svećenika biskupu, te biskupa metropolitu je već bila uobičajena u feudalnome poretku koji je vladao u srednjem vijeku, a još od vremena pape Grgura I. metropoliti su bili podređeni papi. Srednjovjekovno papinstvo bilo je vrlo korisno i cijenjeno zbog svojih sudskih ovlasti, odnosno imalo je ulogu arbitraže i žalbenoga suda. Nacionalni osjećaj, barem u modernome smislu te riječi, još nije postojao, a pravedno suđenje i pravda nikada nisu bili u potpunosti izvjesni. Žalbe podnesene Rimskoj kuriji mogle su biti vrlo korisne i praktične za njihove podnositelje, te su bez sumnje bile važan iskorak u razvoju društva. U situaciji u kojoj je kraljevima kontrola njihovih biskupa bila svojevrsna poteškoća, a istovremeno jedna od najvećih opasnosti za kler opresija njihovih kraljeva, papinski dvor je mogao biti izvrstan medijator i posrednik od kojega je korist mogla imati i ona slabija, manje značajna strana. Upravo se u takvome meritumu stvari vidi civilizacijski iskorak, a nedvojbeno je kako je zbog te uloge rastao i ugled papinstva. U daljnjem razvoju stvari papinstvo je postalo jamac kanonskoga prava. Pa ipak, prva kompilacija kanonskoga prava nije bila izdana uz izravnu papinu intervenciju, no sve kasnije dopune i izdanja jesu. Iz svega navedenoga,

¹³⁶ Ibid, 36.

jasno se vidi kako je stvoren jedan sustav crkvenoga prava i sudstva, a temelj takvoga sustava bili su papinski autoritet i kurija.¹³⁷

Rast teritorija nad kojima je papa imao nadležnost dodatno je ojačala snagu papinstva. Usporedbe radi, u vrijeme pape Grgura I. posjedi koje je Rimaska crkva imala bili su naslijeđe, ostavština. Do pontifikata pape Grgura VII. stvari su se bitno promijenile. Naime, darivanja Pipina i Karla Velikog su se povećala, kao i donacije te davanja običnog puka. Odnos papinstva prema posjedima je takav da se više ne radi isključivo o privatnim posjedima, već ono postaje privremeni vladar podvlašćenog mu teritorija. Činjenica da pojedine segmente svjetovne vlasti sve više u svojim rukama drži papinstvo nije poremetila ravnotežu ondašnjeg poimanja društvenoga poretka i pogleda na svijet. Već je bilo uobičajeno da diljem Europe pojedini biskupi provode svoje zakone, a ne zakone svjetovnih vladara pojedine države, odnosno one u kojoj se nalaze. Ono što svakako treba istaknuti kada govorimo o papinskoj državi jest razlog zbog kojega je ona bila od velike važnosti za papu. Prvi razlog je bez sumnje činjenica da su mu takvi posjedi omogućavali prihode i vojsku, važne za očuvanje njegove neovisnosti. Pored toga, ništa manje bitna nije ni činjenica da je, povlačanjem dijagonale preko Italije, otežano uzdizanje jake, lokalne sile koja bi, vremenom, mogla zasjeniti i ograničiti papu u njegovu djelovanju. Sve navedeno je, osim jačanju ugleda i papinskoga položaja, dovelo i do znatnog bogaćenja klera, prvenstveno samih papa.¹³⁸

Jačanje ugleda i utjecaja papinskoga dvora očituje se i u mogućnosti uplitanja u crkvena pitanja diljem Europe. Mnoge zapadne crkve u početku su bile praktički potpuno neovisne od Rima, možebitna poveznica su bile štovanje prijestolnice sv. Petra preko ustaljene prakse hodočašćenja. No, kako je vrijeme odmicalo, ta se neovisnost sve više razvodnjavala. U 8. i 9. stoljeću papinska intervencija je postala prihvaćena u engleskoj, francuskoj i njemačkoj crkvi. U Engleskoj nadbiskup Teodor učvršćuje vezu između Canterburyja i papinstva, dok u 787. godini iz Rima dolaze dva legata, koje papa šalje s ciljem provođenja reformi. U Njemačkoj i Francuskoj Bonifacijev rad izravno ovisi o podršci pape. Jedan od najboljih primjera rasta ugleda papinstva je rušenje Merovinga.

¹³⁷ Deanesly, 78-79.

¹³⁸ Ibid, 79-80.

Papin blagoslov bio je dovoljan za rušenje višestoljetne dinastije, nadalje uspostavio je i presedan za buduće uplitanje u svjetovna zbivanja. Od plodonosne suradnje s Karolinzima u drugoj polovici 8. stoljeća papinstvo je imalo ogromnu korist. Stoljeće kasnije papinstvo je izloženo ozbiljnoj opasnosti zbog prodora Arapa koji su prodrli u Europu. Napali su Sardiniju, zauzeli Palermo 831. godine, a okrenuli su se i Siciliji, koja je nekoć bila važan dio papinske države. Međutim, nisu ostali na tome. Nastavljaju s napadima na jug Apeninskog poluotoka, iskrcavaju se u Ostiji 846. godine, rijekom Tiber probijaju se do Rima i pljačkaju rimske crkve. Kako je to bivalo i ranije, za pomoć su se opet obratili Francima, koji se odazivaju, protjeruju Arape i vraćaju situaciju pod kontrolu. Potom u 10. i prvoj polovici 11. stoljeća papinstvo prolazi kroz razdoblje stagnacije i pada njegove moći zbog jačanja i sve većeg broja plemića koji ratuju i osvajaju diljem Europe. Također, ne treba zaboraviti ni trgovanje papinskim položajem, slabim i neprimjerenim ličnostima koje su zasjedale na papinsku stolicu na ovaj ili onaj način, kao i sve što iz toga proizlazi, a sasvim sigurno ne doprinosi simbiozi i heterogenosti crkve. No, druga polovica 11. stoljeća je bila razdoblje oporavka i ponovnoga uzdizanja papinstva.¹³⁹

¹³⁹ Ibid, 80-84.

Franačka crkva

U svakome obliku zajednice, pa tako i onom državnom, postoji prijevika potreba za nečime, što će ljude držati na okupu, što će ih ujedinjavati i oko čega će se okupljati. Karlovo je Carstvo bilo iznimno prostrano, te je u takvim okolnostima potreba za jedinstvom bila još i veća. Karlo je toga bio svjestan. Vjerovao je kako tu ulogu može odigrati upravo Crkva, tako što bi ponudila zajedništvo širokoj paleti različitih grupacija unutar Franačkog Carstva. Stvorila bi jasnu strukturu morala i reda.¹⁴⁰ Dakako, uzajamna potpora kralja i Crkve bilo je nešto što je Karlo, baš kao i njegov otac prije njega, preuzeo od svojih merovinških prethodnika.¹⁴¹ Karlova je politika od početaka njegove vladavine težila preobrazbi cjelokupnog franačkog društva. To je društvo trebalo postati kršćansko društvo, a vjerska, odnosno kršćanska pitanja i brige trebale su postati svakodnevicom tog društva. Naglasak je stavio na ponašanje u skladu s kršćanskom naukom, organizaciju, disciplinu i ispravne tekstove.¹⁴²

Iz današnje je perspektive vrlo teško i nezahvalno govoriti o potencijalnoj iskrenosti Karlovih vjerskih osjećaja i stanju njegova duha. Pa ipak, jedno možemo sa sigurnošću ustvrditi, a to je da je karolinška politika, koju su oblikovali upravo Karolinzi, itekako utjecala na način na koji se živjela vjera u domeni pod franačkom kontrolom. Franački su vladari izdavali kapitulare, kojima su uređivali svjetovna, ali i vjerska pitanja, a često bi se našli u istome kapitularu. Prvi i najvažniji takav kapitulat za Karlove vladavine, koji se bavi isključivo vjerskim pitanjima, sastavljen je 789. godine – *Admonitio generalis*.¹⁴³ Propisivao je provedbu mjera i akata od vjerskog značaja. Tako je, primjerice, bilo određeno da se biskupom ne može postati prije navršene tridesete godine života, budući da ni Isus nije propovijedao prije svoje tridesete godine. Sakrament krštenja i prihvaćanje kršćanstva sami po sebi nisu bili dovoljni, težilo se iskonskoj spoznaji vjere i poznavanju kršćanske doktrine. Samostani i katedrale trebali su biti žarišta naobrazbe u kojima bi

¹⁴⁰ Butt, John, *Daily Life in the Age of Charlemagne*, Greenwood Press, London, 2002., 109.

¹⁴¹ McKitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, 295.

¹⁴² Ibid, 307-309.

¹⁴³ Logan, 76.

mladići stjecali znanja i vještine iz brojnih područja, a prije svega gramatike, pisanja i Božje riječi.¹⁴⁴

Treba istaknuti kako se i u tom tekstu vidi napor, težnja usmjerena uspostavi uporabe korektnog, odnosno ispravnog latinskog jezika.¹⁴⁵ Naime, Karlo samostanima i biskupijama naređuje ispravak mnogih kršćanskih tekstova, kalendara, gramatike i sl. Ističe kako se ljudi žele ispravno moliti Bogu, no to često nije moguće, zbog loše prevedenih i netočnih tekstova. Smatra kako su mnogi od tih tekstova zanemareni, te gotovo pa i uništeni lijenošću i nemarnošću njihovih predaka. „*Latinski jezik i kršćanska vjera bili su dijelom franačkoga nasljeđa.*“¹⁴⁶ Postepeno uvodi latinski jezik u uporabu za potrebe upravljanja, administracije, prava, naobrazbe te religije i tamo gdje se on prije nije koristio. Franačka su osvajanja znatno proširila njihovu domenu, te samim time i područje na koje je trebalo uvesti latinski jezik, koji se posljedično širi daleko izvan granica nekadašnjeg Rimskog Carstva. Poznavanje latinskoga jezika i pismenost bili su neki od hvale vrijednih pokazatelja pripadnosti rastuće franačke domene. Treba napomenuti i kako je latinski jezik Franke povezao s rimskom baštinom i poviješću, čime ona, na neki način, zapravo postaje i dio njihove vlastite prošlosti.¹⁴⁷

Karlo se u tom kapitularu, prema uobičajenoj praksi, uspoređuje s biblijskim kraljem Jošijom. Naime, mnogi su se kršćanski vladari uspoređivali sa starozavjetnim kraljevima kako bi preko njih ojačali svoj legitimitet. Nekoliko godina kasnije, Karlo bez susprezanja ističe svoje viđenje podjele zadataka između pape i njega samog. Papa je morao zdušno moliti i brinuti o moralnim pitanjima, a Karlova je zadaća, kako je on to percipirao, bila braniti kršćanstvo i sve one koji su odani molitvi i vjeri. Njegovo je viđenje bilo u skladu s dualizmom crkve i države.¹⁴⁸

Nekoliko godina nakon *Admonitia*, preciznije 795., na sastanku koji se odvio u Frankfurtu podržana je dvojaka narav Duha Svetoga na kojoj je Karlo inzistirao, a koja se očituje u izrazu *filioque* (proizlazi iz Oca i Sina) te koju su Franci u konačnici dodali u

¹⁴⁴ Ibid, 76-77.

¹⁴⁵ McKitterick, *The Carolingians and the written word*, 20.

¹⁴⁶ McKitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, 315-317.

¹⁴⁷ Ibid, 317-320.

¹⁴⁸ Skupina autora, *The Early Middle Ages - Europe 400-1000*, gl. ur. Rosamond McKitterick, Oxford University Press, New York, 2001., 139-140.

vjerovanje. Takav je stav imao još i sv. Augustin, no Franci su ga preuzeli od Vizigota. Rim tek dva stoljeća kasnije, 1014. godine prihvaća *filioque*, kada je i službeno uveden u nicejsko-carigradsko vjerovanje. Istovremeno, Franci odbacuju ikonoklazam i adopcijanizam (podrazumijeva da je Krist samo čovjek, što se kosilo s franačkim stavovima). Odluke vijeća trebale su pokazati Karlovu moć, kao i odgovornost koju je zajedno sa svojim crkvenim i svjetovnim magnatima imao glede pravovjerja i ispravnog štovanja vjere. Upravo je iz tog inzistiranja na pravovjerju i nastao *filioque*. Pravovjerno se učenje u Franačkoj poučavalo, širilo i održavalo putem pismene i usmene komunikacije. No, kako bi se širila ispravna doktrina, mnogo je toga ovisilo o točnom tumačenju riječi i izraza u latinskim tekstovima. Upravo je to kontekst u kojemu treba razmatrati naglasak koji je Karlo stavljao na upotrebu korektnog, ispravnog latinskog jezika. Ta se jasna poveznica između jezika i vjere prvi puta očitovala sredinom njegove vladavine.¹⁴⁹

Jedan je kapitulat iz 802. godine precizirao neke od elemenata koje prisega vjernosti vladaru podrazumijeva.¹⁵⁰ Po svoj prilici bio je sastavljen u Aachenu i to ne kao rezultat političke, već Karlove unutarnje krize. Carska krunidba donijela mu je niz briga, uključujući i spoznaju da kao branitelj kršćanstva odgovara ne samo za svoja djela, već i za djela svojih podanika. Posebno se to odnosilo na crkvene i svjetovne službenike koji su provodili njegovu politiku.¹⁵¹ Osim svjetovnih uvjeta, primjerice vjernosti vladaru, propisao je i niz vjerskih, poput toga da njegovi podanici moraju biti dobri kršćani i da ne smiju raditi na štetu Crkve ili hodočasnika. Biti carskim podanikom označavalo je pripadnost pojedinca Carstvu, a ono uz Crkvu formira društveni, ali i politički poredak zajednice.¹⁵²

Karlo je suvereno vladao državom, a to je podrazumijevalo uplitanje u sve, pa tako i one vjerske sfere. Pripadnici klera, biskupi i opati bili su okosnica morala, te javnoga reda i mira. Unatoč tome, iako se radi o vjerskim dužnosnicima, odgovarali su Karlu, kao da su i sami bili njegovi podanici, odnosno dužnosnici koje je sam odabrao. Karlo je

¹⁴⁹ McKitterick, Charlemagne: The Formation of a European Identity, 311-315.

¹⁵⁰ Skupina autora, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, 134.

¹⁵¹ Ganshof, Louis François, *Frankish Institutions Under Charlemagne*, W. W. Norton & Company, New York, 1970., 6.

¹⁵² Skupina autora, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, 134.

koristio kler u svojoj administraciji, jer su bili daleko obrazovaniji i sposobniji, a samim time i korisniji, nego njegovi svjetovni službenici.¹⁵³ Nastojao je kontrolirati, ili barem imati velik utjecaj na brojne samostane. Promicao je redovničku molitvu i podržavao svećenstvo, a u opatije je nerijetko postavljao ljude od povjerenja. Opati su imali istaknutu ulogu za Karlove vladavine, tako su primjerice sudjelovali na sinodama, nerijetko bi ga savjetovali i sl.¹⁵⁴

Jedna od težnji karolinških crkvenih reformi svakako je bilo i ovladavanje svjetovnošću klera, odnosno ukidanjem njihova sudjelovanja u svakodnevnim svjetovnim aktivnostima. Kraljevstvo i Crkva spajaju se u kršćansko karolinško carstvo, a to, dakako, uključuje i reforme koje su bile usmjerene na svakodnevnicu klera, budući da su granice između načina na koji žive pripadnici klera i pripadnici svjetovne aristokracije, nerijetko bile gotovo pa i nepostojeće. Međutim, to je bilo lakše zamisliti nego ostvariti. Pripadnici klera, pogotovo biskupi i opati, dolazili su i sami iz aristokratskih redova, što je možda i doprinijelo težem iskorijenjavanju nekih svjetovnih navika u njihovim redovima.¹⁵⁵

Nedjelja je, baš kao i danas, bila poseban dan za kršćane. Bio je to dan odmora, dan u kojemu je trebalo izbjegavati rad i ići na misno slavlje. Kanonsko je pravo bilo jedan od ključnih faktora u uspostavljanju reda u životu kršćanske zajednice. Ono ukazuje na kršćanske ideale i vrijednosti kojima treba težiti, kao i na ono što se od vjernika očekivalo. Dakako, možemo pretpostaviti kako pridržavanje tih normi nije uvijek bilo u prvome planu, no one su bile neophodne kako bi se uskladilo ponašanje s kršćanskim uvjerenjima.¹⁵⁶ Karolinški vladari miješali su se i u način života pripadnika klera koji uključuje i redovnike. Tako je Karlo uvelike utjecao na usvajanje Benediktovih pravila u brojnim samostanima, koji su se nalazili istočno od rijeke Rajne, te na jugu Galije.¹⁵⁷

Neki su pripadnici svećenstva živjeli u udaljenim ruralnim sredinama. Služili su misna slavlja u crkvama koje su im ustupili i koje su podržavali regionalni moćnici. Upravo je takav *modus operandi* bio okosnica kasnijeg formiranja župnih zajednica. Lokalni

¹⁵³ Barbero, Alessandro, *Carlo Magno: Un padre dell'Europa*, Laterza, Roma, 2002., 119.

¹⁵⁴ McKitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, 315-317.

¹⁵⁵ Goldberg, Eric, *In the Manner of the Franks: Hunting, Kingship, and Masculinity in Early Medieval Europe*, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania, 2020., 190-191.

¹⁵⁶ Logan, 77.

¹⁵⁷ Ibid, 78.

moćnici su, u osnovi, birali svećenika “svoje” crkve, čime se poteže pitanje laičkog primata pri odabiru svećenika, odnosno biskupa, bez posredništva crkvenoga vodstva. Pripadnici klera koji su živjeli u gradovima, okupljali su se oko glavnih crkvenih zajednica.¹⁵⁸

Biskupi su mogli sami donijeti određena pravila po kojima će živjeti podređeno im svećenstvo. Tako je biskup Metz sredinom 8. stoljeća propisao zajednički, odnosno samostanski život. Sve se radilo unutar zajednice – jelo, pilo, spavalo i molilo. Pa ipak, nisu bili vezani zavjetom siromaštva, što im je omogućilo posjedovanje privatne imovine.¹⁵⁹

Treba istaknuti kako je Karlo sasvim sigurno utjecao na odabir mnogih istaknutih pripadnika svećenstva. Tako je, primjerice, službeno izbor biskupa bio zadaća lokalnih pripadnika svećenstva, no osoba koja je držala vlast u svojim rukama gotovo je uvijek imala svoje prste u odabiru osobe koja će preuzeti biskupsku poziciju. Dakako, navedeno je vrijedilo ukoliko nametnuti kandidat nije bio nesposoban, korumpiran, na lošem glasu i sl. Biskupski je položaj nosio moć, utjecaj i novac, pa je „prazna stolica“ nerijetko povlačila za sobom snažno lobiranje, ponekad i prljave kampanje kako bi se ostvarilo imenovanje.¹⁶⁰

Odnos Karla Velikog i pape Hadrijana ostavio je velik trag na razvoj liturgije. Sakramentariji, odnosno knjige koje su sadržavale tekstove što ih je na misi čitao ili pjevao svećenik, bili su sasvim uobičajeni u Franačkoj. Međutim, njihova uporaba nije bila ujednačena, već su postojale stanovite razlike. Čini se kako je papa Hadrijan Karlu, na njegov zahtjev, ustupio sakramentarij, koji se sasvim sigurno koristio u Rimu. Taj je sakramentarij potom nadopunjen kako bi se prilagodio Francima, a djelo je to možda Alkuinova pera.¹⁶¹

¹⁵⁸ Ibid, 79.

¹⁵⁹ Ibid, 79.

¹⁶⁰ Barbero, 121-122.

¹⁶¹ Logan, 79.

Za vladavine Karolinga, Crkva je imala istaknutu ulogu u socijalizaciji naroda. Naime, ogromni su napori uloženi u nastojanje da se norme ophođenja laika i klera usklade, a znatan je trud uložen i u intenziviranje kršćanske prakse.¹⁶²

Jasno je kako se Karolinzi, a posebice Karlo, sasvim sigurno nisu uvijek pridržavali i ponašali u skladu s kršćanskim načelima, koja su tako vjerno zagovarali. Sjetimo se samo 782. godine i masakra koji se dogodio, kada je Karlo, razbješnjen saskim postupcima, odlučio pogubiti 4,500 Sasa. Dakako, ta je brojka možda i pretjerana, ne treba ju shvatiti doslovno, no ukazuje nam na veliko krvoproliće nenaoružanih zarobljenika, po Karlovoj naredbi. Takav se postupak kosio sa svim kršćanskim načelima. Zgroženi Alkuin je u pismu Karlu napomenuo kako kristijanizacija mora biti dobrovoljna, a ne prisilna, te kako se osobu može prisilno krstiti, no ukoliko ona istinski nije pristupila kršćanstvu, neće doživjeti iskonsko spasenje.¹⁶³

¹⁶² Skupina autora, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, 153.

¹⁶³ Logan, 79-80.

Karolinški ideali u njihovoj svakodnevicu

U ožujku 789. godine, ulaskom u treće desetljeće svoje kraljevske vladavine, Karlo saziva pomno odabranu grupu svojih savjetnika i ljudi od najvećeg povjerenja, ne bi li razgovarali o gorućim pitanjima. Unatoč tome što nemamo onovremene zapise koji bi obilježili i opisali taj događaj, upravo se ta konferencija smatra jednom od prekretnica u ranom razvoju europskog društva i kulture. Plod tog sastanka bio je prethodno spomenuti *Admonitio generalis*. Kršćanstvo postaje dio svakodnevice i dnevne rutine, način života. Kršćanski rituali i ideologija postepeno su povezali i ujedinili različite regije pod Karlovom vladavinom. Ono što je zapravo ključno, dolazi do stapanja franačkoga i kršćanskoga identiteta u jedan.¹⁶⁴

Biti moralan, častan, pa i „savršen“ čovjek bila je težnja i zadaća svakog pripadnika aristokratske karolinške kulture tijekom kasnog 8., 9. i 10. stoljeća. No, što je to podrazumijevalo? Ostvarenje takvoga cilja podrazumijevalo je niz radnji i dužnosti koje su bile povezane sa spolom osobe i njezinim rangom, odnosno visinom uloge u društvu. Obrazovanje i pismenost, rukovanje oružjem i vojna naobrazba, obuka u jahanju konja, vičnost lovu, učinkovito upravljanje svojim posjedom i domaćinstvom, a u konačnici zaruke i brak te stvaranje potomstva, samo su neke od ključnih zadaća koje je trebalo ispuniti kako bi se približilo ostvarenju karolinških ideala. Postizanje savršenstva bilo je moguće tek u cjelovitoj simbiozi duha i tijela. Karolinzi su svoj koncept savršenstva zasnivali na vrednovanju ljubavi, emocionalnoj osjetljivosti i brizi za druge. Karolinška kultura imala je tendenciju stvaranja određenog pritiska na muške pripadnike aristokracije tako što je od njih očekivano da muškost pokazuju kroz služenje cjelokupnom društvu. Karolinški pisci služili su se bogatim rječnikom ispunjenim vrlo afektivnim izrazima kako bi precizno opisali ono što osjećaju, pa su se tako nerijetko služili latinskim izrazima poput: *caritas, amor, affectus, benevolentia, benignitas, clementia, compassio, dilectio, misericordia, patientia i pietas*.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Romig, 34-35.

¹⁶⁵ Ibid, 1-3.

Muškarci koji su pripadali karolinškoj aristokraciji izjašnjavali su se raznim titulama i društvenim ulogama, od crkvenih poput redovnika, svećenika, opata ili biskupa do svjetovnih poput grofa, kralja ili primjerice ratnika. Isto tako, imali su na umu i puno širu, globalnu sliku, pa su se tako nazivali i Francima, kao i kršćanima. Različiti autori donose nam različite poglede na karolinšku aristokraciju. Thomas F. X. Noble ističe kako se svjetovni identitet franačke aristokracije zasnivao na uobičajenom idealu svjetovnog uzvišenja. Svjetovna elita pridržavala se pravila moralnih vrijednosti i ponašanja. Rachel Stone pak naglašava kako je postojao čitav niz propisanih radnji složene etičke prirode u području ratovanja, vladanja, ali i seksualnosti, kojih su se pripadnici muškog dijela karolinške aristokracije trebali pridržavati. Neki su pak karolinški učenjaci kao idealne temeljne osobine aristokratskog muškarca identificirali pravednost, odanost i čast. Pa ipak, bitno je istaknuti kako su istraživanja koja su se bavila karolinškom aristokracijom, odnosno njezinim osobinama, pokazala kako se ta ista aristokracija tvrdoglavo opirala svrstavanju u određeni kalup, odnosno dosljedno definiranom obrascu ponašanja. Pored toga, postojale su i razne varijacije na temu. Tako su opati mogli biti redovnici, ali i laici. Laici su pak mogli biti ratnici, dok su profesionalni vojnici mogli vršiti dužnost brige nad pastvom. Biskupi su mogli biti moćni zemljoposjednici, ali i vojskovođe. Redovnici su mogli služiti na dvoru, a svećenici su mogli stupati u bračnu zajednicu. Nedvojbeno je kako se radi o pomiješanim ulogama, točnije ulogama koje uključuju dijametralno suprotne ideale. Razlog toj suprotnosti možda je bila činjenica da je neizostavni dio franačke kulture i njihove aristokracije bila kultura ratničkog karaktera. S druge pak strane, kršćanski ideali koji podrazumijevaju pacifizam, nikako se ne uklapaju u tu sliku.¹⁶⁶

Do svojevrsnog sukoba interesa i teško pomirljivih navika dolazilo je i na drugim poljima. Seksualnost i razuzdanost koja je nerijetko iz nje proizlazila bila je vrlo raširena, što i ne čudi ako uzmemo u obzir koliko se pažnje posvećivalo potomstvu i produljenju obiteljske loze. Jasno je kako se takav način života kosi s kršćanskim idealima koji podrazumijevaju celibat i monogamiju. Ratni plijen i posjedovanje zemlje dovodili su do bogaćenja, a time i do podizanja društvenoga prestiža. S druge strane stoji kršćanski ideal skromnosti i upozorenja koja su usmjerena protiv gomilanja bogatstva. Karolinško

¹⁶⁶ Ibid, 4-5.

svećenstvo i način na koji se ono ophodi i na koji živi također je nerijetko bio u suprotnosti s onime što nalaže kršćanski nauk. Često se ističe svjetovni karakter biskupa i svećenika u karolinškoj eri. Naime, upravo su eklezijasti često upravljali golemim posjedima u privatnome vlasništvu, zapovijedali su privatnim vojnim snagama, služili se svjetovnim oružjem. Pa ipak, i dalje su uspješno, suvereno i redovno polagali prava na duhovni autoritet.¹⁶⁷

U današnjoj modernoj kulturi pojam „*muškost*“ nije nešto što se nužno veže uz emocionalnu svijest muškarca. Pa tako imamo ustaljene obrasce prikaza muškosti, a koji nerijetko na ovaj ili onaj način uključuju bezosjećajnost i beščutnost. Mnogi istaknuti neuroznanstvenici i psiholozi ističu kako su muškarci po prirodi stvari manje sposobni suosjećati se s drugima, te samim time i skloniji agresivnosti i nasilju. Čak i oni koji odbacuju takve tvrdnje i zagovaraju stav da je to prije svega pitanje kulture, a ne biologije, načelno se slažu da su muškarci od djetinjstva usmjeravani na način koji posljedično rezultira manjom emocionalnom osjetljivošću muškaraca. Međutim, u karolinško vrijeme stvari su bile nešto drugačije. Za razliku od sadašnjosti, muškost se tada vezivala upravo uz one osobine koje danas nisu sinonim muškosti poput suosjećajnosti i emocionalne osjetljivosti. Kapacitet koji je osoba imala za empatiju i sposobnost suosjećanja igrao je važnu ulogu u karolinškome poimanju snažnoga muškarca. Ta međusobna poveznica oblikovala je način na koji su se doživljavali i na koji su strukturirali svoje društvo, a u konačnici i na koji su shvaćali svoju ulogu u svijetu koji ih je okruživao.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Ibid, 5-6.

¹⁶⁸ Ibid, 155-156.

Legitimacija moći pomoću liturgije, ikonografije i intitulacije

U ovome ću poglavlju pokušati objasniti na koje se sve neizravne načine mogla učvrstiti i potvrditi kraljevska vlast. Riječ je o vrlo kompleksnoj i zahtjevnoj temi čije ću pojedine segmente nastojati razraditi na sažet i nadasve jasan način. Naime, tom se tematikom bavio čitav niz znanstvenika. Liturgija, ikonografija i intitulacija naizgled nemaju previše veze sa suverenitetom osobe koja vlada određenim područjem, no kada se malo zagrebe ispod površine, lako je uvidjeti kako spomenute radnje imaju puno veću važnost nego što se možda na prvi pogled čini, a vješta manipulacija i korištenje tih elemenata može biti, kako ću to pokazati, vrlo korisno.

Srednjovjekovna liturgija bi se mogla promatrati kao poseban oblik simboličke komunikacije između kršćana i Boga. No, u isto vrijeme, liturgija je bila oblik komunikacije među kršćanima kojim se mogao učvrstiti i ojačati položaj u društvenome poretku, društvena uloga i funkcije. Imajući navedeno na umu, jasno je kako je zapravo liturgija imala više funkcija – vjersku, ali i svjetovnu, te da je bila izrazito bitna u održavanju društvenoga reda i mira. Naime, upravo se u liturgijskom procesu u ime vladara stvarala simbolička, ali vrlo bitna, veza između Boga, vladara i vjernika koji su prisutni u crkvi, na misnome slavlju.¹⁶⁹ Mogli bismo reći kako stvaranjem veze između Boga i vladara, on zapravo pored svjetovne, u nekoj mjeri preuzima i vjersku ulogu. Kantorowicz ističe kako je vladar zapravo „*gemina persona*“, čime želi naglasiti njegovu dvostruku narav – ljudsku, koja mu je urođena, te božansku, koja mu je dodijeljena po milosti Božjoj.¹⁷⁰

Franačko društvo je sve brže prolazilo kroz proces kristijanizacije, a liturgija je igrala vrlo važnu ulogu u isticanju karolinške vlasti i potvrde njezina legitimiteta i suvereniteta. Da je tome nedvojbeno bilo tako, može nam posvjedočiti i sljedeći primjer. Naime, jedna grupa franačkih redovnika, koja se nalazila u samostanu San Vincenzo al Volturno, 783. godine je optužila opata pod imenom Potho, koji vrlo vjerojatno nije bio prokarolinški nastrojen, da je izrekao grube riječi o Karlu i Francima i da se, suprotno

¹⁶⁹ Garipzanov H., Ildar, *The Symbolic Language of Authority in the Carolingian World (c. 751–877)*, Brill, Leiden, Boston, 2008., 43-44.

¹⁷⁰ Kantorowicz, Ernst, *The King's Two Bodies*, Princeton University Press, Princeton, 2016., 87.

samostanskim običajima, odbio pridružiti svojoj braći za vrijeme molitve koja je bila namijenjena kraljevoj sigurnosti i zdravlju. Na Karlov zahtjev Potho je izveden pred papinski sud u Rimu, ali ga je papa Hadrijan oslobodio krivnje. Ovaj neobičan slučaj sugerira da je kolektivna molitva smatrana vrlo specifičnim ritualom kojim se pokazivala i potvrđivala odanost fizički udaljenom vladaru, a odbijanje sudjelovanja bilo je okarakterizirano kao neposluh, koji posljedično može biti kažnjen. Karlova reakcija potvrđuje da se nije radilo o pukoj molitvi, nego nečemu puno ozbiljnijem i većem – sudjelovanju u ritualu koji je podrazumijevao prihvaćanje ili negiranje kraljevskoga autoriteta.¹⁷¹

Zagovornička, odnosno posrednička molitva za vladare i njihove obitelji javlja se i razvija u razdoblju od šestog do devetog stoljeća kao specifičan oblik molitve koji je povjeren samostanskim zajednicama diljem Franačke, što postaje i razlog te svrha formiranja kraljevskih opatija. Samostani rasprostranjeni diljem Franačke raspolažu prostranim zemljištima i ostalom imovinom koju su im vladari dodijelili, ne bi li ovi zauzvrat usmjeravali svoje molitve za njih i u njihovo ime. Takva suradnja postoji puno prije Karlova vremena. Još je merovinška kraljica Baltilda u zamjenu za molitve samostanima dodijelila određeni imunitet. Pipin Mlađi nastavio je tu merovinšku tradiciju, potvrđivanjem raznih povlastica samostanu u Saint-Denisu kako bi još gorljivije molili za Božju milost i stabilnost Franačke i njezinih stanovnika. U jednome dokumentu upućenom opatiji u Flavignyju, očekuje od redovnika da usrdno mole za njega i njegovu obitelj, njihovu sadašnjost, ali i budućnost. Pored toga, nalaže im i svakodnevno pjevanje psalama. No, tek za vladavine Karla Velikog, putem raznih dokumenata, povelja, darivanja, davanjem imuniteta samostanskim zajednicama, kao i zakonima posredovanje za kralja i kraljevstvo postaje obaveza svakog samostana.¹⁷²

Počeci karolinške liturgije autoriteta bili su ograničeni na dvije istaknute stavke: molitvu karolinških redovnika, koji su nastavili merovinšku tradiciju molitve i ostalih liturgijskih aktivnosti u ime vladara za vrijeme njegove vladavine, kao što nam je to slučaj redovnika Potha pokazao i posebne mise za kraljeve koje su se mogle povremeno

¹⁷¹ Garipzanov, 43-45.

¹⁷² Choy, Renie, *Intercessory Prayer and the Monastic Ideal in the Time of the Carolingian Reforms*, Oxford University Press, New York, 2016., 131-132.

održavati u ime i za dobrobit onoga koji vlada. Sudionici liturgijskoga procesa su zapravo medijatori, posrednici između Boga, svoga vladara i naroda. Komuniciraju s njim u njihovo ime. S druge pak strane, Bog je prije svega zaštitnik kršćanskoga svijeta, a potom i kraljeva koji njime vladaju božjom voljom.¹⁷³ Molitve za vladara vrlo su brzo pod Karolinzima postale neizostavnim dijelom samostanske rutine.¹⁷⁴ Jasno je kako se radi o simbiozi od koje obje strane imaju koristi. Držim kako bi zapravo bilo vrlo teško precizno odrediti koja je strana imala više koristi – samostani čije su se riznice punile brže i lagodnije no ikada prije, ili pak Karlo, čiji se legitimitet i neosporni primat na zapadu preko navedenih molitvi neprestano iznova potvrđivao.

Jedan od neizostavnih, a istovremeno i ne sasvim prikladnih liturgijskih elemenata bio je vezan uz vojno djelovanje. Iako su bile značajne, tzv. „vojne“ molitve bile su samo prvi korak u stvaranju kraljevskoga legitimiteta. Kako bi se to odvelo na višu razinu, bilo je potrebno učestalo ponavljanje kraljevske liturgije diljem zemlje. Samo takvo redovno i javno provođenje liturgije moglo je dovesti do stvaranja karolinškog autoriteta i učiniti ga sasvim normalnom, uobičajenom pojavom. Upravo u tome leži značaj misnih slavlja i molitvi posvećenih kraljevima. One su mogle dati taj prijeko potreban impuls, čiji se značaj ogleda u redovnom liturgijskom procesu koji iz njih proizlazi, a koji je mogao odigrati bitnu ulogu u potvrđivanju kraljevske vlasti. Međutim, kada govorimo o karolinškoj liturgiji autoriteta kao javnoj pojavi, treba imati na umu da je ona bila restriktivnija prema običnome puku nego recimo u kasnoj antici. Razlog tome leži u činjenici da su društvene podjele između klera i svjetovnjaka, kao i prostornih podjela unutar same crkve između svjetovnih sudionika koji prisustvuju misnome slavlju i onih koji sudjeluju u njezinome provođenju na oltaru ili zboru. Povjesničar Donald Bullough ističe kako je većina zapadnoeuropskih kršćana u tom razdoblju prisustvovala misama u ruralnim sredinama, odnosno seoskim crkvama.¹⁷⁵

U pojedinim prigodama i u tim se ruralnim sredinama odvijalo misno slavlje posvećeno vladaru. Crkveni koncili koji su se održali 813. godine u pet različitim biskupskih prijestolnica, izravno su naložili održavanje misnih slavlja za dobrobit Karla

¹⁷³ Garipzanov, 57-58, 72.

¹⁷⁴ Ibid, 45-46.

¹⁷⁵ Ibid, 52.

Velikog ili njegovoga sina Ludovika Pobožnog svim biskupima, svećenicima i samostanskim zajednicama u karolinškome Carstvu.¹⁷⁶ Biskupske prijestolnice o kojima je ovdje riječ, bile su: Arles, Rheims, Chalon-sur-Saône i Tours. Tim je koncilima utvrđeno kako će se izvoditi liturgija posvećena vladarima – misna slavlja, psalmi, litanije u samostanima diljem Franačke, odnosno područjima pod njihovom upravom. Treba istaknuti kako su moguće iznimke eventualno bile Akvitanija i Bavarska, u kojima su vladale politički nestabilne okolnosti. Detaljni pregled jednog samostanskog kapitulara iz Aachena, sastavljenog u prvoj polovici 9. stoljeća, ukazuje nam na to da je samostanima bilo naloženo da svakodnevno izvode 19. psalam. Na Aachenskom koncilu 819. godine, Ludovik Pobožni izdaje dokument pod nazivom *Notitia de servitio monasteriorum*, a radi se o dokumentu koji je sadržavao listu karolinških samostana koje je kruna zadužila. Pored toga, taj dokument navodi pedeset i četiri opatije kojima je bilo naređeno da mole za kraljevu sigurnost, sigurnost njegovih sinova te stabilnost čitavog kraljevstva.¹⁷⁷

No, je li se liturgija posvećena vladarima održavala u seoskim sredinama u redovnim intervalima, a ne samo povremeno? To je pitanje na koje za sada nemamo konačan odgovor. Za razliku od misa za kraljeve, svakodnevne mise imale su osobniji karakter. Naime, u njima se, pored kraljeva i prinčeva, spominju i ostali ljudi koji žive na prostoru kršćanskoga svijeta, ističe se kršćanska sloboda. Sve navedeno tim misama davalo je javniji, općenitiji prizvuk koji je imao za cilj dodatno povezati kralja sa svojim podanicima.¹⁷⁸ Kraljevske povelje i zakonske odredbe koje su tako jasno iskazivale rastući interes vladara da ih se zastupa i da se za njih i u njihovo ime provodi liturgija svih oblika i vrsta, neminovno dovode do stvaranja slike u kojoj takve molitve za kraljeve izgledaju poput pasivnog čina kojim se potvrđuje odanost i pokornost kralju, a koju provode oni koji od tog istog kralja bivaju darivani.¹⁷⁹ Gledajući na taj odnos iz današnje perspektive, mogli bismo reći kako se radi o svojevrsnom sukobu interesa.

Osim legitimacije moći i vlasti putem liturgije, postojali su i drugi načini preko kojih se mogao učvrstiti suverenitet kraljevske vlasti. Jedan od tih način je i ikonografija. Značaj

¹⁷⁶ Ibid, 53.

¹⁷⁷ Choy, 133.

¹⁷⁸ Garipzanov, 53, 71-72.

¹⁷⁹ Choy, 133.

ikonografije nije bio izum karolinškoga vremena, budući da su slike vladara igrale istaknutu ulogu u raznim povijesnim razdobljima, društvima i državama. Pa ipak, razlozi zbog kojih je ikonografija bila bitna su se razlikovali od razdoblja do razdoblja. U kasnom Rimskom i ranom Bizantskom Carstvu, slike careva – njihove skulpture, biste i portreti, uvijek su bile izložene na javnome mjestu kako bi ih se moglo štovati. Naime, bilo je uobičajeno vjerovati kako je sam car zapravo prisutan kroz svoj prikaz u bilo kojoj od navedenih formi. Prikaz vladara na kovanicama, posebice zlatnicima, predstavljao je važan carski prerogativ, a pored toga, smatralo se i kako takvi prikazi posjeduju numinoznu, odnosno božansku moć. Koliko se vjerovalo u moć takvoga prikaza može nam posvjedočiti to što su u kasnoj antici i ranom srednjemu vijeku kovanice s prikazima vladara postale neka vrsta amajlije ili talismana koji je, kako se vjerovalo, štiti onoga koji ga nosi od raznih opasnosti. Međutim, kao što sam prethodno napomenuo, ne samo da ikonografija nije bila svojstvena Karolinzima, nego ona u Franačkoj nikada nije zaživjela kao primjerice u Bizantu. Franački svijet nije imao takvu intimnu povezanost sa svojim vladarima i oni nisu bili predmet obožavanja. Imajući to na umu, treba konstatirati kako je ikonografija kao takva postojala, no njezin učinak sasvim sigurno nije značajnije doprinijelo uspostavi karolinškog autoriteta.¹⁸⁰

Karolinzi su nastavili numizmatičku tradiciju kasnih Merovinga koja nije uključivala prikaz vladara na kovanicama. Tome je bilo tako sve do ranog devetog stoljeća, točnije 813. godine, kada se na srebrnim kovanicama pojavljuje portret Karla Velikog. Prednja strana kovanice sadržavala je Karlov lik u profilu, okrenut prema desnoj strani. Na glavi je imao lovorov vijenac, a nosio je i rimski vojni plašt, tzv. *paludamentum*. Ovi su predmeti simbolizirali pomirujućeg vladara, u skladu s jednom od Karlovih carskih titula, *pacifus imperator*. Nakon njegove smrti, isti princip nastavio je i Ludovik Pobožni, čije su se kovanice kovale od 814. do 818. godine. Evidentno je da je numizmatički uzor bio Rimsko Carstvo. Biste su bile u profilu, a vladar je bio prikazan realistično. Istaknuti britanski povjesničar i numizmatičar, Philip Grierson, smatrao je kako je Konstantin Veliki poslužio kao uzor za prvi prikaz Karla Velikog na kovanici. Izgledno je da se Karlo poistovjetio s Konstantinom, obojica su bili kršćanski vladari koji su širili vjeru među poganima. Od 818.

¹⁸⁰ Garipzanov, 203-206.

godine carske portrete na kovanicama zamjenjuje križ . Takva substitucija je jasan pokazatelj snažnog, ako ne i prevladavajućeg utjecaja klera na karolinškome dvoru. Simbolički se okreću kršćanskim vrijednostima, a udaljavaju od onih Rimskoga Carstva.¹⁸¹

Vladarske prikaze nalazimo i na pečatima te bulama. Za razliku od kovanica, one su bile namijenjene potpuno drugačijoj publici. Radilo se o društvenoj skupini koja je uključivala ljude koji su primali franačke diplomate i istaknute pripadnike klera. Merovinški su pečati tako sadržavali prikaze franačkih kraljeva, koji su bili prepoznatljivi simbol najvišeg stupnja vlasti. Taj je autoritet proizlazio iz kasnorimske i ranobizantske numizmatičke tradicije u kojoj se kraljevska vlast mogla iščitati iz duge kose, pa su možda baš shodno tome i sami Merovinzi sebe nazivali kraljevima duge kose. Karolinške bule su imale jasno istaknutu vizualnu poveznicu s kasnorimskim običajima prikazivanja, čime se Karla Velikog na neki način zapravo predstavlja legitimnim nasljednikom rimskih careva koji su prihvatili kršćanstvo.¹⁸²

Pored liturgije i ikonografije, moramo spomenuti i intitulaciju, odnosno oslovljavanje vladara kao način na koji se jasno moglo dati doznanja o moći koju vladar posjeduje i drži u svojim rukama. Kroz njegove naslove vidimo status koji uživa, a koji nam može posvjedočiti o njegovoj suverenosti. Naime, službene titule koje vladar nosi bile su bitna stavka u procesu komuniciranja ranosrednjovjekovnog autoriteta. Karolinške povelje, pisma i novac koji oslovljava Karolinge ukazuje nam na očigledan razdor i razlike između naslova vladara koji se koristio na dvoru i naslova koji se primjerice koristio u lokalnim kovačnicama i osobnim pismima koja su bila upućena dvoru. Također, sasvim je razumljivo kako su ljudi koji su obitavali u različitim regijama pod karolinškom vlašću, njihove vladare oslovljavali različitim nazivima. Tako su u sjevernoj Francuskoj Karla nazivali kraljem Franaka, dok je u Lombardiji nakon 774. godine prije svega nosio titulu kralja Langobarda. Karlov naslov rimskoga patricija u većini bi slučajeva bio izostavljen kao nedovoljno važan da bi ga se istaknulo, dok bi na području pod papinskom kontrolom bio jasno naglašen kao izrazito bitan. Kao što se iz navedenoga daje zaključiti, način na

¹⁸¹ Ibid, 208-216.

¹⁸² Ibid, 216-219.

koji ga se oslovljavalo zahtijevao je stalan dijalog, a razlike su uvijek bile prisutne, u većem ili manjem obimu. U svojim radovima austrijski povjesničar Herwig Wolfram naglašava kako je ranosrednjovjekovna intitulacija opisivala ime, rang i funkciju određenoga vladara, kao i njegove osobine u odnosu na ulogu te funkciju koju obnaša. Osim toga, te titule, odnosno naslovi koje vladari nose, naglašavaju i ističu kraljevsku vlast kao odnos koji je povezivao samog vladara sa svojim subjektima, ali i Bogom. Povezanost vladara sa svojim podanicima, odnosno narodom u Karlovom slučaju možemo iščitati iz jasnih naslova poput *rex Francorum* (kralj Franaka) ili *rex Langobardum* (kralj Langobarda). Navedene se titule odnose na vladara, ali i narod kojim vlada. Takva je povezanost vrlo jasna i više nego evidentna. Povezanost s Bogom iščitava se iz konstrukcije naslova poput *gratia Dei rex*, odnosno kralj po milosti Božjoj.¹⁸³ Radi se o vješto korištenoj strategiji. Bilo se teško buniti protiv nekoga koga je Bog „postavio“.

Naslovi koje vladar nosi ujedno reflektiraju i način na koji ga podanici doživljavaju. Najvišim slojevima društva, odnosno političkoj eliti je bilo jasno da prihvaćanjem vladarevih titula prihvaćaju i samog vladara, točnije njegovu moć i suverenost. Oslovljavanje vladara njegovim carskim titulama od strane drugih istaknutih političkih личности u korespondenciji s dvorom na neki je način bilo svojevrsna potvrda pravovaljanosti istih, čime se posljedično potvrđivao odgovarajući politički status. Einhard nam, među ostalim, donosi svjedočanstvo o rastu Karlovog ugleda kroz način na koji ga se oslovljava. Tako navodi primjer susjednih vladara poput Alfonsa II., kralja Galicije i Asturije te irskih kraljeva, koji Karla u pismima koja su mu uputili, sebe nazivaju njegovim *proprium suum* (vazalima), a njega *dominum* (svojim gospodarom). Mjestimice idu toliko daleko da čak koriste izraz *subditos et servos eius*, odnosno sebe nazivaju njegovim podanicima i slugama ne bi li svojoj podložnosti dali dodatnu, podređeniju i ozbiljniju notu.¹⁸⁴

¹⁸³ Ibid, 101-105.

¹⁸⁴ Ibid, 103.

Kristijanizacija Sasa

Ratovi koji su se vodili između Franaka predvođenih Karlom Velikim i Sasa svakako su jedna od neizostavnih tema, barem kada govorimo o Karolinzima i Karlu Velikom. O tom dugotrajnom ratu sačuvani su i izvori (ili barem ulomci) iz pera suvremenika, poput Einharda, odnosno autora iz razdoblja netom nakon okončanja saskih ratova. Riječ je o sukobima koji su nedvojbeno bili jedna od onih stvari koje su obilježile Karlovu vladavinu, a uzmemo li u obzir njihov višedesetljetni karakter, lako je uvidjeti zašto je tome tako. Pa ipak, predmet ovoga poglavlja nije sam rat, već njegov politički imperativ.

Naime, Saska je bila teritorij koji se prostirao na području današnje sjeverozapadne Njemačke, a koji je u ono vrijeme bio istaknuto strateško područje za Franke, budući da je Saska graničila s Franačkom. Upravo to i jest razlog zbog kojega je pokoravanje i pokrštavanje Sasa bilo imperativ koji je čim prije valjalo ostvariti. Za Franačku je pobjeda nad Sasima, njihova kristijanizacija i postepena asimilacija postala imperativ koji je osiguravao mirniji suživot. Meritum stvari mogli bismo ukratko opisati ovako; Karlo usko surađuje s Crkvom, njegova vladavina dobila je papin, a time i Božji blagoslov, čime dobiva potpuni vjerski legitimitet. Takav splet okolnosti dovodi do niskog (ako ikakvog) praga tolerancije prema različitim vjerskim uvjerenjima. Neprihvatanje kršćanstva i križa kao simbola Crkve i vjere bio je velik grijeh prema državi, ali i Crkvi.¹⁸⁵ Iz navedenoga je, dakle, jasno kako se Sasi nisu uklapali u franačke okvire i kako je sasko društvo trebalo preobraziti, a kako bi se to i ostvarilo, prvo ih se moralo poraziti.

Sase je povezivao godišnji skup u mjestu Marklo na rijeci Weser, a koji su pohodili plemenski vladari sa svojim ljudima. Nisu bili jedinstven narod sa zajedničkim vladarom, već se zapravo radilo o nizu plemena koja su se, u slučaju potrebe izazvane ratom, okupljala oko jedne osobe, koja bi imala vrhovno zapovjedništvo za vrijeme trajanja sukoba.¹⁸⁶ Karlovi su dugotrajni i krvoprolićem prožeti pohodi protiv Sasa simbolizirali ono

¹⁸⁵ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 49-50.

¹⁸⁶ Becher, Matthias, *Karl der Große*, C.H. Beck, München, 1999., 56.

grubo, nasilno i ružno lice kristijanizacije. Pokrštenje im je bilo silom nametnuto, a javno štovanje poganskih običaja moglo je rezultirati smrću. Takvo je provođenje kristijanizacije podsjećalo na represiju kasnorimskih careva, no uloge su tada bile obrnute.¹⁸⁷

Saski ratovi načelno bi se mogli podijeliti u dvije faze; od 772. do 785. godine i od 792. do njihovoga kraja, 804. godine. Treba istaknuti kako se narav tih dvaju etapa ipak ponešto razlikuje. Sukob koji je trajao do 785. godine obilježili su okršaji Franaka i Sasa, kojima su mjestimično pomagali i Frizijci, a odvijao se većim dijelom u zapadnoj Saskoj. Onovremeni zapisi bilježili su učestale razmjene zarobljenika. U ratu koji se vodi od 792. godine pak, Sasi su bili suočeni s kudikamo ozbiljnijim problemima. Naime, osim Franaka, morali su se suprotstaviti i profranački orijentiranim grupacijama u vlastitim redovima, Abodritima, te ostalim slavenskim saveznicima koji su bili na franačkoj strani. Bitke su se, za razliku od 772. do 785. godine, uglavnom odvijale na području najistočnijih regija Saske, a koje nisu imale istaknute utvrde kojima bi se Sasi mogli služiti. Kada se govori o podvlašćivanju Sasa, odnosno ratovima koji su tome prethodili, obično se kao dvije suprotstavljene strane ističu Sasi i Franci, no u praksi se nerijetko zaboravlja kako se zapravo radilo o čitavom nizu sukoba između raznih skupina ljudi, koje je na okupu držala, ili ih svjetonazorski razdvajala, svojevrsna mreža koju su činili razni savezi. Ti su sukobi bili uvučeni u jednu puno širu sliku regionalne politike. Saske ratove je najbolje promatrati kroz njihov širi kontekst. Termin „Sas“ nije bio pojam koji je korišten interno, već se radi o nazivu koji im je dodijeljen izvana. Sase su, kao što sam prethodno i naglasio, činila razna plemena. Imati taj podatak na umu nije na odmet, jer nam on dovoljno govori o sinkroniziranosti u njihovim redovima. Jasno je dakle kako se Franci nisu borili protiv homogene društveno-političke ili etničke zajednice, što bi im sasvim sigurno bitno otežalo osvajanje i kristijanizaciju te regije, već protiv niza lokalnih i regionalnih zajednica, skupina ljudi koje su se, prema potrebi i okolnostima, spajale, miješale ili razdvajale. Upravo su sve te grupacije ljudi, koje su imale svoje specifičnosti i koje su se mogle bitno razlikovati među sobom, Franci unificirali pod imenom Sasi.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Skupina autora, *The Early Middle Ages - Europe 400-1000*, 139.

¹⁸⁸ Rembold, Ingrid, *Conquest and Christianization: Saxony and the Carolingian world, 772-888*, Cambridge University Press, New York, 2018., 39-41.

Einhard, o ratu sa Sasima piše „*Nakon završetka ovog rata (protiv Langobarda) opet je izbio saski, koji je ustvari bio samo prekinut. Nikad nije poduzet nijedan rat koji je bio dugotrajniji i strašniji, a franačkom narodu teži nego ovaj. Jer Sasi su, kao gotovo svi narodi koji nastavaju Germaniju, bili po prirodi divlji, odani štovanju demona i neprijateljski raspoloženi prema našoj vjeri, pa i nisu smatrali nečasnim oskvrnuti ili prekršiti ni božanske ni ljudske zakone. A bilo je tu i drugih razloga koji su mogli svakodnevno narušavati mir: naše i njihove granice sastaju se gotovo svugdje u ravnici, osim na malobrojnim mjestima gdje veće šume ili gorski lanci između njih sigurnom granicom odvajaju polja jednih i drugih. Na tim granicama na obje strane nisu prestajala ubojstva, otimačine i požari. To je tako ogorčilo Franke da su odlučili da protiv Sasa treba krenuti u otvoreni rat, a ne više samo uzvraćati napade. Počeo je dakle protiv njih rat koji se vodio bez prestanka trideset i tri godine, s velikom žestinom s obje strane, ipak na veću štetu Sasa nego Franaka. Mogao je, dakako, i brže biti završen, da je to dopuštalo sasko vjerolomstvo.*“¹⁸⁹

Sasi su nastanili drugu obalu rijeke Rajne, točnije područje između Emsa i Labe, od obala Sjevernog mora do područja podno planine Harz. Osim što su bili vrlo moćni, uz svoju neovisnost uspjeli su očuvati i vjernost svojim narodnim običajima, odnosno narodnome kultu. Sredinom 8. stoljeća Sasi se nalaze u prilično povoljnom položaju. Naime, do tog trenutka nisu ni pod rimskim ni pod kršćanskim utjecajem. Bio je to stanovit uspjeh, uzmemo li u obzir činjenicu kako to nije bio slučaj s mnogim njihovim susjedima koji su, na ovaj ili onaj način, postepeno podvlašćivani te pokrštavani i romanizirani. Sasima je polazilo za rukom čuvanje samostalnosti i njegovanje vlastitih običaja, odnosno kulture. Takav sklop okolnosti sasvim sigurno nije odgovarao Francima. Istaknuti belgijski povjesničar Henri Pirenne tvrdi kako se rat protiv Sasa može smatrati prvim vjerskim ratom na europskom kontinentu.¹⁹⁰

Einhard o dinamici pokrštavanja Sasa i njihovoj prevrtljivosti zapisuje: „*Teško je reći koliko su se puta poraženi ponizno predavali kralju, obećavali da će izvršavati zapovijedi, davali bez otezanja taoce kako im je bilo naređeno i primali legate koji su im*

¹⁸⁹ Einhard, 63.

¹⁹⁰ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 49-50.

*bili poslani. Više puta su bili tako svladani i oslabljeni da su čak obećavali kako će napustiti štovanje demona i dobrovoljno se podvrći kršćanskoj vjeri. Ali, kao što su više puta bili spremni da to učine tako su uvijek bili i brzi da to isto iznevjere, tako da se zaista ne bi moglo točno prosuditi da li su lakše činili jedno ili drugo; jer otkad je počeo rat s njima, nije prošla skoro ni jedna godina u kojoj oni nisu izvršili takvu prevaru.*¹⁹¹ No, isto tako, ističe Karlovu ustrajnost i nepokolebljivost. *„No, nikakva njihova prevrtljivost nije mogla slomiti kraljev nadmoćni duh i nepokolebljivost, postojanu u nesreći jednako kao u sreći, i nije ga mogla niti izmoriti niti odvratiti od onoga što je jednom započeo. Karlo nikad nije dozvolio da oni, nakon što bi takvo što izveli, prođu nekažnjeno, nego im se osvećivao za prevaru sam na čelu vojske ili šaljući svoje grofove s vojskom i utjerivao je od njih primjerenu kaznu.*¹⁹²

Za Karla Velikog i Franke bilo je iznimno bitno imati kontrolu nad područjem rijeke Weser, koja se nalazi u današnjoj sjeverozapadnoj Njemačkoj. Kontrola nad tim područjem ujedno je značila i kontrolu nad Sasima, odnosno njihovo pokoravanje, a njihovo pokoravanje značilo je njihovu kristijanizaciju.¹⁹³ Povjesničar J. M. Wallace-Hadrill naglašava: *„Francima se provedba pacifikacije neprijateljskih naroda nije činila mogućom, sve dok ti narodi nisu progovorili istim vjerskim jezikom i dok nisu prihvatili moralni standard ponašanja među kršćanima.*¹⁹⁴ Radi se o vrlo jednostavnoj, dobro sročenoj i sažetoj misli, koja nam odmah ukazuje na cjelokupnu problematiku i usmjerava nas prema imperativu franačke kristijanizacije Sasa.

Sasi su, nakon dugogodišnjih kampanja, stavljeni pod okrilje karolinškoga svijeta, čime dakako postaju i karolinški podložnici. Međutim, teži dio posla uslijedio je tek nakon izvojevane pobjede. Prije svega, Sase je trebalo uključiti u svakodnevni okvir franačkoga života. Trebalo ih je uključiti u politiku i vojsku Franačke, sistematizirati i proširiti postojeće zakonske propise, razviti ekonomiju i dr. Saska aristokracija se bogati, dobiva feude, sela i gradovi se razvijaju i napreduju. Prihvaćanjem krštenja ujedno prihvaćaju i prelazak na kršćanstvo, što posljedično dovodi do uvođenja i etabliranja kršćanskih institucionalnih

¹⁹¹ Einhard, 63-65.

¹⁹² Ibid, 65.

¹⁹³ Mayr-Harting, Henry, „Charlemagne, the Saxons, and the Imperial Coronation of 800“, *The English Historical Review*, 111 (444), 1996., 1115.

¹⁹⁴ Wallace-Hadrill, J. M., *The Frankish Church*, Oxford University Press, Oxford, 1983., 183.

struktura i svega onoga što iste donose. Osvajanjem Saske, kao što možemo vidjeti, dolazi do niza promjena, prije svega na vjerskom i društveno-političkom planu, a te promjene dovode do preoblikovanja saskog društva u cjelini u nadolazećem stoljeću. Razvoj i povijest te regije promijenili su svoj smjer.¹⁹⁵

Nepoznatom saskom autoru pripisuje se djelo pod imenom *Vita Lebuini Antiqua*, a po svoj prilici radi se o djelu koje je nastalo sredinom 9. stoljeća, najvjerojatnije između 840. i 865. godine. Lebuin je bio odvažan anglo-saski zanesenjak koji je prihvatio kršćanstvo i koji je živio sredinom 8. stoljeća, a povezivalo ga se s biskupom Grgurom od Utrechta. Netom prije obnove rata s Francima, Lebuin uspjeva nepozvan upasti na godišnji skup Sasa na kojemu su prisustvovali predstavnici svih saskih zajednica kako bi raspravljali o važnim pitanjima za čitavo pleme. Lebuin se na skupu pojavljuje u svećeničkoj odjeći, a u rukama je imao križ te evanđelje. Zahtijeva pozornost i drži govor u kojemu se predstavlja kao Božji glasnik koji je dobio zadatak prenošenja njegovih naredbi Sasima. Obrazlaže im da, ukoliko se pokore Božjoj volji i volji njegovih slugu, a tu se prvenstveno misli na Franke vođene Karlom, Bog će ih zauzvrat nagraditi kao nitko nikada prije. Pritom ih upozorava da, ukoliko nisu voljni prihvatiti Božje zapovijedi i zakone, bit će kažnjeni od ruke Božjeg slugu, odnosno franačkog kralja koji se tada nalazio u njihovoj blizini. Izgubit će svoje posjede, biti će prognani, lišeni bilo kakvog nasljedstva, mnogi će u tom procesu poginuti, a u konačnici završiti kao robovi Karlu i njegovim nasljednicima.¹⁹⁶ Riječ je o vrlo zanimljivom djelu koje nam ukazuje na činjenicu da su čak i u to vrijeme zahuktanih odnosa i u jeku sukoba, postojali profranački orijentirani Sasi koji su zagovorali pokršćavanje i pokoravanje Franačkoj, a samim time i Božjoj volji.

Jednom kada je Saska podvlašćena i kada je postala punopravnim dijelom različitih provincija koje su sačinjavale Karolinško Carstvo, novi sustav upravljanja zahtijevao je od svih pripadnika saske aristokracije da prisegnu svoje zakletve vjernosti kao Karlovi vazali.

¹⁹⁵ Rembold, 39.

¹⁹⁶ Mayr-Harting, 1124-1125.

Naglasak nije stavljen samo na vjernost Karlu, nego i prakticiranje kršćanskoga načina života.¹⁹⁷

O završetku sukoba sa Sasima i njihovom preobraćenju Einhard piše sljedeće: „Napokon, pošto je sve koji su mu pružali otpor do nogu potukao i podvrgao svojoj vlasti, uzeo je deset tisuća ljudi među onima koji su stanovali s obje strane rijeke Labe, preselio ih sa ženama i djecom i raspršio u malim skupinama kojekuda po Galiji i Germaniji. I činjenica je da je rat koji se vukao toliko godina završio kad je kralj postavio ovaj uvjet a oni ga prihvatili – da odbace štovanje demona, ostave od predaka naslijeđene obrede, prime sakramente kršćanske vjere te ujedinjeni s Francima stvore s njima jedan narod.“¹⁹⁸

Franačko osvajanje i pokrštavanje Saske u očima nekih povjesničara nije bilo uspješan eksperiment. U većoj ili manjoj mjeri zadržao se određeni stupanj neprijateljstva i otpora prema Karolinzima i kršćanskome nauku. Osim toga, postojalo je i mnoštvo drugih razlika među ta dva svijeta, poput vrlo specifične društvene strukture i slabo razvijene ekonomije, koje su otežavale proces potpune asimilacije. Upravo u tome i leži odgovor na pitanje zbog čega je povijest te regije marginalizirana u okviru povijesti razvoja karolinške Europe. Uspostavljanje kršćanskih struktura i širenje kršćanstva u Saskoj odavno se pripisuje Karolinzima, odnosno njihovim vladarima i franačkim misionarima. Pa ipak, po okončanju osvajanja Saske, čini se kako su Sasi ostali kršćani tijekom čitavoga razdoblja karolinške vladavine, a proces daljnje kristijanizacije te regije napredovao je velikim dijelom zahvaljujući lokalnim mehanizmima u Saskoj. Ono što je iz toga proizašlo jest na neki način unikatno, posebice u pogledu načina na koji se kršćansko učenje propagiralo, ali i načina na koji su kršćanske zajednice shvaćale te obilježavale svoju prošlost.¹⁹⁹

Saski pisci 9. stoljeća o Karlu su mislili i pisali bez ikakve suzdržanosti. Isticali su ga kao velikog vladara, a neki su odlazili toliko daleko, da su ga nazivali svojim apostolom. Pa ipak, *Translatio S. Liborii*, djelo koje je napisano između 887. i 909. godine za biskupa u Paderbornu, navodi kako je Karlo propovijedao „željeznim jezikom“ (*ferrea lingua*), što

¹⁹⁷ Nicolle, David, *The Conquest of Saxony AD 782–785: Charlemagne's defeat of Widukind of Westphalia*, Osprey, Oxford, 2014., 83.

¹⁹⁸ Einhard, 65.

¹⁹⁹ Rembold, 243-244.

naravno aludira na Karlovu nepokolebljivost, ustrajnost i strogoću. Sredinom 10. stoljeća saski kroničar Widukind implicitno ističe Karla kao cara od onoga trenutka u kojemu je konačno pokorio Sase.²⁰⁰

U vremenu u kojemu je malotko znao pisati i čitati, proces kristijanizacije je vrlo složena, kompleksna i nadasve dugotrajna radnja. Teško je, a možda i nemoguće, dati jasno mjerljivu informaciju koja bi nam vrlo egzaktno mogla reći i pobliže opisati koliko je proces pokrštavanja nekoga naroda bio (ne)uspješan. Kristijanizacija uključuje čitav niz podjednako bitnih segmenata. Smatram kako ključ problema u provođenju uspješnog procesa kristijanizacije leži u činjenici da, u ovome slučaju kristijanizacija Sasa, uključuje pokrštavanje ljudi na prilično velikome teritoriju, čija je apsolutna i detaljna kontrola bila teško izvediva, pa i nemoguća. Nametanje nečega silom u srednjemu je vijeku bilo više pravilo nego iznimka, no nadgledanje provedbe provođenja čitavog procesa, pogotovo u manjim, lokalnim sredinama, nešto je sasvim drugo. U konačnici, treba imati na umu kako su i sami Franci, koji su pod Karlom načelno bili jedni od nositelja kršćanstva u Europi, imali problema i poteškoća koje su zahtijevale stalne intervencije i prilagodbu u vlastitim redovima. Sukladno tome, možemo samo zamisliti koliko je onda preobrazba raznih poganskih naroda koji su sačinjavali Sase i čija je kultura bila potpuno drugačija, bila kompleksna radnja, a ishod nesiguran. Unatoč tome što neki povjesničari smatraju kako pokrštavanje poganskih Sasa nije bilo uspješno, smatram kako su Franci učinili onoliko koliko su mogli s obzirom na okolnosti koje vladaju u 9. stoljeću srednjega vijeka.

²⁰⁰ Mayr-Harting, 1129.

Utjecaj Augustina na formiranje karolinške političke misli

Aurelije Augustin živio je u vremenu u kojemu je dolazilo do stanovitih promjena u strukturi administracije, društva i kulture u Rimskome Carstvu. Te promjene i njihov obim te njihova snaga razlikovali su se od regije do regije, no sasvim je sigurno da su zahvatile čitavo Carstvo, a snažan utjecaj imale su i na zapadnoevropsko društvo u cjelini.²⁰¹ Augustin je rođen sredinom 4. stoljeća, točnije 354. godine u Tagastu, današnjem Alžiru. Njegova je majka bila kršćanka, no otac je bio poganin. Tijekom mladosti stekao je vrlo tradicionalnu naobrazbu, koju je obilježavao konzervativizam, književnost i retorika. Augustin razvija svoj koncept redovničkog života, a nešto kasnije postaje prezbiter, a potom i biskup u Hiponu.²⁰²

Njegovo najznačajnije djelo, *De civitate Dei*, Augustin postepeno sastavlja ukupno nešto više od desetak godina, otprilike između 412. i 427. godine. Znanost na to njegovo djelo gleda kao na ispriku, koja je napisana kao odgovor poganskim Rimljanima, koji su za Alarikovo pustošenje Rima krivili kršćanstvo, odnosno činjenicu da je ono zamijenilo dotadašnju tradiciju poganskih kultova.²⁰³ Promišlja i piše o raznim temama, poput primjerice Rimskoga Carstva, njegovome odnosu s kršćanstvom, ljudskoj naravi, društvenim odnosima i odnosu crkve prema svjetovnim pitanjima.²⁰⁴ Doktrina i ideali koje iznosi u svojim djelima s vremenom ostvaruju sve veći utjecaj na zapadu.²⁰⁵ Augustin je zauzeo kritički stav prema ljudskome društvu, a u isto vrijeme poticao je kršćansku zajednicu da promišlja o vladavini i svjetovnom djelovanju.²⁰⁶ Njegove su političke zamisli bile u službi njegovih teoloških stajališta i ideala, a čovječanstvo dijeli u onaj uzvišeni, Božji, te onaj ovozemaljski, svjetovni „grad“.²⁰⁷

²⁰¹ Moesch, Sophia, *Augustine and the Art of Ruling in the Carolingian Imperial Period*, Routledge, New York, 2020., 21.

²⁰² Ibid, 22.

²⁰³ Ibid, 22-23.

²⁰⁴ Skupina autora, *The Cambridge History of Medieval Political Thought c. 350–c. 1450*, gl. ur. James Henderson Burns, Cambridge University Press, Cambridge, 2008., 103.

²⁰⁵ Canning, Joseph, *A History of Medieval Political Thought, 300–1450*, Routledge, London, 1996., 39.

²⁰⁶ Moesch, 23.

²⁰⁷ Canning, 40.

Augustin u navedenom djelu utvrđuje kako iskonska pravda unutar države može postojati samo ako je Bog zapovjednik svih ljudi, ljudski duh vlada ljudskim tijelom, a razum vlada ljudskom požudom. Baš poput Rimljana, Augustin i druge zemaljske zajednice poput Atenjana i ostalih Grka, Egipćana te Babilonaca vidi, ocjenjuje i naziva *civitas impiorum*, odnosno „bezbožnim državama“, budući da njihovi stanovnici ne štiju Boga i ne priznaju ga svojim vrhovnim zapovjednikom i autoritetom.²⁰⁸

De civitate Dei nam daje uvid u vrlo bitno pitanje koje glasi što to za Augustina znači i što za njega predstavlja svjetovna vladavina? Augustin oštro kritizira i osuđuje pogansku rimsku državu. Kroz svoje djelo Augustin nastoji precizno definirati i opisati ono što smatra kršćanskom svjetovnom državom. S druge pak strane, ima tendenciju negiranja svega što je privremeno i nesavršeno. Augustin na sve svjetovne države gleda kao na nesavršene, nedostojne toga imena. Budući da sve države vidi kao nepravedne, za sve njih koristi latinski izraz *latrocinia*, odnosno naziva ih grupama razbojnika. Augustin ocjenjuje moralni legitimitet država za koje smatra da su vrijedne spomena, a koje su utemeljene prije rimske. Tako primjerice spominje Egipćane, Perzijance i Atenjane. Pa ipak, ističe kako se radi o prilično malim i nevažnim državama u usporedbi s Rimljanima i Asircima.²⁰⁹

Augustin je favorizirao Rimljane, iako i njih na mnogim mjestima kritizira. Naglašava kako je Bog upravo zbog vrlina koje su posjedovali Rimljani za vrijeme Rimske Republike dopustio Kristovo rođenje baš pod njihovom vlašću. Hvali vrline i vještine koje su posjedovali, a zbog kojih ih je Bog odlučio nagraditi podarivši im zakonske regulative i snažnu državu golemih razmjera, koja će nadvladati zlo koje vlada među pokorenim narodima i donijeti potreban mir. Međutim, unatoč hvali, na nekim mjestima osim pohvala, nalaze se i prilično sarkastične Augustinove primjedbe upućene Rimljanima i njihovim postignućima. To nam pokazuje da je kod autora postojala određena dvojba, unutarnji sukob koji rezultira izostankom konačnog odgovora o tome jesu li rimska postignuća vrijedna hvale i divljenja, ili zaslužuju osudu. Bitno je istaknuti kako su kršćansko Rimsko Carstvo i carevi koji su tada vladali bili puno manje na Augustinovom udaru kritika od

²⁰⁸ Moesch, 23-25.

²⁰⁹ Ibid, 32-35.

poganske rimske države. Augustin Rimljane vidi kao moralno superiorne Židovima, koji nisu prihvatili Isusa Krista, zbog čega ih osuđuje. Upravo je komparativna analiza poganskih i kršćanskih država te njihovih moralnih vrijednosti ono što obilježava augustinsku političku misao. Na samom vrhu hijerarhijske piramide svjetovnih država, Augustin vidi one države, koje su prigrlile kršćanstvo.²¹⁰

Osvrnuo se i na ratovanje, a taj nam dio može biti posebno interesantan imajući na umu da su Franci često vojno intervenirali iz različitih razloga. Naime, iako je bio svjestan štetnih posljedica rata, smatrao je kako rat, u nekim okolnostima može biti opravdan. Štoviše, smatrao je kako je u specifičnim okolnostima sudjelovanje u istom kršćanska dužnost. Ratovanje je opravdavao istim načelima kao i nasilje u društvu u cjelini – bilo je to nužno zlo koje je imalo ulogu u očuvanju reda i mira. Međutim, nikada nije jasno definirao uvjete „pravednoga rata“.²¹¹ Smatram kako je njegov stav o ratovanju išao u prilog Karolinzima i njihovoj politici, a posebno od onoga trenutka u kojemu su se i formalno povezali s papinstvom.

Kao izrazito bitne i poželjne, pa čak i neophodne vrline ističe pravedno vladanje, skromnost i poniznost. Strah, ljubav i štovanje Boga osobine su koje bi svaki kršćanski vladar, prema Augustinu, trebao imati. Ističe kako kršćanski vladar mora praštati, ukoliko se osvećuje mora biti odmjeren, a osveta provedena samo ako je neophodna za održavanje vladavine i sigurnost države. Trebaju kažnjavati nepravdu i ograničiti uživanje u nepotrebnom luksuzu, te nadvladati i kontrolirati svoje svjetovne želje.²¹² Vladara percipira kao pojedinca, kršćanina koji je podložan kršćanskim načelima, a koja propisuje i definira svećenstvo.²¹³

Augustin dvije ljudske osobine navodi kao osnove kršćanske vladavine, a to su *miseriordia*, odnosno milost te *humilitas*, poniznost. *Miseriordia* se kod kršćana, pa tako i vladara, očitovala kroz suosjećanje za druge i djela koja iz tog suosjećanja mogu proizići, kao i milostinje usmjerene prema potrebitima. Izdvaja poniznost kao tipično kršćansko obilježje i inzistira na toj vrlini kao neophodnoj vrlini kršćanskoga vladara. Postojanje i

²¹⁰ Ibid, 36-37.

²¹¹ Skupina autora, *The Cambridge History of Medieval Political Thought c. 350–c. 1450*, 115.

²¹² Moesch, 37-38.

²¹³ Canning, 42.

opstanak kršćanstva kao državne religije te širenje ispravne kršćanske doktrine pod zaštitom vladara za Augustina su bili od krucijalne važnosti. Bio je svjestan činjenice da donošenje odluka koje se tiču vjere i provedba istih nije moguća bez uključivanja svjetovne vlasti. Augustin zaključuje kako se svi članovi određene države, uključujući onoga koji vlada, moraju staviti u Božju službu ukoliko žele ostvariti istinsku pravednost. Tek onda država postaje *civitas Dei*, no to, ističe Augustin, nije moguće postići na zemlji.²¹⁴ Canning napominje kako njegova doktrina (primjerice definicija države, koncept dvaju „gradova“ i sl.) nije bila istinski shvaćena i cijenjena sve do kasnog srednjovjekovlja.²¹⁵

Karlovi planovi i zamisli koje su uključivale karolinšku državu, ali i Crkvu, kao i njegove kulturne reforme, naveli su mnoge povjesničare na zauzimanje stavova koji uključuju tezu o izravnoj povezanosti Karlovih ideja s Augustinovim djelom. Ono što sasvim sigurno ide u prilog toj tezi jest činjenica da je Karlov kroničar, Einhard, u životopisu Karla Velikog napisao da je car uživao u slušanju iščitavanja upravo tog djela.²¹⁶ Ukoliko je tome uistinu bilo tako, a smatram kako nemamo razloga vjerovati da nije, prilično je izvjesno da je Karlo upravo u Augustinovom radu i njegovoj pisanoj riječi pronašao određene smjernice koje su potom možebitno utjecale na formiranje karolinške političke misli. Pa ipak, treba uzeti u obzir da je, unatoč činjenici da je Augustin nedvojbeno ostavio traga na zapadnoevropsku srednjovjekovnu povijest, lako pretjerati u prosudbi razine njegova utjecaja na formiranje političkih ideja i ideala.²¹⁷

Kada govorimo o karolinškoj političkoj misli i potencijalnom utjecaju Augustina, kao dvije neizostavne ličnosti koje moramo spomenuti svakako se ističu dva velika učenjaka toga vremena – Alkuin i Hinkmar. Bili su to vrlo značajni i istaknuti savjetnici koji su uživali veliko povjerenje Karla Velikog, a kasnije i Karla Ćelavog. Riječ je o ljudima čiji je rad bio vrlo plodan, a kod kraljeva kojima su služili uživali su velik ugled. Svakako treba napomenuti da su ta dva intelektualca imala različite stavove i načine na koji su

²¹⁴ Moesch, 39-41.

²¹⁵ Canning, 42.

²¹⁶ Moesch, 1.

²¹⁷ Canning, 43.

savjetovali nadređene, kao i drugačije poglede i shvaćanje crkvene, odnosno svjetovne vlasti.²¹⁸

Teško je i zamisliti dvije različitije države od onih koje su predstavljali kasno Rimsko i Karolinško Carstvo. Za razliku od rimske, karolinška država nije imala redovnu vojsku koja je služila državi, nije imala složen birokratski sustav, uređen sustav oporezivanja ili uobičajene oblike raspodjele političke moći. Karolinški vladari ovisili su o konsenzusu, a kada govorimo o strukturi i načinu vladavine, mogli bismo reći kako je njihova država više sličila viziji Augustinove crkve nego države.²¹⁹

²¹⁸ Moesch, 3.

²¹⁹ Ibid, 9-10.

Zenit crkveno - svjetovne alijanse – Krunidba Karla Velikog 800. godine u Rimu

Desetljeća korespondencije i suradnje između Karla Velikog i Svete Stolice kulminirala su Karlovom krunidbom, koja se odvila simbolično baš na Božić 800. godine u Rimu. Mogli bismo konstatirati kako je taj formalni čin došao kao svojevrsni zenit koji je obilježio tridesetak prethodnih godina saveza i suradnje Karla s papinstvom. Temelji su postavljeni još u vrijeme Karlovih predaka, a on je samo nastavio i unaprijedio način na koji su oni djelovali.

Kasnoantičko je razdoblje u naslijeđe srednjovjekovlju ostavilo kristijanizirani koncept vječnog grada Rima kao neki oblik dalekosežne zamisli, odnosno vizije koja Rimsko Carstvo vidi kao instrument božanske providnosti, a cara kao Kristova namjesnika na zemlji.²²⁰

Kada se papa Lav III. susreo s ozbiljnim poteškoćama u Rimu 798. godine, a iste su se nastavile i naredne godine, odlučio se na opasan poduhvat – dalek put sve do Paderborna. Njegova je misija bila susresti se s Karlom, te ga zamoliti za pomoć pri rješavanju goruće situacije u Rimu.²²¹ Naime, papa Lav III. jedva je izvukao živu glavu prilikom pokušaja atentata. Napadači su ga bacili na zemlju, razrezali mu odjeću te su ga pokušali oslijepiti. Pored toga, odsjekli su mu jezik i pustili ga da leži nasred ulice. Kao da to nije bilo dovoljno, kasnije su ga odveli u samostan, gdje se mučenje nastavilo. Tukli su ga palicama i nanijeli mu brojne ozljede, te su ga naposljetku ostavili polu-mrtvog da leži pred oltarom, oblivenog vlastitom krvlju. Držali su ga zatočenog u samostanu pod budnom stražarskom paskom. U konačnici Lav III. ipak uspjeva pobjeći, a čini se kako su mu se povratili vid i mogućnost govora, unatoč torturi kroz koju je prošao.²²²

²²⁰ Latowsky, Anne, *Emperor of the World: Charlemagne and the Construction of Imperial Authority, 800–1229*, Cornell University Press, New York, 2013., 9.

²²¹ Ullmann, 51.

²²² Davis, Raymond, *The Lives of the Eighth-Century Popes (Liber Pontificalis)*, Liverpool University Press, Liverpool, 2007., 182-183.

Kako bi mu pomogao i donio svoj sud u sukobu između pape i buntovnih pobunjenika, titula rimskoga patricija, koju mu je dodijelio još papa Hadrijan I. prije izvjesnoga vremena, nije imala dovoljnu težinu. No, ona carska sasvim sigurno jest.²²³ Sastanak Karla i pape u Paderbornu, istaknutom saskom sjedištvu bio je prvi formalni korak usmjeren prema Karlovoj krunidbi, a istovremeno je poslužio i kao demonstracija vlasti nad podjarmljenim Sasima. Bilo je to u ljeto 799. godine, dakle otprilike godinu i pol prije same krunidbe. Imajući to na umu, ne možemo odbaciti mogućnost da su pripreme za krunidbu možda počele i nešto prije toga. Moderna historiografija odbacuje Einhardovu tezu o tome da je Karlo bio *Kaiser wider willen*, odnosno car protiv svoje volje. Njegova averzija prema krunidbi i izražavanje nevoljkosti proizlazili su iz antičkoga toposa i običaja prilikom uzdizanja pojedinca na carski položaj.²²⁴

Iako papa načelno ne osporava suverenitet bizantskoga cara, nastoji ga izbjeći i traži novo rješenje. Carstvo na Zapadu ne postoji već stoljećima, a Karlova moć i ugled su bez premca. Treba imati na umu kako papa sasvim sigurno nije težio obnovi Carstva kakvo je ono nekoć bilo, jer to bi podrazumijevalo stolovanje cara u Rimu i kontrolu papinstva. Papa pod svaku cijenu želi zadržati svoj suverenitet i autonomiju. U nastojanju da obnovi Carstvo, papa ne želi uspostaviti carski Rim, nego Rim Svetoga Petra. Karlo je bio u mogućnosti doći do carskoga naslova bez papine intervencije, no legitimitet takvoga uzdizanja na carski položaj bio bi upitan i osporavan. Papina inicijativa imala je stanovitu simboličku težinu. U toj simbiozi između pape i Karla, papa je bio vjerski, a Karlo vojni autoritet.²²⁵

Planove za krunidbu papa Lav III. možda je počeo kovati još 795. godine, o čemu nam mogu posvjedočiti mozaici koje je bio naručio za Lateransku baziliku.²²⁶ Naime, dao ih je postaviti u blagovaonici, a na mozaiku je prikazan Sveti Petar koji predaje *pallium* papi Lavu III., dok Karlo prima zastavu.²²⁷ Međutim, treba napomenuti kako je Karlo nedvojbeno i sam žudio za carskim naslovom. Tako su Franci s Karlom na čelu u nekoliko navrata pokazali da imaju carske aspiracije. Alkuin još 795. godine u korespondenciji

²²³ Mayr-Harting, 1123.

²²⁴ Ibid, 1117-1118.

²²⁵ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 193.

²²⁶ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 377.

²²⁷ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 193.

Karla oslovljava „*kraljom Davidom*“, što zapravo Karla izjednačava s vođom izabranog naroda i kršćanske zajednice. Pored toga, ništa manje aspirativno nije bilo ni to što se Karla i prije 800. godine oslovljava izrazima koju si bili namijenjeni bizantskome caru – „*presvijetli*“, „*pravovjerni*“, „*ortodoksi*“. Također, povelje iz karolinške pisarnice sadržavale su monogram ili bulu bazileja.²²⁸

Neosporno je da je Karlo bio legitiman, izuzetno moćan i nadasve suveren vladar evropskog kontinenta, odnosno područja od rijeke Labe do Pireneja. Nazvati ga ultimativnim vladarom Zapada sasvim sigurno ne bi bilo pretjerano.²²⁹ Franačka monarhija potkraj 8. stoljeća obuhvaćala je gotovo čitav kršćanski Zapad. Obuhvaća sve one zemlje i ljude, koji prihvaćaju kršćanski nauk i koji priznaju papu u Rimu kao Kristova namjesnika i crkvenog poglavara. Izvan franačkog dometa ostao je samo poganski svijet predvođen barbarima, područje koje se nalazilo pod islamskom kontrolom te Bizantsko Carstvo.²³⁰ U isto vrijeme, carski je tron u Bizantu upražnjen, budući da ga u svojim rukama od 797. godine drži carica Irena.²³¹ Karlo je svjestan svoga položaja i moći koju drži u svojim rukama. On više nije tek *patricius Romanorum*, već branitelj kršćanstva. Podvlastio je Sase, Langobarde i odbio Avare – na vrhuncu je moći i više je nego spreman preuzeti primat na Zapadu. Obraćajući mu se, Alkuin se prema Karlu odnosi kao prema caru. „*Na Zapadu postoji samo on, ako zanemarimo male kneževe Engleske i Španjolske. Nikada se ni jedan kralj nije našao u sličnoj situaciji.*“²³²

Rimski je car bio onaj bizantski, koji je stolovao u Carigradu. On je polagao pravo na to povijesno naslijeđe koje proizlazi iz kontinuiteta preuzimanja titule rimskih careva iz antičkoga razdoblja. Međutim, to niti nije bila uloga koju je Karlo htio preuzeti. Karlo je pristao na ulogu cara koja bi proizlazila iz vladanja nad nekolicinom različitih naroda. Čini se kako je postojao više nego evidentan jaz između papinskih i karolinških pogleda te stavova. Prihvatanje uloge univerzalnoga vladara rezultiralo bi prekidom legitimiteta Bizantskoga Carstva kao nasljednika rimske tradicije, a Karlo bi postao pravim i

²²⁸ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 377.

²²⁹ Ullmann, 52.

²³⁰ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 52-53.

²³¹ Ullmann, 52.

²³² Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 192.

legitimnim carem Rimljana. Upravo to i jest bila idejna zamisao papinstva. No, Karlov je cilj bio paritet, jednakost i suživot s Bizantom, a ne prekid bizantskoga legitimiteta.²³³

Karlo je ukupno četiri puta odlazio u Rim iz raznih političkih razloga, no svaki je puta imao intenciju posjetiti grob apostola Petra.²³⁴ Njegov daleko najvažniji posjet Rimu bio je dakako onaj iz 800. godine.²³⁵ Karlov konačni cilj bio je vrlo jasan i nedvosmislen. Želio je biti i predstavljati na Zapadu ono, što je bizantski car bio i predstavljao na Istoku.²³⁶ Božićno misno slavlje nije se održalo u očekivanoj crkvi (*Santa Maria Maggiore*), nego u crkvi koju su Franci najviše štivali, onoj Petrovoj.²³⁷ Papa Lav III. 25. prosinca 800. godine u Rimu kruni Karla Velikog za cara. Bio je to događaj koji je nagovijestio jednu novu eru, onu koja je iznjedrila prvoga cara iz franačkih redova i prvoga kojemu je nasljednik Svetoga Petra osobno dodijelio carski autoritet. Proces krunidbe popraćen je velikim očekivanjima i nadanjima, no postojala je i određena doza sumnjičavosti, nepovjerljivosti. Rimski i franački izvještaji koji se osvrću na sam čin krunidbe se razlikuju. Ono što je sasvim sigurno jest da je vraćanje carstva na Zapadu u život promijenilo svijet. Karlo je želio ostati zapamćen kao miroljubivi, pobožni i pravovjerni vladar te branitelj kršćanstva.²³⁸ Lav III. stavlja Karlu krunu na glavu, nakon čega ljubi kraj njegova plašta. Prema ustaljenom bizantskom običaju, Karlo svoj naslov prima aklamacijom.²³⁹ Rimljani su navodno u oduševljenju jednoglasno povikali: „*Karlu, pobožnom Augustu okrunjenom od Boga, velikom i miroljubivom caru, život i pobjeda!*“²⁴⁰ Krunidba je učvrstila i konsolidirala savez između Karla i papinstva te, barem u teoriji, obnovila Rimsko Carstvo na zapadu. Karlo je sebe vidio kao vojskovođu i svojevrnog reformatora kršćanstva s kojim bi poglavar Katoličke crkve trebao i morao surađivati, kao i moliti za njegovu dobrobit i dobrobit njegova naroda. Papinstvo se zasigurno vidjelo u

²³³ Ullmann, 53.

²³⁴ Lynch, Adamo, 90.

²³⁵ Madigan, 77.

²³⁶ Ullmann, 51.

²³⁷ Ibid, 53.

²³⁸ Fried, 431-432.

²³⁹ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 193.

²⁴⁰ Davis, 188.

puno boljem i istaknutijem svjetlu, no sve i da je htjelo, teško se moglo oduprijeti tako moćnome vladaru.²⁴¹

Ne možemo isključiti mogućnost da se Karlu možda učinilo neprimjerenim i nadasve čudnim da ga okruni onaj, kojega je u Rim došao izbaviti iz nevolja i kojemu je, do prije nekoliko dana, bio sudac. Papa je u tim trenucima *de facto* bio njegov štićenik.²⁴² Autoritet koji posjeduju papa i Karlo različite su prirode. Pa ipak, unatoč tome što su odvojeni i što se razlikuju, oni su i dalje „*onako tijesno udruženi, kako su u ljudskome stvorenju udruženi duša i tijelo*“.²⁴³ Promatrajući Karlovu krunidbu s formalne strane, ona je bila usklađena sa zakonskim parametrima. Međutim, razlika između Karlove krunidbe i krunidbe nekog bizantskog cara bila je, između ostalog, u aklamaciji. Naime, žitelji Rima koji su odabrali Karla putem aklamacije nisu bili predstavnici Carstva, već su bili isključivo žitelji Rima, a Karlo njihov patricij. Papa je bio onaj koji je Karlu dao carski naslov. Budući da je papa poglavar crkvene zajednice, mogli bismo reći da mu ga je dodijelila sama Crkva. Karlo od rimskoga patricija postaje car koji je trebao štiti Crkvu. Dakako, njegov carski naslov, za razliku od onog rimskih careva nema svjetovnu težinu, a njegovo formalno preuzimanje carskoga prijestolja nema uporište u carskim institucijama. Kao što ne mogu postojati dva poglavara Katoličke crkve, tako ne mogu istovremeno postojati ni dva cara.²⁴⁴

To što je okrunjen iz papinih ruku, dok je bio na koljenima, po svoj se prilici nije naročito dopalo Karlu. Možda je baš zato došlo do oštrog zaokreta u krunidbenome ritualu u trenutku kada je odlučio okruniti svoga sina, Ludovika Pobožnog. Naime, Ludovika za razliku od njegova oca, nitko nije okrunio stavivši mu krunu na glavu, već je to učinio sam. Pored toga, krunidba se održala u Aachenu, a ne u Rimu.²⁴⁵ Karlo je u Aachenu (fra. *Aix-la-Chapelle*) dao sagraditi raskošnu kraljevsku rezidenciju koja je imala i dvorsku kapelicu, a koju je možda posvetio sam papa Lav III. 805. godine. Karlo je tamo često boravio. Bila je ukrašena zlatom i srebrom, a čini se da su stupovi i mramor bili doneseni

²⁴¹ Lynch, Adamo, 91.

²⁴² Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 53.

²⁴³ Ibid, 53.

²⁴⁴ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 193-194.

²⁴⁵ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 377.

iz Ravenne i Rima.²⁴⁶ Mnogi suvremenici palaču u Aachenu zlokobno su nazivali „*drugim Rimom*“, aludirajući na neke sličnosti i raskošnost palače.²⁴⁷ Vjerujem kako se iz tih temeljnih promjena u krunidbenom procesu jasno može iščitati poruka koja ukazuje na potencijalno Karlovo nezadovoljstvo nekim aspektima njegove krunidbe, kao i na to da je dostigao razinu ugleda i moći, koji su mu omogućili uzdizanje Ludovika na carski položaj bez papinog neposrednog prisustva i posredništva.

Einhard pomalo romantičarski piše o Karlovoj povezanosti s kršćanskom religijom, no isto tako, ističe činjenice koje govore u prilog Karlovom izdašnom darivanju Crkve. „*Kršćansku vjeru, kojom je bio od djetinjstva zadojen, štovao je vrlo zdušno i s najvećom pobožnošću, zato je saziđao baziliku izuzetne ljepote u Aachenu i ukrasio je zlatom i srebrom i svijećnjacima te oltarnim pregradama i vratima od čvrste bronce... I ujutro i uveče, a također za noćnih molitvenih ura i u vrijeme mise, neumorno je posjećivao crkvu dokle god mu je zdravlje dopuštalo i osobito se brinuo da se svi obredi koji se u njoj vrše obavljaju sa što većim dostojanstvom, često opominjući crkvenjake neka ne dopuste da se što nedolično ili sramno unese ili ostane u crkvi. Opskrbio ju je takvom količinom sakralnog posuđa od zlata i srebra te svećeničkog ruha da za vrijeme bogoslužja niti vratari, koji su najniži crkveni red, nisu trebali služiti u svakodnevnoj crkvenoj odjeći.*“²⁴⁸ Ističe kako je Karlo bio vrlo povezan s Rimom i kako je posebno štovao i cijenio crkvu sv. Petra. Obasipao ju je darovima – zlato, srebro i dragulji bile su samo neke od dragocjenosti. Ništa skromnije nije darivao ni papinstvo. Naglašava kako mu ništa nije bilo draže od toga da doprinese vraćanju nekadašnjeg sjaja i ugleda Rima, a da Petrova crkva, uz njegovu potporu, „*bude sigurna i zaštićena, ali također i lijepa i bogata, po svojoj moći iznad svih ostalih crkava.*“²⁴⁹

Karlovoj krunidbi ne pridaje posebnu pažnju, zapisuje tek desetak skromnih redaka teksta – „*... došavši u Rim da ponovo učvrsti položaj crkve koji je bio odviše uzdrman, proveo je ondje čitavu zimu. U to vrijeme primio je titulu imperatora i augusta. Tome se isprva toliko protivio da je tvrdio kako toga dana, premda je bio veliki blagdan (Božić), ne*

²⁴⁶ Madigan, 78-79.

²⁴⁷ Ullmann, 51.

²⁴⁸ Einhard, 91-93.

²⁴⁹ Ibid, 93.

bi ni bio ušao u crkvu da je mogao unaprijed znati papinu namjeru. Istočnorimski carevi bili su ovim ozlojeđeni, no on je njihovu zavist zbog preuzetog naslova podnosio s velikom strpljivošću.²⁵⁰ Kada je 25. prosinca 800. godine primio carsku krunu, Karlo nije znao da je postavio temelje Svetog Rimskog Carstva, koje će se tako nazivati još stoljećima te koje će se u konačnici očuvati sve do početka 19. stoljeća, gotovo 1000 godina nakon njegove smrti.²⁵¹ Međutim, mnogi povjesničari ističu kako to Carstvo nije bilo ni sveto, ni rimsko, a ni carstvo. Bilo je to sjeverno Carstvo koje je imalo tek dijelić potrebne carske administracije, „*ludi poplun zemljišnih posjeda*“.²⁵² Bizantski car sasvim sigurno nije odobravao Karlovu krunidbu, no bio je nemoćan bilo što učiniti. Jedino što mu je preostalo, bilo je negirati pravovaljanost Karlove krunidbe. Pa ipak, desetak godina nakon njegove krunidbe, točnije 13. siječnja 812. godine, dolazi do dogovora između Karla i Bizanta. Bizantski car prihvaća novonastalu situaciju i Karlov naslov, a Karlo mu zauzvrat vraća Veneciju i južnu Italiju.²⁵³ O veličini i važnosti Karlove krunidbe može nam posvjedočiti i činjenica da je način na koji se provodila krunidbena ceremonija zapadnih careva u budućnosti oblikovana upravo po uzoru na onu Karlovu.²⁵⁴ Od obnove Carstva do koje dolazi Karlovom krunidbom koristi je imala vjerska, ali i civilna, laička zajednica. Crkva proživljava razdoblje svojevrsne renesanse, kakvo nije doživjela još od Konstantina Velikog. Karlo brine o kleru i njegovim materijalnim te duhovnim potrebama, a vrlo odrješito i izdašno daruje biskupije te samostane.²⁵⁵ Karlo umire u siječnju 814. godine, a njegovi su nasljednici pohrlili čim prije razgrabiti sve ono, što je on desetljećima stvarao i što im je ostavio u nasljeđe.²⁵⁶

²⁵⁰ Ibid, 95.

²⁵¹ Mayr-Harting, 1132.

²⁵² Madigan, 77.

²⁵³ Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, 194-195.

²⁵⁴ Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 377.

²⁵⁵ Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, 53.

²⁵⁶ Matthew, Gabriele, *An Empire of Memory: The Legend of Charlemagne, the Franks, and Jerusalem before the First Crusade*, Oxford University Press, Oxford, 2011., 15.

Zaključak

Afirmacija kršćanstva kao najrasprostranjenije i najbrojnije religije usmjerila je tijekom zapadnoevropske povijesti. Neovisno o tome o kojemu segmentu kršćanstva, Crkve ili papinstva govorimo, radi se o temama koje su, čini se, oduvijek privlačile pažnju njihovih suvremenika. Promotrimo li događanja u srednjem vijeku, spoznat ćemo da se oko papinstva, crkvenoga ustroja i kršćanskoga nauka uvijek dizala velika prašina i zanimanje. Svjetovni vladari težili su uključivanju u vjerska pitanja, a mnogi su željeli pod svojom kontrolom imati sve ono, što se događalo oko Katoličke Crkve. Ona je, kako sam već i napomenuo, sasvim sigurno jedna od žarišnih tema srednjega vijeka, ali i ljudske povijesti uopće, barem kada govorimo o novoj eri. Crkvena je povijest iznimno bogata, a njezin se položaj, kako sam to u radu i pokazao, gotovo neprestano mijenjao. Čini se kako u posljednja dva stoljeća antike kršćanstvo i sve njegove strukture jačaju. Pad Rimskoga Carstva možda je na trenutak uvukao dozu sumnjičavosti i neizvjesnosti u crkvene redove, no Crkva u toj društvenoj tranziciji opstaje i, štoviše, jača svoj položaj i ugled.

Ako je Crkva jedna od središnjih tema srednjovjekovlja iz moralnog, duhovnog aspekta, onda su Franci i rast njihova ugleda i snage svakako jedna od najistaknutijih tema iz svjetovnoga aspekta. Franačka jača već tijekom 5. i 6. stoljeća za merovinške vladavine, no jednom kada je njihova moć počela opadati, Karolinzima nije trebalo dugo da je preuzmu i odvedu svoj narod na jednu potpuno novu razinu suvereniteta, ugleda i moći. Karlovi preci, zaključno s njegovim ocem koji doživljava i službenu potvrdu legitimiteta svoje vladavine, u svega nekoliko desetljeća uspijevaju preuzeti vlast i ojačati Franačku. Vrhunac njihove moći dosegnut je upravo za vrijeme Karlove vladavine. On se, osim svjetovnim, bavi i brojnim vjerskim pitanjima te nastavlja politiku svoga oca i surađuje s papom. Jedno od tih vjerskih pitanja bilo je i uvođenje dodatka *filioque*. Naime, Karlo je inzistirao na tome da Duh Sveti proizlazi „i od Sina“, odnosno da se radi o integralnom dijelu vjere. *Filioque* je nakon nekog vremena i službeno prihvaćen, što dodatno produbljuje razdor između Istoka i Zapada. Nakon nekoliko desetljeća suradnje s papom, Karlova krunidba dolazi kao svojevrsna potvrda ovisnosti papinstva o njegovoj

podršci, ali označava i prebacivanje fokusa Katoličke Crkve s Istoka na Zapad. Karlovi nasljednici ni u čemu se nisu mogli mjeriti sa svojim prethodnikom i upravo će doba njegove vladavine zauvijek ostati zapamćeno kao vrhunac franačke moći i ugleda.

Popis literature

Bachrach, Bernard, *Charlemagne's Early Campaigns (768-777)*, Brill, Leiden, Boston, 2013.

Barbero, Alessandro, *Carlo Magno: Un padre dell'Europa*, Laterza, Roma, 2002.

Becher, Matthias, *Karl der Große*, C.H. Beck, München, 1999.

Brandt, Miroslav, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, SNL, Zagreb, 1980.

Butt, John, *Daily Life in the Age of Charlemagne*, Greenwood Press, London, 2002.

Canning, Joseph, *A History of Medieval Political Thought, 300–1450*, Routledge, London, 1996.

Choy, Renie, *Intercessory Prayer and the Monastic Ideal in the Time of the Carolingian Reforms*, Oxford University Press, New York, 2016.

Collins, Roger, *Charlemagne*, Macmillan, London, 1998.

Davis, Raymond, *The Lives of the Eighth-Century Popes (Liber Pontificalis)*, Liverpool University Press, Liverpool, 2007.

Deanesly, Margaret, *A History of the Medieval Church 590-1500*, Routledge, London, New York, 2005.

Einhard, *Život Karla Velikog*, Latina et Graeca, Zagreb, 1992.

Fichtenau, Heinrich, *The Carolingian Empire*, Harper & Row, New York, 1964.

Fried, Johannes, *Charlemagne*, Harvard University Press, Cambridge, London, 2016.

Ganshof, Louis François, *Frankish Institutions Under Charlemagne*, W. W. Norton & Company, New York, 1970.

Garipzanov H., Ildar, *The Symbolic Language of Authority in the Carolingian World (c. 751–877)*, Brill, Leiden, Boston, 2008.

Goldstein, Ivo - Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi Liber, Zagreb, 2008.

Gelfand, Dale Evva, *Charlemagne*, Chelsea House Publishers, Philadelphia, 2003.

Goldberg, Eric, *In the Manner of the Franks: Hunting, Kingship, and Masculinity in Early Medieval Europe*, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania, 2020.

Heer, Friedrich, *Charlemagne and His World*, Macmillan Publishing, New York, 1975.

Kantorowicz, Ernst, *The King's Two Bodies*, Princeton University Press, Princeton, 2016.

Latowsky, Anne, *Emperor of the World: Charlemagne and the Construction of Imperial Authority, 800–1229*, Cornell University Press, New York, 2013.

Logan, Donald, *A History of the Church in the Middle Ages*, Routledge, London, New York, 2002.

Lynch, Joseph - Phillip, Adamo, *The Medieval Church: A Brief History*, Routledge, New York, 2014.

Madigan, Kevin, *Medieval Christianity: A New History*, Yale University Press, Yale, 2015.

Mathisen, Ralf, *The Battle of Vouillé, 507 CE*, De Gruyter, Göttingen, 2012.

Matthew, Gabriele, *An Empire of Memory: The Legend of Charlemagne, the Franks, and Jerusalem before the First Crusade*, Oxford University Press, Oxford, 2011.

Mayr-Harting, Henry, „Charlemagne, the Saxons, and the Imperial Coronation of 800“, *The English Historical Review*, 111 (444), 1996.

McKitterick, Rosamond, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

McKitterick, Rosamond, *The Carolingians and the written word*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.

Moesch, Sophia, *Augustine and the Art of Ruling in the Carolingian Imperial Period*, Routledge, New York, 2020.

Nicolle, David, *The Conquest of Saxony AD 782–785: Charlemagne's defeat of Widukind of Westphalia*, Osprey, Oxford, 2014.

Pirenne, Henri, *Karlo Veliki i Muhamed*, Izvori, Zagreb, 2006.

Pirenne, Henri, *Povijest Europe od seobe naroda do XVI. stoljeća*, Marjan tisak, Split, 2005.

Rembold, Ingrid, *Conquest and Christianization: Saxony and the Carolingian world, 772-888*, Cambridge University Press, New York, 2018.

Romig J., Andrew, *Be a Perfect Man, Christian Masculinity and the Carolingian Aristocracy*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pennsylvania, 2017.

Skupina autora, *Povijest 5 – Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, gl. ur. Enrico Cravetto, Europapress holding, Zagreb, 2007.

Skupina autora, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, gl. ur. Enrico Cravetto, Europapress holding, Zagreb, 2007.

Skupina autora, *The Cambridge History of Medieval Political Thought c. 350–c. 1450*, gl. ur. James Henderson Burns, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

Skupina autora, *The New Cambridge Medieval History*, gl. ur. Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

Skupina autora, *The Early Middle Ages - Europe 400-1000*, gl. ur. Rosamond McKitterick, Oxford University Press, New York, 2001.

Ullmann, Walter, *A Short History of the Papacy in the Middle Ages*, Routledge, London, 2003.

Wallace-Hadrill, J. M., *The Frankish Church*, Oxford University Press, Oxford, 1983.

Wood, Susan, *The Proprietary Church in the Medieval West*, Oxford University Press, New York, 2006.

Sažetak

Karlov odnos s papinstvom nije ništa drugo doli kontinuirana suradnja koja je uspostavljena još za vrijeme njegovog oca, Pipina. Međutim, korijene franačkog zaokreta kršćanstvu treba tražiti još krajem 5. stoljeća, kada je Hilderik naslijedio Klodvig. On se, naime, krajem 5. stoljeća i sam pokrstio te najavio početak jedne nove ere. Karlov djed i začetnik te moćne dinastije, Karlo Martel, u prvoj polovici 8. stoljeća odbio pomoći papi, no to je bila samo privremena odgoda suradnje do koje je došlo u budućnosti. Pipinovom suradnjom s papom Zaharijom, odnosno Stjepanom II. započinje era karolinško-papinskoga saveza.

Za Klodvigova vremena Merovinzi su bili vrlo moćni, no njihova će moć u budućnosti početi kopniti. Kako je vrijeme odmicalo, bivali su sve slabiji. Postali su tek figura, koja ne odlučuje ni o čemu, dok naposljetku nisu zbačeni s trona. Bio je to događaj koji je označio uspon karolinške dinastije na vlast i koji je nagovijestio rast moći i ugleda Franačkoga Kraljevstva. Karlo vlada odrješito i suvereno, proširuje granice svoje domene i usko surađuje s papinstvom za svoje vladavine.

Srednjovjekovna je Crkva prolazila kroz vrlo burno razdoblje. Preživjela je pokušaj zatiranja i silne progone za vrijeme Rimskoga Carstva. Međutim, pojedini su mu carevi bili skloni i gledali su vrlo blagonaklono na kršćanstvo, zbog čega ono nakon nekog vremena doživljava afirmaciju i rast svoga ugleda unutar Rimskoga Carstva. Razdoblje prosperiteta i represije gotovo se neprestano izmjenjivalo, a Katolička je Crkva ponovno bila izložena nesigurnosti s padom Rimskoga Carstva na Zapadu. Pa ipak, ne samo da se uspjela održati, već je povećala svoj ugled i silno se obogatila. Također, okretanjem Zapadu i Francima, udaljila se od Istoka i cara u Carigradu. Iako je razdoblje ranoga srednjeg vijeka bilo vrlo burno, rimski su biskupi načelno postepeno povećavali svoju moć i ugled. Tako su od pontifikata pape Grgura I. krajem 6. i početkom 7. stoljeća do pontifikata pape Grgura VII. u drugoj polovici 11. stoljeća znatno ojačali svoj položaj.

Savez Karla i papinstva formalno počinje kada je odlučio intervenirati protiv Langobarda u Italiji i pomoći papinstvu na molbu pape Hadrijana I. Papa se referirao na

činjenicu da je Karlo rimski patricij i zaštitnik kršćanstva, te Karlo početkom 772. godine kreće u pohod ne bi li pomogao papi. Pokorava Langobarde, vraća područja koja su papinstvu prethodno bila oduzeta, dodatno ih proširuje i proglašava se langobardskim kraljem.

Putem liturgije, ikonografije i intitulacije može se iskazati suverenitet koji vladar ima nad određenim područjem. Manipulacijom tih triju elemenata vladar može dodatno učvrstiti svoju vlast i podsjetiti svoje podanike na svoj neupitni primat na dnevnoj bazi. Liturgija je bila neka vrsta simboličke komunikacije između vjernika i Boga, no u svakodnevnom provođenju liturgijskoga procesa bilo je moguće vješto usmjerenom manipulacijom dodatno izražavati element svjetovne vlasti, odnosno onoga koji vlada. Jednako tako, putem ikonografije, kao i intitulacije, također je bilo moguće iskazati autonomiju i moć pojedinoga vladara.

Dobar dio svoje vladavine Karlo je proveo ratujući sa Sasima. Naime, njihovo je podvlašćivanje i pokrštavanje zapravo bilo svojevrsni imperativ. Graničili su s Francima i njihova je kristijanizacija i pokušaj asimilacije bio apsolutno neophodan za dugotrajan mir i prosperitet Franačke.

Istaknuti kršćanski intelektualci uvelike su utjecali na razvoj kršćanske misli i kršćanskih ideala. Možemo izdvojiti nekoliko takvih pojedinaca, koji su iza sebe ostavili stanovit trag. No, jedan od najistaknutijih crkvenih prvaka svakako je Aurelije Augustin. Kroz svoja je djela, a posebice *De civitate Dei*, utjecao na oblikovanje nekih kršćanskih, a samim time i karolinških vjerskih, odnosno političkih ideala.

Vrhunac papinsko-franačkih odnosa obilježava Karlova carska krunidba u Rimu. Zbilo se to 800. godine, a Karlo je uspješno i suvereno nosio svoju carsku titulu sve do svoje smrti u siječnju 814. godine.

Summary

Charlemagne's relationship with the papacy is nothing but a continuity of cooperation that was established during the time of his father, Pippin. However, the roots of the Frankish turn to Christianity can be traced back to the end of the 5th century, when Hilderic was succeeded by Clovis. He was baptized at the end of the 5th century and announced the beginning of a new era. Charles' grandfather and the founder of this powerful dynasty, Charles Martel, refused to help the pope in the first half of the 8th century, but this was only a temporary postponement of the cooperation that took place in the future. With Pippin's collaboration with Pope Zachary and Stephen II., the era of the Franco-Papal alliance begins.

During Clovis' reign, the Merovingians were very powerful, but their power would soon begin to wane. As time went on, they got weaker and weaker. They became merely a figure, deciding nothing, until they were finally dethroned. That was an event that marked the rise of the Carolingian dynasty to power and that heralded the growth of the power and reputation of the Frankish Kingdom. Charlemagne rules resolutely and sovereignly, he expands the borders of his domain, and during his reign, he works closely with the papacy.

The Medieval Church was going through a very turbulent period. It survived an attempt at oppression and severe persecution during the Roman Empire. However, some emperors were inclined to Christianity and looked very favorably on it, which is why after some time Christianity experienced the affirmation and growth of its reputation within the Roman Empire. The times of prosperity and repression alternated almost constantly, and the Catholic Church was again exposed to insecurity with the fall of the Roman Empire in the West. Nevertheless, not only did she manage to survive, but she increased her reputation and became very rich. Also, by turning to the West and the Franks, she distanced herself from the East and the emperor in Constantinople. Although the period of the early Middle Ages was very turbulent, the Roman bishops generally gradually increased their power and reputation. Thus from the pontificate of Pope Gregory I. in the

late 6th and early 7th centuries to the pontificate of Pope Gregory VII. In the second half of the 11th century, they managed to considerably strengthen their position.

The alliance between Charlemagne and the papacy formally began when he decided to intervene against the Lombards in Italy and help the papacy at the request of Pope Hadrian I. The pope referred to the fact that Charles was a Roman patrician and protector of Christianity, and in early 772 Charles set out on a campaign to help the pope. He subjugated the Lombards, restored the areas previously taken from the papacy, expanded them further, and proclaimed himself king of the Lombards.

Through liturgy, iconography and intitulation, the sovereignty that a ruler has over a certain area can be expressed. By manipulating these three elements, the ruler can further strengthen his power and remind his subjects of his unquestionable primacy on a day-to-day basis. The liturgy was a sort of symbolic communication between the faithful and God. In the daily conduct of the liturgical process, it was possible to skillfully express the element of secular authority, that is, the one that rules. Likewise, through iconography as well as intitulation, it was also possible to express the autonomy and power of an individual ruler.

Charlemagne spent much of his reign at war with the Saxons. In fact, their subjugation and Christianization was imperative. They were Frankish neighbors and their Christianization and attempt at assimilation was absolutely necessary for the lasting peace and prosperity of the Franks.

Prominent Christian intellectuals greatly influenced the development of Christian thought and Christian ideals. We can single out a few such individuals, who have left a certain mark behind. One of the most prominent church champions is certainly Augustine of Hippo. Through his works, and especially his *De civitate Dei*, he influenced the shaping of some Christian, and thus Carolingian religious and political ideals.

The culmination of Franco-Papal relations is marked by Charles' imperial coronation in Rome. This happened in the year 800, and Charles successfully and sovereignly carried his imperial title until his death in January 814.

Ključne riječi

Karlo Veliki, Karolinzi, Merovinzi, Franačka, Bizantsko Carstvo, Carigrad, Rimsko Carstvo, Rim, papa, papinstvo, kršćanstvo, Crkva, krunidba, kristijanizacija, antika, srednji vijek

Keywords

Charlemagne, Carolingians, Merovingians, Francia, Byzantine Empire, Constantinople, Roman Empire, Rome, pope, papacy, Christianity, Church, coronation, Christianization, antiquity, Middle Ages